

diyânet

Aylık Dergi | Ocak 2023 | Sayı: 385

ÂLEMLERİN RABBİ ALLAH (C.C.)

■ Âlemleri Yaratan
ve Yaşatan
Allah (c.c.)

■ Allah Teâlâ'yı
İsimleriyle Tanımak

■ Evrendeki Düzen,
Yüce Bir Yaratıcı'ya
İşaret Ediyor

■ Prof. Dr. Sadrettin Gümüş
ile Âlemlerin Rabbi Allah'ı
Tanımak Üzerine Söyleşi

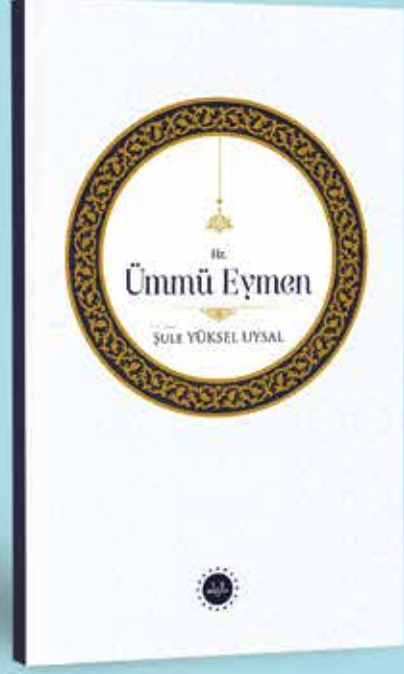
■ Raşit Küçük
Hocamızın
Ardından

www.yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve atışeliklerimizden temin edebilirsiniz.

YAYINLARIMIZ

Peygamber Efendimizin (s.a.s.) büyüülmesinde emeği olan ve onun “annem” hitabına mazhar olan Ümmü Eymen (r.a.), Sevgili Peygamberimizin risalet görevinden sonra da uzun süre yanında yer almış ve sünneti bize aktarma noktasında önemli bir role sahip olmuştur.

Dünyaya geliş gayemiz Allah Teâlâ'ya (c.c.) kulluktur. Kur'an-ı Kerim, insanın, "yeryüzünün halifesi" olarak görevlendirildiğini ve bu görevin yeryüzünün imarı ve ıslahını ihtiva ettiğini haber verir. (Enam, 6/165.) Bu sorumluluğu layıkıyla yerine getirebilmesi için akıl, irade ve bunları destekleyen birtakım duyularla mücehhez kılınan insan, her şeyden önce onu yoktan var eden Rabbine iman etmekle mükellef tutulmuştur. İman; aklın ve iradenin doğru istikamette kullanılabilmesi için hayati bir önem taşır. Allah'ı (c.c.) tanımak, mümin için yaratılış amacını öğrenmek demektir. Bu amaç öğrenilmediğinde ya da yanlış öğrenildiğinde insan varoluşsal mihverini kaybedecek, fıtrattan uzaklaşacaktır.

Müslüman, kendisinden başlamak suretiyle kâinata ve kâinatın içindeki bütün mahlûkata ibret nazarıyla bakar. Bu nazarın odak noktası, evreni yoktan var eden ve insana büyük bir sorumluluk ihsan eden Yüce Yaradan'ı tanımaktır. İnsanlık tarihi, Rabbini tanımadığı için yoldan çıkan, önce insanı sonra toplumu daha sonra hayatı ifsad eden sapmalarla doludur. Âlemlerin Rabbi Allah (c.c.), vahiy aracılığıyla kullarını uyarmış, onlara kendini, varlığını hatırlatmış ve tanıtmıştır.

O'nu tanımak üzere atacağımız her adım, göstereceğimiz her gayret hayatın anlamını kavramak noktasında düşünce dünyamıza kritik katkılar sağlayacaktır. Bizler Rabbimizi tanıdığımız ölçüde yaratılış amacımızı kavrar, dünyada yalnız olmadığımızı anlarız. Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'de kendi zatı ve sıfatları hakkında bilgiler vermekte, kullarının O'nu bu sıfatlar aracılığıyla tanımalarını istemektedir. Ayrıca esma-i hüсна diye bilinen yüce isimlerin her birinde O'nu tanımamızı sağlayacak mühim işaretler vardır.

Günümüzde zaman zaman karşımıza çıkan Deizm, Ateizm, Nihilizm, Transhümanizm gibi bütün savruluşların, kulun Yaradan'ı tanımamasından ya da yanlış tanımasından kaynaklandığını, bu durumun ise ilk düğmeyi yanlış iliklemeyle eş değer bir hata anlamına geldiğini unutmamak gerekir. O ilk düğmenin doğru iliklenmesi, sahih bir yaratıcı inancına sahip olmaktır.

Diyanet Dergisi olarak 2023 yılının ilk sayısında, "Âlemlerin Rabbi Allah (c.c.)" dosya konusunu sayfalarımıza taşıdık. Dosyamıza Prof. Dr. Halis Aydemir, "Âlemleri Yaratan ve Yaşatan Allah"; Prof. Dr. Aydın Topaloğlu, "Tanrı Düşüncemiz: Gerçeklikle Söylenceyi Birbirinden Ayırmak"; Hatice Kahyaoğlu, "Allah Teâlâ'yı İsimleriyle Tanımak"; Doç. Dr. Mehmet Nur Akdoğan, "Evrendeki Düzen, Yüce Bir Yaratıcı'ya İşaret Ediyor" başlıklı yazılarıyla katkıda bulundu. Söyleşi konuğumuz ise Prof. Dr. Sadrettin Gümüş Hocamız.

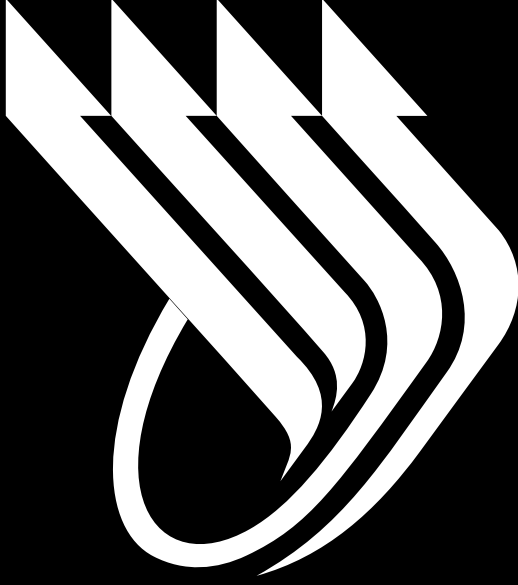
Mübarek üç aylarınızı ve Regaip kandilinizi tebrik ediyor, bir sonraki sayıda görüşmek üzere iyi okumalar diliyorum.

Doç. Dr. Fatih KURT

İÇİNDEKİLER

6 GÜNDEM

ÂLEMLERİ YARATAN VE YAŞATAN
ALLAH (C.C.)
Prof. Dr. Halis AYDEMİR

10 GÜNDEM

TANRI DÜŞÜNCEMİZ:
GERÇEKLİKLE SÖYLENCİYİ BİRBİRİNDEN AYIRMAK
Prof. Dr. Aydın TOPALOĞLU

16 GÜNDEM

ALLAH TEÂLÂ'YI
İSİMLERİYLE TANIMAK
Hatice KAHYAĞLU

20 GÜNDEM

EVRENDEKİ DÜZEN, YÜCE BİR YARATICI'YA
İŞARET EDİYOR

Doç. Dr. Mehmet Nur AKDOĞAN

24 SÖYLEŞİ

PROF. DR. SADRETTİN GÜMÜŞ:
"KİŞİNİN DÜNYA VE AHİRET MUTLULUĞU,
SAHİH BİR ALLAH TASAVVURUNA SAHİP
OLMASINA BAĞLIDIR."

Mahir KILINÇ

28 DİN DÜŞÜNCE YORUM

RAŞİT KÜÇÜK HOCAMIZIN ARDINDAN

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

32 VAHYİN AYDINLIĞINDA

İMANLA YÜCELMEK

Dr. Bayram KÖSEÖĞLU

34 HADİSLERİN İŞİĞİNDE

AMELLERİN EN FAZİLETLİSİ
ALLAH İÇİN SEVMEK

Ahmet OĞUZ

36 DİYANET ARŞİVİ

KÖY, KÖY AHALİSİ VE DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ

Dr. Mehmet BULUT

diyanet

SAYI
385

OCAK
2023

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Kurulu
Doç. Dr. Fatih KURT
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Abdülkadir ERKUT
Hüseyin ARI
Mahmut KAYIŞ
Dr. Kübra ÇİÇEKLI

Editör
Emin GÜRDAMUR

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BERK
Mahir KILINÇ
Mustafa Mirza DEMİR

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım
Arketip Ajans
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

40 YARININ DÜNYASI

DİKİZLEME ÇAĞINDA DİJİTAL
AĞLAR VE MAHREMİYETİN
AŞINAN SINIRLARI
Dr. Mustafa Derviş DERELİ

44 LİSAN-I KALP

DÜNYA DEDİKLERİ BİR GÖLGELİKTİR
Dr. Lamia LEVENT ABUL

46 BUNU KONUŞALIM

HÜLYA TONBUL:
"KUR'AN-I KERİM'E
PARMAKLARIMIN UCU DEĞİL
SANKİ KALBİM DOKUNUYORDU."
Mahir KILINÇ

48 DİN TARİH TOPLUM

KAYGAN ZEMİN ÜZERİNE
MÜSLÜMANLIK İNŞASI
Kerim ALPTEKİN

52 DİN TARİH TOPLUM

HAYAT BİZDEN NE İSTER?
Mesut AKDAĞ

54 KUR'AN SURELERİ

ÜMMÜ'L-KİTAP: FATİHA SURESİ
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

60 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

ŞİİRİMİZİN HİKMET PINARLARI
Dr. Halil İbrahim HAKSEVER

64 ZAMANIN NABZINI TUTMAK

Abdurrahman AKBAŞ

66 KIRILMA NOKTASI

TALAS SAVAŞI
Alparслан AKÇA

68 KAFAMA TAKILANLAR

CEHENNEME GİDECEĞİMİ BİLİYORSA ALLAH
BENİ NEDEN YARATTI?
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

70 ÇAĞIN ÂLİMLERİ

ŞUAYP ARNAVUT
HZ. PEYGAMBER'E HİZMETLE GEÇEN BİR ÖMÜR
Enbiya YILDIRIM

74 İNSAN HÂLİ

ZORLANAN İNSAN VE DİNİ MANEVİ BAŞA ÇIKMA
Prof. Dr. Asım YAPICI

78 HATIRA DEFTERİ

HAK HACISI OLABİLMEK
Faruk TURHAN

80 KİTAPLIK

İŞİTME ENGELLİLERE ÖZEL DUALAR VE SURELER
Mustafa Mirza DEMİR

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Online Abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt İçi yıllık: 300.00 TL
Yurt Dışı yıllık: ABD: 108 ABD Doları
AB Ülkeleri: 54 Euro
Avustralya: 225 Avustralya Doları
İsviçre: 96 Frank
Avusturya: 93 Euro

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye Daire Başkanlığının T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye Daire Başkanlığına gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

BAŞAK Matbaacılık Tanıtım Hizmetleri İth. İhr. A.Ş.
Anadolu Bulvarı Meka Plaza 5/7 7. Kat
Gimat Yenimahalle/Ankara
Tel: 0 312 397 16 17

Basım Tarihi:

05.01.2023

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

ÂLEMLERİN RABBİ OLAN ALLAH

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyabet İşleri Başkanı

Varlığın ve varoluşun anlamı üzerine düşünen insanın, teslim olmaya mecbur kaldığı en açık hakikat, evreni var eden yüce bir yaratıcının olması gerektiğidir. Nitekim tarih boyunca her toplumda ve kültürde, fizik âleminin ötesinde aşkın bir varlık ya da varlıklara dair inançlar olagelmıştır. Vahyin rehberliğinde gelişen İslam inancı ve düşüncesinde, canlı cansız tüm varlıkları ve her zerresiyle bütün evreni yok iken var eden üstün güç ve kudret sahibi varlık, âlemlerin Rabbi olan Allah'tır. O, seçtiği peygamberlere gönderdiği vahiyle varoluşun hikmetini beyan etmekte ve zatını da insanlığa tanıtmaktadır. Dolayısıyla O'nu tanımak için sahip olduğu sıfatları ve isimleri de bilmek gerekir.

Yüce Allah, kemal sıfatları ile muttasıf eşsiz bir varlıktır. O, Alîm ismiyle her şeyi eksiksiz bilen, Basîr ismiyle kusursuz gören, Semî' ismiyle hakkıyla işiten, Kadir ismiyle her şeye muktedir olan, Rezzak ismiyle rızık veren, Rahman ismiyle sınırsız rahmet sahibi o-

landır. Yüceliğini ifade etmede kelimelerin kifayetsiz kaldığı Müteal bir yaratıcıdır. Allah, insanlığa gönderdiği son vahyinde " ...O'na benzer hiçbir şey yoktur..." (Şura, 42/11.) ayetiyle zatının beşerî her türlü tasavvur ve tahayyülden uzak olduğunu bildirir. Diğer bir ayette ise "İnsanlar içinde öyeleri vardır ki bilgisi, kılavuzu ve aydınlatıcı bir kitabı olmadığı hâlde, büyüklük taslayarak başkalarını Allah yolundan saptırmak için Allah hakkında tartışır durur. Onun dünyadaki payı rezil rüsva olmaktır; kıyamet gününde ise ona yakıcı ateşin azabını tattıracağız." (Hac, 22/8.) buyurarak zatını tanımanın ancak vahyin bilgisi ve peygamberlerin kılavuzluğu ile mümkün olduğunu ve cahilce tartışmaların kişiyi hakikat yolundan uzaklaştıracağını beyan eder.

Yüce Rabbimiz, yanlış inançları ve tutarsız ilah tasavvurlarıyla şirke düşmüş bir cahiliye toplumuna gönderdiği son elçisi ve vahyi ile tüm insanlığa doğru bir Allah inancını, yani tevhidi yeniden hatırlatmıştır.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Rabbimizi anlatan ayetlerden biri şöyledir: "Allah, O'ndan başka ilah yoktur; diridir, her şeyin varlığı O'na bağlı ve dayalıdır. Ne uykusu gelir ne de uyur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun izni olmadıkça katında hiçbir kimse şefaahat edemez. Onların önlerinde ve arkalarında olanları O bilir. O'nun ilminden hiçbir şeyi -dilediği müstesna- kimse bilgisi içine sığdıramaz. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine almıştır. Onları korumak kendisine zor gelmez. O yücedir, mutlak büyüktür." (Bakara, 2/255.) Aynı şekilde pek çok ayet-i kerimede Yüce Allah'ın zatına, sıfatlarına ve fiillerine dair bilgilendirmeler yapılmış, batıl ve mesnetsiz anlayışlara karşı hakikatler açıkça beyan edilmiştir. Kur'an-ı Kerim ve onu yaşanan bir hayata dönüştüren Peygamberimizin sünneti, bir yandan tevhidi tüm yönleriyle açıkça izah ederek insanlığın idrakine sunarken diğer yandan şirkin ve inançsızlığın çelişkilerini, tutarsızlığını ortaya koymaktadır.

Âlemde zerreden kürreye mutlak kudret ve iradesiyle var ettiği her şey O'nun varlığına, birliğine ve kudretine işaret eden birer delildir. İnsan, selim bir akılla baktığında suda Allah'ın rahmetini, rüzgârda kuvvetini, yıldırımında kudretini, gökyüzünde azametini, her bir

varlığın özünde sonsuz ilmini müşahede edecektir. Âdetâ bütün bir kâinat Allah'ın esmasının tecelli ettiği bir ayna gibidir. Yüce Allah, birçok ayetinde kâinattaki nizam ve ahengi misal vererek insanı, varlığa yansıyan esması üzerinde tefekkürü davet etmektedir. Enbiya suresinin 22. ayetinde, "Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar bulunsaydı kesinlikle yerin göğün düzeni bozulurdu..." hakikatiyle kendisinin birliğini ve kâinata hâkim yegâne varlık olduğunu haber vermektedir. "Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu tesbih eder; O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur..." (İsra, 17/ 44.) ayetiyle de evrendeki her varlığın kendisini tesbih ettiğini beyan ederek insanoğlunun Rabbine karşı hamd ve O'nu tesbih etme sorumluluğuna dikkat çekmektedir.

Kâinatın öznesi olan insan, vahye muhatap kılınması sebebiyle yeryüzünün en seçkin varlığıdır. Allah'ın varlığına, birliğine, kudretine ve ilmine işaret eden en büyük ayetlerden biridir. Canlı cansız bütün varlıklar onun için var edilmiştir. İşte bu sebeple Allah, "O, size istediğiniz her şeyi verdi. Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız başa çıkamazsınız...!" (İbrahim, 14/34.) hatırlatmasıyla insanı nimetleri zehrinde kendisini tanımaya ve kulluğa davet eder.

Mahlûkatın mükerrem varlığı olan insanın en ulvi görevi kendisini yok iken var edene iman ve kulluk etmektir. Zira iman, varoluşumuzu anlamlı kılan, yaratıcımızla olan ilişkimizi perçinleyen, düşünce, tutum ve davranışlarımıza istikamet veren, bizi arzu ve isteklerimizimizin esiri olmaktan koruyup dünya ötesi bir hayata bağlayan büyük bir nimettir. İnsanın hem kendisi ve Allah'la hem de âlemlerle tesis ettiği güçlü bağıdır. Bilgiye dayalı, salih amel merkezli, insani değerleri ayakta tutan bir hayat anlayışının teminatıdır. Bu yönüyle iman, insanın Rabbine ve tüm varlığa karşı sorumluluklarını hakkıyla yerine getirmede büyük bir imkândır. Kur'an-ı Kerim'de imanla salih amelin birlikte zikredilmiş olması da insanın sorumluluğunun çift boyutlu oluşunu dikkatimize sunar. İman ve salih amel bütünlüğünü güçlendirmek ise tevhit, adalet ve güzel ahlaka dayalı bir inancın zihinlerde, gönüllerde ve hayatta hâkim kılınması ve canlı tutulmasıyla mümkün olacaktır. Müminler olarak bize düşen görev, doğru bir bilgi ve selim bir kalp ile Rabbimize teslim olduktan sonra bu inancın en büyük tezahürü olarak başta adalet ve merhamet olmak üzere tüm insani değerleri yaşadığımız çağa tanıtarak yeryüzüne ege-men kılmak için var gücümüzle çalışmaktır. ■

ÂLEMLERİ YARATAN VE YAŞATAN ALLAH (C.C.)

Prof. Dr. Halis AYDEMİR
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Kişi önce kendisini tanı

Cenab-ı Hak, “Hiç mi kendi içlerinde düşünmediler?” (Rum, 30/8.) buyuruyor. Bebekken henüz etrafımızdakilerle konuşmaya başlamadan önce “içimizdeki ses” uyanmaya ve konuşmaya başlar. İşte o ses biziz! O bizim en sağlam yerimiz, dayanağımız ve bir ömür boyunca hep kendimizi orada hissedip yaşayacağımız merkezimizdir. Bazı filozoflar, “Her şeyden kuşku duyabilirim ama kuşku duyan yanımdan nasıl kuşku duyayım?” demişler. İç sesimizi yani kendimizi her şeyden daha yakınımızda biliyoruz. Çünkü biz orada varız. Şu satırları okurken de sizler muhakemenizi iç sesinizde yaşıyorsunuz.

Cenab-ı Hak bize olan vadini anlatırken dahi buyurur ki: “Sizin rızkınız ve size vadettiklerimiz semadadır.” (Zariyat, 51/22.); “Göklerin ve yerin Rabbine andolsun ki bu, sizin nutkunuz gibi haklıdır.” (Zariyat, 51/23.) Allah (c.c.) ayette vadinin gerçekliğini nutkumuz üzerinden bize tarif ediyor. Nutkumuzu ne kadar gerçek biliyorsa Rabbimizin vadini de o denli gerçek bilelim istiyor. Geceleyin başımızı yastığa koyduğumuzda, gözlerimiz kapalı, vücudumuz dingin ama iç sesimiz hâlâ etkindir. Nutkumuz yani iç sesimiz uykudayken bile rüyalarımızda bize eşlik eder.

Rabbimiz bize çok yakın

İç sesimizin mahiyetini bilmiyoruz ama o bizi biz yapan, varlığımızın en emin olduğumuz, “İşte burası ‘ben’im” dediğimiz yerimiz. İnsanın hikâyesi iç sesiyle başlıyor. İnsan burada düşünmeye başlıyor, kendisiyle konuşuyor; her şeyi burada ölçüyor, biçiyor, tartıyor ve burada

bir karara bağlıyor. Allah bizi biz yapan iç sesimizin çok yakınında hatta en yakınında. Nitekim buyurdu ki: “İnsanı biz yarattık. Ve onun kendisiyle olan konuşmasını elbette biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.” (Kaf, 50/16.)

Ne zamandan beri varız?

Allah (c.c.) buyurdu ki: “İnsan hatırlamıyor mu; onu biz yarattık nitekim öncesinde o hiçbir şey değildi.” (Meryem, 19/67.) Hepimiz, kimliğimizde bir doğum tarihi taşıyoruz ve bu tarihten önce hiçbirimiz yoktük. Ne iç sesimiz vardı ne de bedenimiz. Biz sonradan var olduk.

Öncesinde var olmadığımız hususu, varlığımızın çok önemli bir gerçeğidir. Onu göz ardı ederek hakikate ulaşamayız. Dünyaya sonradan geldiğimiz gerçeğinin kanıtını işte cebimizde taşıyoruz: “Bu kişi, şu tarihte yeryüzünde ilk defa bir bebek olarak şurada doğdu. Falanca baba ve filanca anneden dünyaya geldi.” Hüviyetimiz bunu ifade ediyor.

Varlıktan var edene götüren akıl

Nüfustaki kaydımıza biri “doğum” diğeri “ölüm” olmak üzere iki hane açılıyor. Doğum, hayat parantezinin başladığı; öncesi olmayan bir başlangıçtır. Ve bir gerçek daha: Ölüm. Durmaksızın işleyen bu dünyaya geliş ve bu dünyadan gidiş süreci beni de bu hayattan koparacak. Bu akışın bize verdiği mesaj açık: “Sen bir yolcusun!” Şu hâlde üzerimizde mutlak bir hüküm işliyor ve biz bu süreci durduramıyoruz, hiçbirimiz ölmekten kaçamıyoruz. Bunlar varlığımızın temel kodları ama asıl soru şu: Bunları kim tayin etti ve kim yürütüyor?

Bizi kim var etti kim yaşıyor ve biz kime dönüyoruz?

Varlığımızdan artık emin olduğumuza göre bizi kim var etti? Ulu dağlar mı, taşlar mı, büyük gezegenler mi, güneş mi yıldızlar mı? Yoksa inekler, böcekler mi? Elbette ki bunların hiçbiri bizi yaratmış olamaz. Çünkü bunlar da sonradan olma mahlûklar ve bizden daha aşağı durumdalar. Bizi, kendimiz gibi insanlar da yaratmadığına göre o zaman bizi “kim yarattı?” Bu aşamada fitratımızın bize doğal olarak sordurduğu sorunun aynısını Cenab-ı Hak da Kur’an’da sordu: “Acaba onlar herhangi bir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar? Yoksa kendileri mi yaratıcıydılar?” (Tur, 52/35.)

Biz kendimizden daha üstün bir kudretin eseri olmalıyız. Hâlbuki şeytan diyor ki: “Nereden çıktı bu var etme işi, seni kimse var etmedi. Yağmur yağdı, şimşek çaktı ve bazı şeyler denk geldi. Başlangıçta çok basit bir şeydi, zamanla gelişti ve sonra sen oldun (!)” Pozitivist bilimin konuya yaklaşımının özeti budur: Kısaca kazara!

Varlığım, zekâm, aklım, ruhum, iradem, sevgim, kabiliyetim, iç sesim, gözlerim, kollarım, ellerim, ayaklarım... İncelemekle ve araştırmakla bitmeyen; içinde binbir türlü ince hesapla ve hassas bir dengede işleyen bu dev canlı/cansız sistemler böyle kazara mı var oldu? Akleden bir insan buna “evet” demez/diyemez, bu denli kendisini kandıramaz.

Varlık, var edene dayanır

İnsan kendi hakikatiyle buluşmasını diye şeytan diyor ki: “Varlığını sorgulama! Sen hiçbir

şeyden oldun! Aslında sen sadece bir vehimsin!” Ben yoksam o zaman irademiz de yok. O zaman ahlak da yok, suç da yok, cürüm de yok, adalet de yok, zulüm de yok, hiçbir şey yok! Var eden yoksa hiçbirimiz yokuz demektir. Bu düşünce bizi ikna edemez. İç sesimizle yol alacaksa varlığımızı fark ettiğimiz zaman: “Ben kendi varlığımı hissediyorum, öyle ya seviyorum, düşünüyorum, aklediyorum, kafa yoruyorum. Her şeyden şüphe ederim ama kendimden nasıl şüphe edeyim? Varım ben. Bu bedenden içreyim. Nesnel varlığımdan öte bir ruh taşıyorum içimde, hissediyor ve konuşuyorum. Rüyamda bile iç sesim bana eşlik ediyor, kaybolmuyor.

Bu hayat nimetini bana kim tattırıyor? Onu nerede bulabilirim? Dağların tepelerine çıksam, ona seslensem beni duyar mı? Uzakta mı, yakında mı? Beni görüyor mu? Gökte mi yoksa yerde mi?” Varlıktan var edene doğru ilerleyen bir akletme yolculuğu fitratına vefa gösterirse kişiyi Rabbin tanımaya götürür. Nitekim Allah (c.c.) buyurdu ki: “Allah’ın insanları yarattığı fitrat üzere yüzünü Allah’ı birleyen olarak dine doğrult!” (Rum, 30/30.) Resulullah da buyurdu ki: “Her doğan çocuk fitrat üzere doğar.” (Buhari/1385.)

Güzide bir örnek: Fitrat Allah’a götürür

İnsanın fitratına vefa gösterek aldığı yol ve vardığı sonuç ile peygamberlerin Allah’tan getirdikleri hakikat birebir örtüşmektedir. Bu örtüşme Rabbin tanıma, sevme ve sayma sürecinde kişinin daha yaşarken kalbini tatmin eden, ölümlük de özlemle Rabbine kavuşturan bir huzur hâlidir. Güzide bir örnek olması bakımından fitratına sadakat gösterip bu arayışı tertemiz bir şekilde İslam öncesinde

yaşamış Hz. Ebu Zer’i (r.a.) hatırlayalım. Bu mübarek şahsiyet, yüzünü, gökleri yoktan var edene dönmek üzere akledip tüm putlardan arınmayı ve yegâne tek bir ilahtan gayrı ilah olamayacağı gerçeğini kendi içinde yaşayarak sonuçlandırdı. Gün gelip Mekke’de bir peygamberin çıkıp ‘La ilahe illallah!’ dediğini duyunca da varıp Resulullah’ın (s.a.s.) yanına geldi ve Müslüman oldu. (Buhari/3522.)

Allah nasıl bilinir, O’na nasıl seslenilir?

Hz. İbrahim (a.s.) Allah’ı (c.c.) mealen şöyle tanımladı: Ey beni yaratan! Ey bana doğru yolu gösteren! Ey beni yediren içiren! Ey hasta olduğumda bana şifa veren! Ey beni öldüren ve dirilten! Dikkat edilirse bu çağrılarının hepsi Cenab-ı Hakk’a gidiyor. Ya Rabbi, desek, bunlardan hangisiyle sana seslenelim? Cenab-ı Hak buyuruyor ki: “De ki: İster Allah diye çağırın ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın bütün güzel isimler O’na mahsustur.” (İsra, 17/110.)

Biz kısıtlı ve benzeriz, kusursuz ve benzersiz olan O!

İnsan aklettiği zaman anlıyor ki bu varlık nizamı içerisinde bazı şeyleri öğrendim ama bilmediğim çok şey var. Bazı şeylere gücüm yetiyor ama nice şeylere gücüm yetmez. Söz gelimi sürekli uyanık kalamıyorum; an geliyor uykuya yenik düşüyorum. Bazı olaylara tanık oluyorum ama gözümün önünde cereyan etmeyen nice şeylere tanık değilim. Şu hâlde ben her bakımdan kısıtlı ve sınırlıyım, mükemmel değilim.

Bu noktadan hareketle insan, kendisi gibi kısıtlı ve sınırlı olmayan birini düşünmeye ve akletmeye başlar. Bazı şeyleri bilen değil her şeyi bilen! Bazı

şeylere gücü yeten değil her şeye gücü yeten! Uykunun kendisini hiç sarmadığı kudret! Bazı şeylere tanık değil her şeye her zaman tanık olan! İşte insan kendi kısıtlı varlığından yola çıkarak tüm noksan sıfatlardan münezzeh olan kudreti böylece kestirmeye başlar. Görüldüğü üzere ‘bazı şeyler’ ifadesi, biz kulların ortak tanımlarında yer alırken ‘her şey’ ifadesi ancak Mevla’yı (c.c.) tanımlar.

O’ndan gayrı bir ilah olmadığını bil!

Cenab-ı Hak kendisini, tam da kulun fitratına uygun ve bilişsel arayışına birebir karşılık gelecek şekilde, Kur’an-ı Kerim’de şöyle tanıtır: “Her şeyi bilen işte O’dur!” (Hadid, 57/3.), “Her şeye gücü yeten işte O’dur!” (Mülk, 67/1.), “Her şeye tanık olan işte O’dur!” (Sebe, 34/47.), “Rabbinin her şeye tanık olması sana yetmez mi?” (Fussilet, 41/53.), “Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir.” (Hadid, 57/4.)

Allah, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen, her şeye tanık olan, her şeyi ayakta tutan, uykusu ve herhangi bir dalgalılığı asla olmayandır! Bu tanımlara dikkat ettiğimizde tanımın bizi “Tek”e (Ehad) götürdüğünü görürüz. Çünkü tanım gereği her şeye gücü yeten yegâne tek bir kudret olabilir. İki tane her şeye gücü yeten olamaz. İki tane her şeye gücü yeten varsaysak bile bunlardan hangisinin diğerine gücü yeter? Tanım gereği her ikisinin de diğerine gücünün yetmesi gerekir. Ancak böyle bir şey olamayacağına göre her şeye gücü yeten ancak tek bir kudrettir. Her şeyi yaratan da ancak tek bir kudrettir. İki tane her şeyi yaratan tanım gereği olamaz. Şu hâlde kısıtlı olan kullar çok sayıdadır ama noksan

sıfatlardan münezze olan ilah yegânedir, birdir ve tektir. “De ki O Allah Ehad’dır.” (İhlas, 112/1.)

Bütün peygamberler insanlara bu gerçeği hatırlatmak üzere gelmişlerdir. Hepsini tek bir ağızdan, sizin O’ndan gayri bir ilahınız yoktur, uyarısında bulunmuşlardır. Bu ifade Kur’an’da pek çok ayette peygamberlerin dilinden tekrarlanmaktadır. Bu durumu özetler bir biçimde Cenab-ı Hak şöyle buyurur: “Senden önce gönderdiğimiz her elçiye (benden gayri bir ilah yoktur, ancak bana kulluk edin) diye vahyettik.” (Enbiya, 21/25.)

Yaratan ve yöneten Allah’tır

En büyük hakikat, sonradan olan her şeyin bir var edicisi olan Allah’tır. Allah (c.c.) sonradan var olan biri olmadığı için O’nun bir var edicisi yoktur. En az bunun kadar önemli olan bir diğer konu O’nun Ehad (Tek) olduğudur. Her şeyin yaratıcısı olduğu gibi her şeyi yaşatan Kayyum da (Bakara, 2/255.) O’dur. Sadece yaratma değil evrenin yürütülmesindeki emir de ancak O’na (c.c.) aittir. Nitekim Hak Teâlâ buyuruyor ki: “Bilinmelidir ki yaratma O’nun olduğu gibi emir de O’nundur.” (Araf, 7/54.) Her şey O’ndan istemekte ve ihtiyacını O’ndan görmektedir: “Göklerde olanlar da yerde olanlar da ancak O’ndan isterler.” (Rahman, 55/29.) Kullarının ihtiyacını sağlayan ancak O’dur: “O doyurur ancak O doyurulmaz!” (Enam, 6/14.)

Allah hep bizimle beraberdir ve icabet eder

Nerede olursak olalım biz kullarını duyan ve onların imdadına yetişen ancak O’dur. Buyurdu ki: “Kullarım sana beni sorduğunda muhakkak ki ben yakınlım. Çağırmanın çağırısına icabet ederim.” (Bakara, 2/186.), “Benim Rabbim yakındır, icabet eder.” (Hud, 11/61.)

Kul dara düştüğünde ancak O’nu imdadına çağırır. Nitekim buyurdu ki: “Dara düşmüş kimsenin çağırısına icabet eden ve sıkıntısını gideren yoksa başka biri mi var? Allah’ın yanı sıra bir ilah mı var?” (Neml, 27/62.) Binaenaleyh, hak dua ancak O’na yapılandır.

Allah’ı tanıma, sevmeye ve sayma

Bu tanıma süreci insanın yalnızlıktan kurtulma sürecidir. Rabbimizi tanıdıkça O’nu beraberimizde hissederiz. Söz gelimi başımızı yastığa koymuş uykuya dalarken o zifiri karanlıkta, yanımızdakinin bile ne düşündüğümüzü bilmediği anlarda, yalnız olmadığımızı, O’nun bizi duyduğunu hisseder ve O’na konuşuruz: “Ya Rabbi, yarın bana sınavımda yardım et. Beni ve sevdiğilerimi tehlikelerden koru. Bugün bazı yanlışlar yaptım. Düşünüyorum da çok üzgünüm. Ne olur beni bağışla! Seni kızdıracak ve beni karşında mahcup edecek hiçbir şey yapmak istemiyorum aslında...” Bu irtibatı gerek hayatımızda gerek ibadetlerimizde yaşamaya başladığımızda adım adım ihsana doğru yol almış oluruz. Nedir ihsan? Bu soruyu Hz. Cibril sorduğunda Resulüllah ona şöyle cevap verdi: “Allah’ı görüyormuşçasına kulluğunu yaşamak. Kulun kendini, iç sesini, düşüncesini, varlığını ve dış dünyayı yoklayarak adım adım yaratıcısını tanıma sürecinin doruklarına ihsan denir.” (Buhari, İman, 37.)

Allah’ı yanlış tanımak veya tanıtmak

En büyük hakikat, var edici kudretin yani yegâne tek bir ilahın varlığı ve mutlak otoritesi olunca en büyük cürüm de bunu inkâr etmektir. Adına şirk dediğimiz ve kulun kendisini yaratıcının yerine koyması, buyruklarını tanıma-

ması yahut O’na başka varlıkları/ kimseleri ortak koşması korkunç bir durumdur ve kulun her türlü iyiliğini iptal eder, boşa çıkarır. Bu gerçeği de Cenab-ı Hak bütün peygamberleri üzerinden insanlara hatırlatmış ve onları şirke karşı açıkça uyarmıştır: “Sana da senden öncekilere de vahyettik ki şayet şirk koşacak olursan amellerin boşa gider ve sen kesinlikle ziyan edenlerden olursun.” (Zümer, 39/65.)

Cenab-ı Hak cümlemizi, zatını doğru tanımaya muvaffak kılsın, âmin. ■

İnsanın fitratına vefa göstererek aldığı yol ve vardığı sonuç ile peygamberlerin Allah’tan getirdikleri hakikat birebir örtüşmektedir. Bu örtüşme Rabbini tanıma, sevmeye ve sayma sürecinde kişinin daha yaşarken kalbini tatmin eden, ölümlük de özlemle Rabbine kavuşturan bir huzur hâlidir.

TANRI DÜŞÜNCEMİZ: GERÇEKLİKLE SÖYLENCİYİ BİRBİRİNDEN AYIRMAK

Prof. Dr. Aydın TOPALOĞLU
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Tanrı kavramı, insan zihninin derinliklerinde yatan, en ulvi, en kuşatıcı ve en saygın kavramların başında gelir. Hemen hemen herkesin iç dünyasında karşılığı olan, duygularına dokunan ve yaşamlarına anlam kazandıran bir varlıktır. Yaşamı boyunca insana huzur ve güven veren, koşulsuz bir imanla kendisine bağlanılan varlıktır.

Ne var ki Tanrı kavramı hakkında pek çok yanlış anlama

olmuş, bir o kadar da polemikğe girilmiştir. Günümüzde de bu kavramın doğası, bizler için ne ifade ettiği ve zihinlerdeki karşılığı konusunda ciddi tartışmalar yapılmaktadır. Hatta O'na nasıl inanacağımız, varlığını kanıtlayacağımız ve hakkında nasıl konuşacağımız konusunda da bir o kadar karmaşıklık bulunmaktadır. Bu karmaşıklık bir yere kadar anlaşılır olsa da sonuç itibarıyla düşünce tarihinden süzüle süzüle gelen, birikimsel olarak günümüze kadar ulaşan ev-

rensel Yüce Tanrı anlayışıyla, O'nun hakkında uydurulan antik söylenceleri (mitleri) birbirinden ayırmak gerekir.

Her bir insan, Tanrı'nın kendisine verdiği düşünme gücüyle yaratıcısına doğru gider, O'nu hissedecek yolları bulur. Aslında bir insanın Tanrı'ya gitmesi de yimi sorundur. Öyle ya, Tanrı çok mu uzaklarda ki O'na gidelim veya gitmeye çalışalım. Yine bu bağlamda Tanrı'yı kanıtlamak terimi de aynı şekilde benzer sorunu bünyesinde

taşımaktadır. Yani Tanrı, bizler açısından kayıplarda mı ki O'nu bir şekilde arayıp bulalım, kendimize veya birilerine “bak işte, Tanrı var” diyelim. İnanan kişinin Tanrı'yı arama, bulma veya varlığıyla ilgili ipuçları elde etme sorunu olmaz, aksine O'nu nasıl takdir eder, O'na nasıl şükür sunar veya O'nu layıkıyla nasıl anar gayreti içindedir. Kuşkusuz Tanrı'ya inanan her insan bir kanıt arayışında olmadığı gibi zorunlu olarak herhangi bir kanıtla inanmış da değil-

dir. Yine inanmayan her insan da bu düşüncesini benzer biçimde zorunlu olarak bir nedene dayandırmayabilir. Bununla birlikte görsel dünyamızda inanmak için somut kanıtlar isteyenlere karşı inanan kişi elbette ki çok şey söyleyebilecek ve kendisini Tanrı'ya götüren kanıtları sıralayacak, kalbine dokunan, yüreğine hitap eden noktalara işaret edebilecektir. Düşünce tarihi de bu ve benzeri muhakemeleri yürüten sayısız düşünür ve kanıt örnekleriyle doludur.

Tanrı, doğası gereği “orada, şurada veya burada” olan bir varlık değildir. Yine O, sadece önümüzde, arkamızda, üzerimizde, yanı başımızda veya ilerimizde de değildir. O'nun kudreti içimiz veya dışımız dâhil, her yerde ve her şeydedir. Görebildiğimiz, görebileceğimiz her şey onun sayesinde varlık bulduğu için hem küçük dünyamız hem de devasa evren O'na aittir. Bütün yönlerimiz veya yönelişlerimiz de ona çıkar. Görenler için O'nun kudreti, doğanın her bir noktasındadır.

Onsuz bir yer veya zaman dilimini düşlemek dahi mümkün değildir. Tanrı, her şeyi kuşatan, her şeyi var eden ve her şeye hayat veren olunca öncelikle bizlerin kendimizi, kendi varlığımızı sorgulamamız lazım gelir. Kısacası, Tanrı her şeyin sahibi ise, her şey O'ndan geldi ve O'na dönecekse, biz “neyiz” veya “neredeyiz?” sorusu daha önceliklidir. Öyle ya bir yerlerde olan, çerçevelenen, sınırlanan, kısıtlanan belirli bir zaman diliminde yaşama şansı bulan bizleriz.

Tanrı kavramını insan hayalinin icadı olarak gören ve günümüz ateizmi açısından etkili olan pozitivist yaklaşımlar, daha özelde mantıkçı pozitivism, Tanrı'yla dünyamızdaki nesnelere varlığını aynı görme yanlısına düşmüştür: Tanrı'yı düşünürken dış dünyadaki herhangi bir nesne için aranan gösterilebilme, gözlemlenebilme, deneylebilme, doğrulanabil-

me, olgusal ve bilişsel olmak ölçütlerini getiren yaklaşım, inancı ya hiç anlamamış ya da Tanrı gerçeğinin farkına hiç varamamış demektir. Benzer biçimde Tanrı gerçeğini benzer fiziksel veya görsel yöntemlerle açıklamaya çalışan dinî yaklaşımlar da sorunlu olup sonuç itibarıyla paganizme düşme, Tanrı'yı insanlaştırma riskiyle karşı karşıya kalmışlardır. Pozitivizm, düşünce tarihinde çok etkili olmak, hatta bilimsel ilerlemelere büyük katkılar sağlamakla birlikte felsefe etkinliğinin tamamen kendisi değildir. Sadece bir yorumdur, bakışlardan bir bakıştır. Hâlbuki felsefe etkinliği (en azından teistik felsefe) sadece görünenler hakkında düşünce üreten buna karşın görünmeyen yani inanç alanına giren konuları yadsıyan bir alan olmadığı gibi din de (İslamiyet) sadece inancı öneren, buna karşın düşünmeyi yeren bir yapı değildir. Aynı şey mistisizm için de geçerlidir. Orada da sezgi vurgusuna rağmen, çok derin bir düşünce ve inanç boyutu gözlemlenmektedir. Bilim, gözlemlendiği yapının arkasındaki temel etkeni, Aristoteles'in ifadesiyle evrenin varoluşsal, biçimsel, etkisel ve amaçsal nedenini (Tanrı) göz ardı edemeyeceği gibi sanat da izleyenler üzerinde derin tesirler bırakan yüce varlığı (veya sanatçıyı) gizleyecek değildir. Bütün bu alanların Tanrı hakkında bizlere söyleyecek çok şeyleri bulunmaktadır.

İnanç, pozitivismin düşündüğü gibi mitlere, hurafelere, temelsiz bir kavrama veya hayalî bir varlığa bağlanma çabası olma-

yıp Tanrı'nın varlığını ve O'ndan hareketle topyekûn varoluşu temellendirmek ve bunun mantıki açıklamasını yapmaya çalışmaktır. Antik dönemlerden beri filozofların varlığı açıklama, yorumlama ve her şeyin arkasındaki nihai sebebi arama gayretine girişmeleri, basit bir deyişle metafizik yapıları da bu açıdan son derece anlamlıdır. Metafizik soruşturmaların, yani bir anlamda varlık üzerine araştırma çabasının kendisi, Tanrı'nın varlığı için en büyük kanıttır. Önümüzde duran bir varlık âlemiyle karşı karşıyayız. Bu varlık âleminin gerçekliğinden kuşku duyacak bir durumda değiliz. Varlığın kendisi ve gerçekliği çok açık olduğuna göre daha işin başında bir “varlık” ve “gerçeklik” kavramıyla karşılaşmaktayız. Bu iki terime en uyan varlık da doğrusu Tanrı'nın bizatihi kendisi olup bu iki nitelikle adlandırılmayı en iyi hak eden tek varlık da O'dur. Aksi takdirde doğanın varlığını mutlaklaştırma hatasına düşeriz. Doğa, kuşkusuz muazzam bir yapıdır. Hala sınırlarını çözmüş, sınırlarına ulaşmış değiliz. Ancak en basit bir muhakeme bile doğanın kendi kendisini var ettiğini, kendi kendisini biçimlendirdiğini düşünemez. Varoluşun başlangıcını, nedenini ve amacını hâlâ ateist ekollerin bile sır olarak kabul etmesi, en azından rastlantı terimine sığınmaları önemlidir.

Varlığın kendisi ve gerçekliği, çok açık bir biçimde bizlere bu varlığın gerisinde bulunan, bizatihi varoluş ve gerçeklik niteliklerine sahip en yüce varlığı, en yüce gerçeği hatırlatmaktadır.

Varlığın kendisi ve gerçekliği, çok açık bir biçimde bizlere bu varlığın gerisinde bulunan, bizatihi varoluş ve gerçeklik niteliklerine sahip en yüce varlığı, en yüce gerçeği hatırlatmaktadır.

Bu hatırlatma sadece zihnî bir çıkarsama olmayıp akıl açısından da bir gerekliliktir. Yani topyekûn varlık âleminin var olmasını, varlık âleminin gerçeklik kazanmasını garantileyen daha üst bir varlığın ve daha büyük bir mutlak gerçekliğin zorunluluğu açıktır. Bu zorunluluğun boyutları evrenin her yerinde ve her boyutunda kendini göstermektedir.

Sadece iç dünyamız değil dış gözlemlerimiz de bizleri düşünmeye sevk eder. Nitekim insanoğlu tarih boyunca evren karşısındaki şaşkınlığını gizleyememiş, evrenin arkasındaki gücü görmeye ve göstermeye çalışmıştır. Bu şaşkınlık günlük hayatımızın kosturmacası içerisinde zaman zaman kanıksamaya dönüşse de uçsuz bucaksız uzayın derinliği, mavi gökyüzünün güzelliği hiçbir zaman değerini yitirmemiş bir muamma olarak zihinlerde canlı kalmayı başarmıştır. Günümüzdeki uzay araştırmalarının ilerleyişi ve milyarlarca yıldızı barındıran evren hakkındaki bilgimizin muazzam genişliği bu şaşkınlığı daha da ileri boyutlara taşımıştır. Bu şaşkınlık, yerini önce merak daha sonra da araştırmaya bırakmıştır. Bu merak ve araştırma, doğrusu Aristoteles'te olduğu gibi felsefenin kendisidir de. Bu arayış da netice itibarıyla evrendeki yasaların, hareketliliğin, etkiseliliğin, canlılığın, değişimin ve nedenselliğin nereden geldiğini sorgulatmış, bütün bunların kaynağının fizik ötesi mutlak bir varlık olması gerektiği (Tanrı) düşüncesiyle sonuçlanmıştır.

Doğanın güzelliği karşısındaki şaşkınlığımız, düzene, in-

tizama, rengârenk sanata ve işlevselliğe bakarak bunların arkasındaki yüce gücün büyüklüğünü hayal etmemiz, insan olmanın gereği ortaya çıkan durumlardır. Canlı yaşamın her basamağındaki sayısız mucizelere tanık olmamız, onları hayran hayran izlememiz bizleri mutlu kılmaya, yüce Tanrı'yı en yalın biçimde hatırlamaya kâfi gelmektedir.

Bizler sadece düşünen, konuşan veya inanan varlıklar değiliz. Aynı zamanda, hatta daha önemlisi iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış, haklı ile haksız, güzel ile çirkini birbirinden ayırabilen, içinde "vicdan", "iyilik", "doğruluk", "hak", "hukuk", "adalet", "sorumluluk", "özgürlük" ve "ödev" kavramlarına sahip olan varlıklarız. Sahip olduğumuz bu evrensel değerlerin kaynağı hiç kuşkusuz ki yokluk veya hiçlik değildir. Hiçlik'ten değer çıkmaz. Hiçlik'ten hâliyle hiç çıkar. Bizatihi hak, gerçek, iyilik, güzellik ve adalet olan Tanrı bizlere ahlaki, sezgisel ve sanatsal yönlerimizle hitap etmiş, kendisini bu alanlarda açıklamıştır. En zor koşullarda dahi iyilik yapmamızı öneren, iyi eylemeyi, doğru davranmayı bizlere fısıldayan iç sesimiz, vicdanımız, şükran ve hayranlık duygumuz her fırsatta bizleri geldiği kaynağa, yani Tanrı'ya götürmeye çalışır. Kendisini hiçbir şeyin bir yerlere götürmediğini, böyle bir düşünceye girmediğini söyleyen insanlar da olabilecektir. O zaman o kişilere, bu değerlere nasıl sahip olduğumuzu sormaktan veya vicdanlarının sesine kulak vermeyi salık vermekten başka yapacak bir şey yoktur.

İnsanoğlu doğada öylesine var kılınmış, sahipsiz, kimse-siz, garip bir ortamda terkedilen, öylece bir kenara bırakılmış bir varlık olamaz. Öyle olsaydı insanoğlu Tanrı bilinciyle bilinçlenmez, O'nu düşünemez, O'na gidemez ve kendini O'na yakın hissedemezdi. Tanrı sadece metafiziksel bir ilke, felsefi bir kavram, evrenin açıklanması için kullanılan bir terim ya da çok uzaklardaki üçüncü bir şahıs değildir. O, karşı konulmaz büyüklüğü, sınırsız inayeti, keremi, cömertliği ve sevgisi ile vardır.

Varlık ve oluş sorunundan hareketle bilge kişinin aradığı Tanrı, ne antik dönemlerdeki mitolojik tanrılardır ne de ateistlerin mitoslardan esinlenerek onları anımsatan hayalî varlıklarıdır. Mitoslara rağmen insanlar her zaman onları aşan ve onlardan oldukça farklı olan tek, yüce ve aşkın bir varlığa inanmışlardır. Bu noktada Tanrı düşüncesini mitolojiye indirgemek günümüzde yapılagelen yaygın bir ateistik davranış olsa da aynı çevrelerin mitolojik düşüncenin nereden kaynaklandığını açıklamak konusunda geri adım atmaları veya konuyu ikellik ya da evrilmeyele açıklama çabaları, oldukça tutarsız ve kaçamaktır. Gerçek Tanrı, Ksenophanes'in haklı olarak dile getirdiği gibi insani benzetmelerden ve kendisine yakıştırılan bedensel hususiyetlerden de bir hayli uzaktır. Günümüz ateizminin ne yazık ki Tanrı adına söylediği şeyler, Ksenophanes'in cesur mitos eleştirisinin de çok gerisinde, hatta konusu ve bağlamı saptırılmış kötü bir kopyasıdır.

Tanrı düşüncesini ortaya koymak, niteliklerini belirlemek doğrusu olağanüstü bir iştir. O'nun en mükemmel olduğu, hiçbir noksanlığının bulunmadığı düşüncesi varabileceğimiz en uç noktadır.

Hâlbuki ne gerçek Tanrı mitleri ilişkilidir ne de gerçek inananlar zorunlu olarak Antik çağlardaki gibi inanmaktadır. Günümüzde de benzeri mitleri yok saymak hatta sözde Tanrılar adına insan katledenleri görmezden gelmek mümkün olmasa da bunları gerçek yüce varlık ve O'na inananlarla aynı görmek mümkün değildir.

Kuşkusuz insan var oldukça mitler, efsaneler ve hayaller eksik olmayacaktır. Belki her devir kendi efsanesini oluşturmakta da gecikmeyecektir. Bu ateist için de öyledir. Onlar da belki fizik ötesi olmasa da fiziksel koşullarda mitoslardan farksız bir biçimde dokunulmaz, eleştirilmez ve yadsınamaz kutsallar yaratmakta gecikmeyecektir. Bu bağlamda mitosların eskisi – yenisi, değerlisi - değersiz gibi bir tartışma da yararsızdır. Ancak insanoğlunun bir biçimde mitolojik evreyi tamamladı-

ğı, Logos'a geçiş yaptığı, aklını kullandığı ateistlerce de savunulmaktadır. Ancak sonuç itibarıyla Logos da değişimin ötesinde bir değişmez ilkedir, çokluğun arkasında bir birlikten, ölümlü olanın arkasında ölümsüzden söz etmiş, bunu da rasyonel bir zorunluluk olarak ortaya koymuştur. Tanrı sadece inanılması gerekli olan teolojik bir zorunluluk değil aynı zamanda mantıksal bir zorunluluktur da. Nitekim Aristoteles felsefesinde "ilk" kavramını çekip aldığımızda nelerin olacağı açıkça ortadadır. Çünkü "ilk" yani "Tanrı" varlığın etkisel, biçimsel ve amaçsal nedenidir. Varlıkta kendi kendine oluşma, biçimlenme veya bir yere yönelim gücü bulunmamaktadır. Bunlar tanrısaldır.

İnanan kişinin zihninde düşündüğü ya da düşlediği yüce varlığı tam olarak sözcüklere döke-meyişi, ne onun bir eksikliğidir ne de düşlediği varlığa bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorun, sonlu ve sınırlı bir varlıkla, sonsuz ve sınırsız bir varlığın ilişkisindeki tek taraflı bilinmezdir. Yani işin doğasında olan bir durumdur. Farklı varlık katmanlarındaki eşitsizliğin veya boşluğun bir neticesidir. İçimizdeki arayış, yöneliş, çaba ve süreç bizim için söz konusudur. Çünkü zamansal ve mekânsal olan bizleriz. Sadece varoluşumuzun kısıtlı imkânlarını kullanmaktayız. Doğal olarak görünenin arkasında bir şey varsa bu bizim için aranması gerekli olan bir şeydir. Yani gerçek mutlak varlığın, Tanrı'nın ötelede olduğu anlamında değildir. Mutlak varlık Kur'an'daki ifadeyle her an içimizde, kalbimizdedir

(hatta bize bizden -şah damarımızdan- daha yakındır.) Yine Augustinus'un İtirafı'nda da ifade ettiği gibi, O'nun varlığı bizim için yaşamda güven, sebat ve ahlak kaynağı, mutluluğun güvencesidir.

İnanan insanlar Tanrı kavramının zihnimizde tıpkı matematik sayılar, geometrik biçimler, iyi ve kötü gibi etik kavramlarla birlikte doğuştan yani a priori bir kavram olduğunu, hatta bunun bizatihi Tanrı'nın kendisi tarafından zihnimize nakşedildiğini ileri sürerler. Öyle ya, nasıl olur da bizim gibi her şeyi bilmeye gücü yetmeyen varlıklar, sonsuz derecede yetkinliği olan bir kavramı ortaya koyabilsinler ki? Bu topyekûn evreni kucaklamaktan ya da zihnimize sığdırmaktan daha kolay değil ki. Kaldı ki evren dahi şöyle ya da böyle artık anlaşılır olsa da bütün hâlde bizim için hâlâ muammadır. Dünya'nın, Ay'ın, Güneş'in, yıldızların ve galaksilerin yapısı hakkında bir şeyler bilsek de hâlâ uzay hakkında bildiklerimiz, bilmediklerimiz yanında çok küçük kalmaktadır. Öyleyse uzayı veya evreni de kucaklayan yahut onların çok ötesindeki Tanrı düşüncesini ortaya koymak, niteliklerini belirlemek doğrusu olağanüstü bir iştir. O'nun en mükemmel olduğu, hiçbir noksanlığının bulunmadığı düşüncesi varabileceğimiz en uç noktadır.

Bölünmüş, parçalanmış, konumlandırılmış veya kategorize edilmiş olan tanrı değil, nesnedir. Nesnelere dünyası da bizim dünyamızdır. Dolayısıyla bir ateist için tanrının ne kavramsal bir değeri bulunmakta ne de bu kavramın dış dünyada bir

karşılığı, gerçekliği söz konusu olmaktadır. Durum bu olunca açıklanması gereken yüzlerce sorunla yüzleşmek zorunda kalan ateist düşünce, çareyi sığ bir maddeciliğe sığınmakta bulmaktadır. Maddeci olmak da kuşkusuz bir bilimsel bakıştır. Ancak tamamen materyal-bedensel olmadığı, beden hallerimizi aşan farklı bilinç durumlarımızın gerçekliğini herhalde herkes kabul eder. Bunun için idealist düşünceye geçmek de gerekmemektedir.

Ateistler, tanrı kavramının ortaya çıkması, doğada sağlam bir temelin bulunmayışı iddiasıyla ilgili bir hayli çaba sarf etmişlerdir. Kavramın kendisini tartışmak ve inanan insan için ne ifade ettiğini anlamak yerine indirgemeci bir tavırla bu kavramın hayali olduğunu, kısaca somut bir gerçekliği bulunmadığını ifade etmiş, çok basit bir biçimde insan zihni ya da toplum tarafından üretildiği tezini ileri sürmüşlerdir. Onlara göre aşkınlık veya zaten Tanrı diye aşkın bir varlık olmadığı için, olsa olsa bu kavramı insan-öğlü kendisi ortaya çıkarmıştır düşüncesi esastır. Netice itibarıyla onlara göre Tanrı gerçek değil, zihnen üretilen, işlenen veya biçimlendirilen bir mittir. Kuşkusuz bilim ve doğa araştırmaları her boyutuyla hızla ilerlemekte ve tarihte olmadığı kadar mesafe kaydetmektedir. Bu her açıdan sevinilecek bir durumdur. Ancak bu yaklaşım hâlâ inanç olgusunu anlamamakta, dinin ne olduğunu iyi okuyamamakta, insan aklının basit bir gözlemlerle Tanrı'ya ulaşabileceğini tahmin edememektedir.

Ateistin tartıştığı ve yadsımaya çalıştığı tanrı kavramı aşkınlığı olmayan, yaratıcılığı ve kişiselliği bulunmayan kurgu ürünü olan, dünyevi bir tanrıdır. Ateist için varlığı aşan bir şey bulunmamakta, dahası varlığın ötesi diye bir durum söz konusu olmamaktadır. Her şey sığ dünyamızın içinde cereyan etmektedir. Ateistin bu noktada dünyaya hapsedildiği, maddi sınırların esiri olduğu açıktır.

İnanan için Tanrı sadece aşkın, yaratıcı ve iradi bir varlık değil, ayrıca yaşamımızı borçlu olduğumuz, sonsuz güç ve kudrete sahip, her şeyi gören, bilen, duyan, takdir eden, adalet, lütuf ve hayır sahibi bir varlıktır da. Tanrı'nın nasıl olur da böyle kişisel niteliklere sahip olduğu bir an akla gelse de bunu kendi varoluşumuz üzerinden daha iyi anlayabiliriz. Tıpkı varlığımızın sadece bedensel olmadığını, görenin sadece göz, işitenin sadece kulak, konuşanın sadece dil, düşünenin sadece beyin, dahası sevenin sadece kalp parçacığı olmadığını anladığımız an Tanrı'nın da zatiyetini idrak edebileceğiz. Aksi takdirde göremeyecek, işitemeyecek veya konuşamayacaktık. Ölen bir insanın niçin kulağı olduğu hâlde işitemediği, gözü olduğu hâlde göremediği veya beyni olduğu hâlde düşünemediğini ruhuyla ilişkilendirmemek, sadece beynin işlevini yitirmesine bağlamak, oldukça biyolojik bir açıklama olacaktır.

Sonuç itibarıyla ateistin tanrısı aslında hiçtir, hatta hiçliktir. Bu bağlamda ateistin kendisi de ne yazık ki hiçliğin içerisinde. Ancak bu hiçlik duygusu ne kadar sürebilir ve nereye

kadar sürdürülebilir, oldukça kaygı verici bir durum gibi görünmektedir. Bazı ateistler açısından bu hiçlik durumu belki bir sorun teşkil etmemektedir. Duygusal, etik veya sanatsal anlamda bir boşluk yaşamadığını, herhangi bir sığınılacak şeye de ihtiyaç duymadığını ileri sürebilecektir. Hatta zihninde birer söylenece olarak düşündüğü tanrıların inkârında kendince doğru yaptığını da düşleyecek, "içim çok rahat" da diyebilecektir. Ancak sonuç itibarıyla gerçek Tanrı'dan uzak kalacak, yaşam üzerine hiçbir soruyu yanıtlamayacak, varoluşunu da yeterince anlamlandıramayacaktır. ■

İnanan için Tanrı sadece aşkın, yaratıcı ve iradi bir varlık değil, ayrıca yaşamımızı borçlu olduğumuz, sonsuz güç ve kudrete sahip, her şeyi gören, bilen, duyan, takdir eden, adalet, lütuf ve hayır sahibi bir varlıktır da.

ALLAH TEÂLÂ'YI İSİMLERİYLE TANIMAK

Hatice KAHYAĞLU

DİB Diyanet İşleri Uzmanı

Kur'an-ı Kerim'in ifadesi ile "yeryüzünün halifesi" olarak görevlendirilen insanoğluna, yeryüzünün imar ve ıslah sorumluluğu verilmiştir. (Enam, 6/165.) Bu vazifesini en güzel şekilde yapabilmesi için de Cenab-ı Hak, insanı birtakım duyularla ve akıl ile donatmış, ayrıca ona kendi külli iradesinden de bir pay vermiştir. Kur'an'da yer yer göz, kulak ve kalbin birlikte anılmasının yanında kalbin akledici fonksiyonunun vurgulanması dikkat çekicidir. (Araf, 7/179; Yunus, 10/31; Nahl, 16/78.) Çünkü imanın akla, aklın iradeye, iradenin de doğru ve ilahi bilgiye ihtiyacı vardır. İnsanoğlu iradeyi doğru kullanabilme yeteneğini de ancak Allah'ı tanıyarak ve yaratılış amacını bilerek geliştirebilir. Bilginin temeli ise bilginin yegâne sahibi olan Allah'ı bilmekle başlar.

Allah'ı bilmek, O'nun isim ve sıfatlarını öğrenmekle olur. Allah'ı bilmek ve tanımak olan "marifetullah", kelam âlimlerince de itikadın temel konusu olarak kabul edilmiştir. Hatta ehl-i sünnet uleması, "Allah'ın, kullarını, kendisini bilmek ve tanımakla mükellef tuttuğu" üzerinde görüş birliğine var-

mışlardır. Hatta marifetullahın, O'na yakınlaşma ve en çok sevaba vesile olma konusunda da icma vardır. Nitekim Ebu Hanife'nin, "Âlemdeki varlık mucizelerini, ayetlerini gören kimse için Yaratıcı'yı tanımadada özür kabul edilmez." dediği nakledilmektedir. (Mehmet Şaşa, "İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin Marifetullah Nazariyesi", İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8(2), İstanbul 2017, s. 179-198.)

Kullar, Allah'ı bilmek ve tanımakla mükellef ise "İnsan O'nu nasıl tanıyacak?" sorusu ayrıca bir merak konusudur ki insanoğlu O'nu, yarattığı kâinat kitabıyla, insanlığa peygamberleri aracılığı ile gönderdiği vahiyle ve O'nu en iyi tanıyan ve dostluk makamını elde eden peygamberlerin örneğiyle tanır.

Konuyla ilgili Kur'an-ı Kerim'de geçen, "Yüceler yücesi Rabbinin ismini tesbih et; O'nu her türlü kusurdan ve ortaktan uzak tut. O ki her şeyi yarattı ve onları güzel ve düzgün bir şekilde biçimlendirdi. O ki her şeye belli bir ölçü takdir etti; buna göre onlara yol gösterdi. O ki yeşillikleri, otlakları, meyve ve ekinleri çıkardı. Sonra da onları çürüyüp kararmış artıklara çevirdi." (A'la, 87/1-5.)

ayeti âdeta muhteşem bir güzellik ve derinlikle marifetullahı kalplere nakış nakış işler. Bunun gibi nice ayet, Allah Teâlâ'nın yüzlerce isim, sıfat ve fiillerinden bahseder, celal ve ikram tecellilerini insanoğluna haber verir.

Yine bu bağlamda, Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet edilen hadis-i şerifte Hz. Peygamber, O'nun eşsiz güzellikte olan 99 ismini bize haber verir ve O'nu bize tanıtır: "Allah'ın, yüzden bir eksik, doksan dokuz ismi vardır. Kim bu isimleri (öğrenip gereğiyle amel ederek) sayarsa, cennete girer."... (Tirmizi, Deavat, 82.)

Esmâ hadisinde zikredilen isimler, bir bütünün parçası gibidir ve insanın zihnindeki Allah tasavvurunu tamamlayan unsurlardır. Her bir isim, bir okyanustan çıkıp bütün kâinata hayat verdikten sonra yine aynı yere dökülen sayısız ırmaklar misalidir.

Allah, âdeta bir tespihin imamesi gibi bütün ilahi isim ve sıfatları lafza-i celalinde toplar. Her bir isim "Allah" ismi celilinin sıfatıdır ve Allah lafzının farklı yansımalarını ve boyutlarını ifade eder. Yani Allah; dünyada bütün mahlûkata merhamet ve ihsan eden

Rahman'dır, Allah ahirette sadece müminlere merhamet ve ihsan edecek olan Rahim'dir, Allah esenlik sahibidir ve selâmete ulaştırır. Selâm'dır, Allah günahları çok bağışlayan Gaf-far'dır, Allah her varlığın rızkını veren Rezzak'dır.

Cenab-ı Hakk'ın bize tanıttığı "en güzel isimler" anlamındaki "esma-i hüsnâ", ismin çoğulu olan "esma" ile en güzel anlamındaki "hüsnâ" kelimele-rinden oluşan bir terkiptir ve Kur'an-ı Kerim'de dört ayette geçmektedir.

"Allah, kendisinden başka ilah yoktur; en güzel isimler O'na aittir." (Taha, 20/8.)

"O, takdir ettiği gibi yaratan, canlıları örneği olmadan var eden, biçim ve özellik veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerdekilere ve yerdeki-ler hep O'nu tesbih ederler. O üstündür, hikmet sahibidir." (Haşr, 59/24.)

"En güzel isimler Allah'ındır; bu güzel isimlerle O'na dua edin..." (Araf, 7/180.)

"İster Allah diyerek ister Rahman diyerek yakarın; hangisiyle yakarsanız olur, çünkü bütün güzel isimler O'na mahsustur." (İsra, 17/110.)

O'nu tanımak isteyenler için bu isimlerin büyük bir önemi vardır. Çünkü insan O'nun zatını göremez, duyularıyla O'nu idrak edemez, Allah'ı ancak mahlûkat ile ilişkisi açısından tanıyabilir ki esma-i hüsnâ, bize hem bu ilişkiler üzerinden hem de bizzat O'nun zatına ait özelliklerinden haber verir.

İslam âlimleri, esma-i hüsnâ hakkında rivayet edilen hadis-

lerde zikredilen isimleri sadece ezberlemeyi ve saymayı değil aynı zamanda kişinin ilahi isimlerin ifade ettiği anlamları benimsemesini, bu isimlerin anlamlarına uygun ahlaki özellikleri kendisinde geliştirmesini ve bunları davranışlarına yansıtmasını tavsiye ve teşvik etmektedirler.

İmam Gazali de, el-Maksadü'l-Esnâ adlı kitabında, esma-i hüsnâyı sadece okumak, dinlemek ya da anlamlarını öğrenmekle yetinenlerin bu isimlerden nasibinin son derece az olduğunu ifade etmiştir. Gazali'ye göre "Müminler, bu isimlerin anlam ve içerikleriyle deruni hayatını imar etmeli ve bu isimlerde ifadesini bulan ilahi ahlak ile ahlaklanmaya gayret etmelidir." (Gazali, el-Maksadü'l-Esnâ, s. 45.)

Bu noktadan hareketle insan oğlunun ileriye doğru bir adım atması, olgunluğa ulaşması hayatta somut bir değişim meydana getirebilmesi için Cenab-ı Hakk'ın isimlerini öğrenmesi, anlaması ve O'nu tanınması çok önemlidir. Çünkü yaratan, yaşatan, rızıklandıran yaratıcıyı tanımadan; kendini bilmek, hayatı anlamlandırmak, nereden gelip nereye gideceğinin şuuruna varmak kolay değildir. Çünkü O'nu bilmeden hiçbir şey tam anlamıyla bilinemez.

Hayatın gayesi, ilahi rızayı kazanmaktır. Bütün ibadetler ve güzel ahlak esasları insanı Allah'ın rızasına ulaştırır. İşte esma-i hüsnâyı öğrenmek ve Cenab-ı Hakk'ı kemal isim ve sıfatlarıyla tanımak, insanlara bu şuur

kazandırmakla birlikte Allah sevgisinin tohumunun yürek-lere atılması anlamına gelmektedir. Bir yüreğe bu tohum atılırsa orada muhabbet ağacı biter, bu ağacın meyveleri de kalpte, ruhta, davranışlarda ve hayatın her alanında kendisini gösterir.

Esmâ-i hüsnâyı bilmek, aslında insanın kendisini de bilmesi anlamına gelmektedir. Tasavvufi bir vecize olan "Kendini bilen Rabbini bilir." sözünün mefhum-i muhalifi olarak "Rabbini bilmeyen kendini nasıl bilebilir?" demek yanlış olmaz. Zira Rabbini bilen, tanıyan, O'nun nasıl bir ilah olduğunu, gücünü, kuvvetini, kudretini, her an hayata müdahil olduğunu bilen bir insan kendini, haddini ve kul olduğunu bilir.

Nitekim insanlık tarihi, Rabbini tanımayan insanların nasıl yoldan çıkıp azdıklarına şahit olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de bu konuya dair örnekler vardır ve Firavun bunlardan birisidir. İnsan olduğunu unutan, makamı ve servetiyle dünyaya hâkim olduğunu zanneden Firavun'un ayette geçen "Ben sizin rabbinizim!" sözü, Allah'ı tanımadığının en büyük delilidir. (Naziat, 79/24.) Çünkü Rab ancak Allah'tır. O mahlûkatı yaratan, terbiye eden, kulları üzerinde yönetici ve otorite olandır. Bunu bilmeyen bir insan haddini aşar, ilahlığa soyunur. Her şeyi yöneteceğini, her şeye gücünün yeteceğini ve tek otorite olduğunu zanneder.

Yine Kasas suresinde bahsi geçen Karun bizlere, hazinelerinin anahtarlarını ancak güçlü bir topluluğun taşıyabildiği,

zenginliğiyle mağrur bir kişi olarak anlatılır. Karun gösterişi sevmekte, kavminin arasında ihtişamla dolaşmakta ve kavminin, servetiyle böbürlenmemesi gerektiği yönündeki uyarılarına karşı kulak tıkamakta ve bu serveti kendi bilgisi sayesinde kazandığını iddia etmektedir. (Kasas, 28/76-82.) Oysa mülkün sahibi Allah'tır. Her şey onun elindedir. İnsanoğlu ise sadece emanetçidir ve sahip olduğu şeyleri Allah ona bahşetmiştir. O'nun er-Rez-zak olduğunu bilmeyen, O'nu el-Muğni olarak tanımayan haddini aşar, elde ettiği servetini, geçici dünya malını kendisinin zanneder; malıyla, bilgiyle, gücüyle şımarır durur.

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere insanın haddini bilmesi, bencillikten uzak durması, şımarımaması, kibirlenmemesi, mütevazı olması kısacası insan olması için Rabbini ve kendini bilmeye ihtiyacı vardır.

İnsan, Allah'ı tanıdıkça O'na olan bağına daha da güçlendirir. Karşılaştığı olaylara verdiği tepkiler ve yaşadıklarına karşı gösterdiği refleksler hep bu çerçevede cereyan eder. İnsan, Allah'ı tanıdıkça sever, sevdikçe Rabbine yaklaşır, bu yakınlığı ve sevgiyi kaybetmemeye çaba gösterir. Zira bilir ki muhabbetullahın sonunda işiten kulak, gören göz, tutan el, yürüyen ayak olma esrarı vardır. (Buhari, Rikak, 38.)

Yaratıcı ile kurduğu bu ilişkinin anahtarının esma-i hüsnâ olduğunu öğrenen insan, O'na ellerini açıp dua ederken de bu anahtarı kullanır ve her bir derdini, sıkıntısını, duasını işi-

ten, kendisine şah damarından daha yakın olan Rabbiyle âdeta muhabbet edercesine "Ey merhametlilerin en merhametlisi olan Rabbim, Ey beni en iyi işiten Semi olan Rabbim, Ey beni en iyi gören Basîr olan Rabbim..." diyerek niyazını, nazını dile getirir.

İnsanlar arası ilişkilerin sağlıklı ve güçlü olmasında da

İnsan, Allah'ı tanıdıkça O'na olan bağına daha da güçlendirir. Karşılaştığı olaylara verdiği tepkiler ve yaşadıklarına karşı gösterdiği refleksler hep bu çerçevede cereyan eder. İnsan, Allah'ı tanıdıkça sever, sevdikçe Rabbine yaklaşır, bu yakınlığı ve sevgiyi kaybetmemeye çaba gösterir.

Allah'ı tanımanın ve bilmenin çok önemli bir yeri vardır. İnsan, toplum içinde yaşayan bir varlıktır. Yaşadığı topluluk içindeki kuralların düzenlenmesi ve ilişkilerin sağlıklı bir zemin üzerine oturtulmasında dinin insan hayatında çok önemli bir yeri vardır. Dinin kaynağı Allah'tır. İnsanoğlu ne kadar Allah'ı tanırsa O'nun gönderdiği dini ve kurallarını da o kadar iyi anlar ve kavrar. Zira Cenab-ı Hak tanınmadan O'nun emir ve yasaklarını içselleştirmek mümkün değildir. Çünkü her bir emir ve yasak insanlığın iyiliği ve saadeti içindir. Bu bağlamda iyi bir insan olmanın, merhametli olmanın, mütevazı olmanın, yardımsever olmanın, adaletli olmanın; eline, diline, beline sahip çıkmanın, cömert olmanın, doğru ve dürüst olmanın kısacası her güzel haslette Allah'ın esması ile ahlaklanmanın bir alameti vardır ve kâmil bir insan olmaya giden yolun temeli burada atılır. Her bir ismin kendisinde, hayatında, insan ilişkilerinde tecellisini arzulayan kişi; elinden geldiğince kusurlarını azaltmaya, erdemlerini artırmaya, insanlarla kurduğu ilişkilerde adil ve ahlaklı olmaya gayret eder. Kendisine emanet olarak verilmiş bu dünya nimetlerinin kıymetini bilmeye; mahlûkatı, Yaradan'ın bir ayeti olarak görüp saygı göstermeye gayret eder.

İnsanoğlundan beklenen, Rabbinin isimleri üzerinde düşünüp her birini anlayarak ilahi ahlaktan nasibini alması ve bunu bireysel ve toplumsal yaşamına aktarmasıdır. ■

EVRENDEKİ DÜZEN, YÜCE BİR YARATICI'YA İŞARET EDİYOR

Doç. Dr. Mehmet Nur AKDOĞAN

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

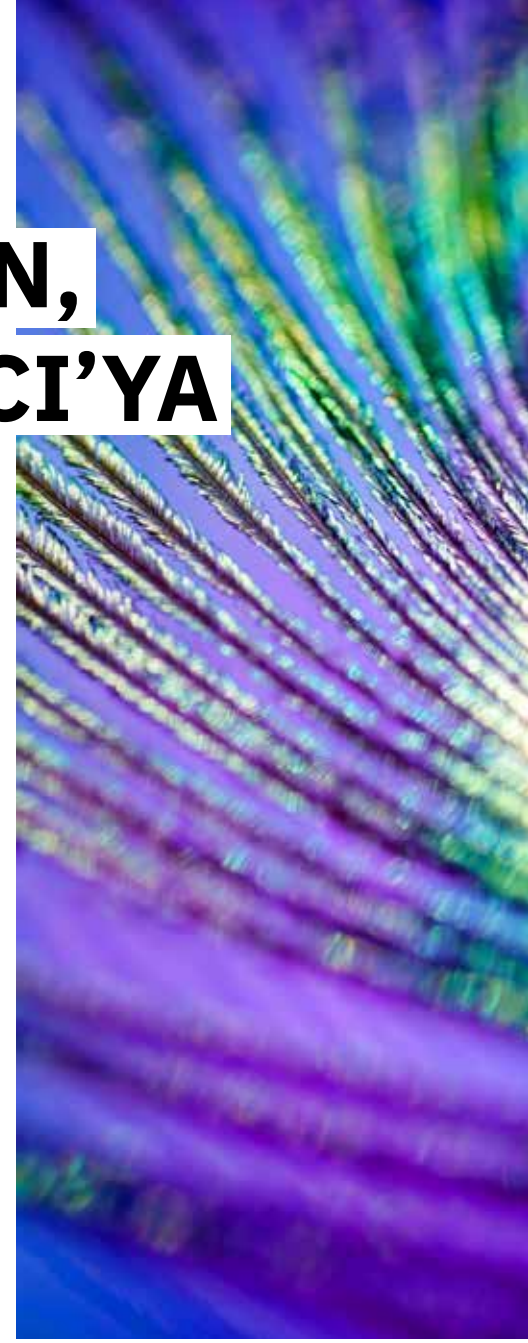
Günümüzde yapılan bilimsel çalışmalar, kâinattaki fiziksel sabitelerin ve doğa koşullarının çok hassas bir dengeye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. İnsanın yaşayabilmesi için en ince ayrıntısına kadar tasarlanmış olan bu denge, bilim dünyasında “hassas ayar” olarak da bilinmektedir. Bu argüman aynı zamanda Yüce Yaradan’ın varlığına açık bir işaret olarak bilim dünyasında kabul edilmektedir. (Tufan Kıymaz, “Hassas Ayar Argümanı” Beytulhikme, 2020, 1368.)

Aslında bilimin bugün işaret ettiği hakikatlere ve hassas dengeye Kur’an ayetleri on dört asır önce temas etmiştir. Allah’ın Kitabı, insanın dikkatini bunlara sevk ederek âlemlerin Rabbi olan Allah’ın her şeyi bir düzen ve ahenk içerisinde yarattığının delili olarak bunları sunmuştur. Bu bağlamda Kur’an-ı Kerim’de en çok, âlemin yoktan var edilmesine ve kâinattaki düzenli işleyişe vurgu yapılarak Yüce Allah’ın varlığına işaret edilmektedir. Bu anlamda en dikkat çekici cümleler arasında Mülk sure-

sinin şu ayetleri zikredilebilir: “Yedi göğü birbiriyle tam bir uygunluk içinde yaratan O’dur. Rahman’ın yaratışında hiçbir uyumsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir de bak; (kusur arayan) göz aradığını bulamadan bitkin olarak sana dönecektir.” (Mülk, 67/3-4.) Burada, âlemin kusursuz yaratılışına ve mükemmel işleyişine dikkat çekilerek bu muhteşem düzenin şans eseri veya tesadüfen meydana gelmiş olamayacağı önce haber verilmekte, ardından da herhangi bir kusurun bulunması için özel çaba sarf edilse bile netice alınamayacağı konusunda meydan okunmaktadır. Öte yandan bu eşsiz işleyişin ancak her şeyden üstün bir ilim, irade ve kudret sahibinin yaratması ve yönetmesiyle mümkün olduğu gözler önüne serilmektedir. (Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, 5/417.)

İnsanın, evvela kendi varlığından başlamak suretiyle evreni ve evrende var olan her bir mahlûkatı ibret nazarıyla düşünmesi, bunları yaratıp var

eden Yüce Allah’ın varlığı ve birliğini anlamak için yeterli olacaktır. Zira gerek kâinatın bütünü gerekse onu oluşturan en küçük yapı taşlarının en mükemmel şekilde yaratılması ve birbiriyle olan insicamı, bunlar üzerinde ezeli ve ebedi bir kudret sahibinin hâkim olduğuna tanıklık eder. Âlemde var olan bu düzen, bir yönüyle her satırında ve her kelimesinde Allah’ın varlığı ve birliği okunan açık bir kitaptır. Bunu tefekkür edebilen her akıllı varlık, kendinden başlayarak görmekte olduğu bu muazzam

ve akıllara âdetâ durgunluk veren şu nizamı bir yaratan, bir idare eden ve bütün bunlar üzerinde hükmünü yürüten bir kudret sâhibinin varlığını anlar ve bilir. (Ahmet Hamdi Akseki, İslam Dini, 1969, 62.) Amerikalı yazar Lee Strobel, *Hani Tanrılar Ölmüştü?* adlı kitabında felsefeci ve teolog Jay Wesley Richards'ın ortaya çıkan her bilimsel keşfin, Allah'ın varlığını ispat hususunda, vahyin yanında tabiat kitabının tanıklığına işaret ettiğini şöyle ifade eder: “İnananlar daima Tanrı'nın varlığını tabiat kitabı ve Kutsal Kitap

aracılığıyla gösterdiğini savunmuşlardır. On dokuzuncu yüzyılda bilim, tabiat kitabını bir şahit olmaktan çıkarmıştı. Şimdi ise yeni keşifler bu kitabın kapağını tekrar açıyor.” (Strobel, 2013, 255.)

İslam, insanı ve tabiatı birbirinden tamamen ayırmamış, bilakis evrendeki düzende ilâhi kudretin, hâkimiyetin, lütfun ve bereketin varlığına insanın dikkatini çekmiştir. İnsan, şayet evrendeki nizamı, natüralist bir anlayışla mutlak bağımsız bir gerçeklik alanı gibi değil

de “varlığı zorunlu olan”a (vâcibü'l-vücûd) ulaştıran daha yüksek bir gerçekliğin aynası olarak tefekkür etmeyi öğrenirse kâinat da kendi sırlarını insana açarak tek olan Yüce Yaratıcı'yı bulması için ona yardımcı olacaktır. (Seyyid Hüseyin Nasr, İnsan ve Tabiat, 1988, 122.)

Müslüman düşünürler, tarih boyunca Yüce Allah'ın varlığını ispat için farklı deliller ortaya koymuşlardır. Bunlardan biri de “gaye ve nizam delili”dir. Bu delilin özü, evrende mükemmel bir düzenin var olduğu ve

hiçbir mahlûkatın boş ve anlamsız olmadığı; aksine belli bir gayesinin bulunduğu düşüncesine dayanır.

Evrenin düzeni ve mükemmel tasarımıyla hareketle Yüce Allah'ın varlığını delillendirme, İslam âlimlerinin en çok başvurduğu yöntemlerin başında gelir. Bu bağlamda İmam Gazali, evrenin en güzel bir şekilde tasarlandığını belirterek bunun bir yaratıcısının olması gerektiğini şöyle ifade etmektedir: “Bütün kâinat, tavanı gökyüzü olan bir ev gibidir. Sana şaşarım ki bir zengin boyalarla süslenmiş, altınla kaplanmış evine girdiğinde ona duyduğun şaşkınlık sona ermez. Ömrün boyunca onu anmaya onun güzelliğini vasfetmeye devam edersin. Diğer

tarafından sen hiçbir zaman bu büyük eve (kâinat), zeminine, çatısına, havasına, içerisindeki eşyaların güzelliklerine, canlılarının şaşkınlık verici hâllerine ve onun nakışlarının eşsizliğine bakıp da ondan bahsetmezsin, gönülden ona iltifat etmezsin. Oysaki bu evin (kâinatın) yanında, vasıflarını anlattığın o ev ne ki! Hatta o bahsettiğin ev, bu evin çok kıymetsiz parçalarından sadece biridir. Buna rağmen, tek iltifat sebebi Rabbinin evi olması dışında bir gerekçesi olmayan o eve bakmazsın. Oysa bu ev, Rabbinin tek başına yarattığı ve düzenini sağladığı evdir. Buna karşı sen kendini, Rabbinin ve Rabbinin evini unuttun...” (Gazali İhyâ, ts., 4/446-447.) Aynı şekilde Gazali'ye göre kişi, güzel bir hat veya nakış gördüğünde onu beğenir ve bunu yapanın kim olduğunu, bunu nasıl başardığını öğrenmeye çalışır. Ancak aynı kişi, kendi varlığındaki mükemmellikleri ve bunu yaratanın kim olduğunu düşünüp onun varlığını kavramaya; O Yaratıcı'nın büyüklüğü ve hikmeti karşısında acziyetini anlamaya gayret etmez. (Gazali, İhyâ (Muhtasar), 2022, 4/660.) Hâlbuki insan, kendisi üzerine düşünmenin yolunu öğrenmenin yanında yaşadığı yeryüzü, oradaki nehirler, dağlar, madenler hakkında da düşünmeli; sonra oradan göklerin derinliklerine yükselmelidir. (Gazali, 2022, 4/661.) Çünkü belli bir ölçüye göre yaratılan kâinat, özellikle “âlemin özü” olan insanın hayat sürmesi için onun varlığına uygun ve faydasına olacak biçimde düzenlenmiştir. Nitekim “Allah'ın, göklerde ve yerde bulunan şeyleri hizmeti-

nize verdiğini, nimetlerini gizli ve açık olarak önünüze bolca serdiğini görmez misiniz?” (Lokman, 31/20.) ayet-i kerimesi buna açıkça işaret etmektedir.

İslam düşüncesine göre evrendeki mahlûkat ve olaylar ile bunların işleyişinde hayranlık uyandırıcı bir uyum vardır. Varlıkların kendi içerisinde ve tabiattaki diğer varlıklarla ahenk içerisinde devamlılığı, tutarlı bir yönetimin ve ince bir düzenin sonucudur. (Mustafa Çağrı, “Âhenk”, TDV İslam Ansiklopedisi.) Bunu sağlayan ise “tek” olan Yüce Allah'tır. Dolayısıyla kâinattaki kusursuz uyum, Allah'ın varlığına işaret ettiği gibi hiçbir şeye ihtiyacı olmadan tek başına orayı idare etmeye de delalet etmektedir. Aksi takdirde bu uyumun bozulması, tabiatın kaosun ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılacaktır. Kelam ilminde “burhân-ı temânu” ve “burhân-ı tevârüd” delilleriyle izah edilen bu argümana göre şayet kâinatta birden fazla ilah olsaydı hem yaratma hem idare etme hem de üstünlük konusunda aralarında anlaşmazlık olması ihtimali ortaya çıkardı. Bu ise evrenin nizamını bozardı. Aynı şekilde kâinatın yaratılmasında ve idaresinde birden fazla ilahın etkili olduğu varsayılsa bu durum müşterek bir kudret gerektirir. Yani söz konusu ilahlardan hiçbiri tek başına yaratma, yönetme ve var olan nizamı devam ettirmeye güç yetiremediği için hepsinin aciz olduğu anlamı ortaya çıkar. Oysa acizlik, ulûhiyeti zedeleyen bir durumdur ve bu da bir noksanlık olduğu için yaratıcı hakkında aklen mümkün değildir.

Evrendeki mahlûkat ve olaylar ile bunların işleyişinde hayranlık uyandırıcı bir uyum vardır. Varlıkların kendi içerisinde ve tabiattaki diğer varlıklarla ahenk içerisinde devamlılığı, tutarlı bir yönetimin ve ince bir düzenin sonucudur.

Bu itibarla söz konusu ihtimal-lerin tamamı, tek bir yaratıcı olarak Yüce Allah'ın varlığını ispat eden hususlardır. Ayet-i kerimede de bu hakikat vurgulanarak Allah'ın varlığı ve birliği şöyle teyit edilmektedir: “Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı kesinlikle yerin göğün düzeni bozulurdu.” (Enbiya, 21/22.)

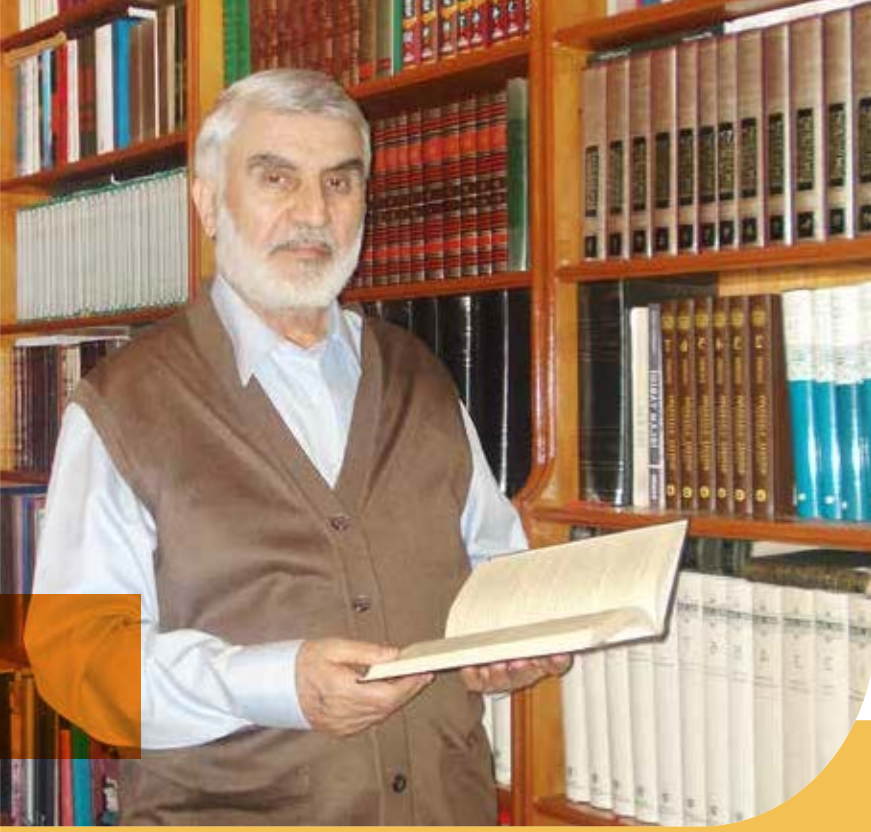
Hindistanlı Müslüman düşünür Muhammed İkbâl, Kur’an’ın en temel hedeflerinden birinin, evrenin yaratılması ve mükemmel işleyişi ile Allah’ın varlığı arasında güçlü bir bağ bulunduğu fikrini insanda uyandırmak olduğunu söyler. (Muhammed İkbâl, Tecdid, 2011, 26.) Bu bağlamda, ayetlerde göklerin yedi tabakadan oluştuğu, yıldızların birer kandil gibi gökyüzünü süslediği, gece ve gündüzün birbirinin peşi sıra geldiği, ay ve güneşin belli bir yö- rüngede süzül- düğü, yağmurun müjdecisi olan bulutların akıp gittiği gibi örnekler üzerinden kâinatın oyun ve eğlence olsun diye yaratılmadığı (Duhan, 44/38-39.); bilakis düşünme ve ibret alma konumunda olduğu (Âl-i İmran, 3/190-191.); aynı şekilde evrenin değişime kapalı olmadığı ve her an Yüce Allah’ın müdahalesiyle yeni yaratılışların orada meydana geldiği (Ankebut, 29/20.) hatırlatılır.

Kâinatta meydana gelen her şey belli bir sebep sonuç ilişkisi içerisinde cereyan eder. Bu, (Allah Teâlâ’nın) “sünnetullah” adı verilen değişmez kurallarıdır. İnsanoğlu ise âlem hakkında sahip olduğu sınırlı bilgiyle evrende şahit olduğu hadiseleri çeşitli etkenlerle bağlantı kurarak açıklar. Bununla bera-

ber insanın izah etmekte güç- lük çektiği ya da çeşitli doğal yasaların altına almakta zorlandığı birçok olayın/olgunun varlığı da inkâr edilemez bir hakikattir. (Ahmet Hamdi Akseki, İslâm, 2017, s.322.) İşte bu noktada Yüce Allah’ın peygamberler aracılığıyla insanlara tebliğ ettiği vahiy devreye girmektedir. Bu kapsamda Kur’an’da Allah’ın varlığıyla ilgili özellikle evrenin yaratılması ve hedefi konusundaki delilleri bulmak mümkündür. Özellikle kâinatın, Allah’tan başka bir yaratıcı tarafından yaratılmasının mümkün olmadığı vurgusu (Tur, 52/35-36.) ve oradaki sayısız canlı cansız türün, Allah’ın varlığına delil kılınması (Nahl, 16/3-18.) dikkat çekmektedir. (M. Sait Özervarlı, “İsbât-ı Vâcib”, TDV İslam Ansiklopedisi.) Bunun yanında evrendeki düzenin belli bir gayeye hizmet ettiği, ayetlerde öne çıkan mesajlardandır. Nitekim “Biz, gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları ancak ve ancak hak ve adalet temelinde yarattık.” (Hicr, 15/85.) ayetinde yerin ve göklerin amaçsız yaratılmadığı, hayal ürünü ya da vehim olmadığı; âlemin, bir amaca yönelik olarak yaratıldığına insanın dikkati çekilir. (İlhan Kutluer, “Nizam”, TDV İslam Ansiklopedisi.) Âlemde var olan her şey Allah’ın eseridir ve O’nun yaratmasıyla varlık sahnesine çıkmıştır. Evrendeki her varlıkta, zerresine varıncaya kadar, Allah’ın sınırsız kudretini, hikmetini, ilmini, yücelik ve azametini gösteren olağanüstülükler vardır ve lisan, bunları saymaktan acizdir. Yüce Allah’ın sonsuz ilminin bir neticesi olan bu varlıkları anlatmak için ayetteki ifadesiyle

“yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem olsa, deniz de -ardından ona yedisi daha eklenmek üzere- mürekkep olsa” (Lokman, 31/27.) bile kâfi gelmez. Öte yandan kâinattaki her şey, insanın fitratında var olan doğruya meyilli olma vasfının ortaya çıkmasına hizmet eden birer vesiledir. Gerek insanın kendi özünde gerek dış dünyada gördüğü mükemmellikleri ve eksiksiz işleyişi temaşa eden her birey, bunların bir yaratıcısının ve düzenini bozulmadan sağlayan bir müessirinin olduğunu anlayabilir. Bu sebeple olmalı ki kâinata dikkat çeken çeşitli ayetlerde Yüce Allah, insanlara tefekkür ve ibret nazarıyla evrende olup bitene bakılmasını emretmektedir. (Akseki, 2017, 196.)

Yüce Allah, insanı yeryüzünün halifesi kılmış ve bu vasfından dolayı da kâinattaki diğer mahlûkata nispetle ona ayrıcalık ihsan etmiştir. O hâlde varlıklar arasında mümtaz bir konuma sahip olan insanın, yaratıcısını tanıma yollarından mahrum bırakılması düşünülemez. Bu sebeple âlemlerin Rabbi, insanın O’na (c.c.) ulaşabilmesi için peygamberler ve kitaplar göndermesinin yanı sıra “tabiat kitabı”nı da bir tefekkür vesilesi yapmıştır. Şayet insan da kendisine verilen akıl, irade ve fitri meyiller sayesinde Yüce Allah’ın kendisine bahsettiği fırsatı değerlendirebilirse insan-ı kâmil (olgun insan) vasfını elde edebilecektir. Bunu yaparken de evrendeki yaratılış ve düzen, kendisi için en önemli kılavuzlardan biri olacaktır. ■

Söyleşi
Mahir KILINÇ

Prof. Dr. Sadrettin GÜMÜŞ: “Kişinin dünya ve ahiret mutluluğu, sahih bir Allah tasavvuruna sahip olmasına bağlıdır.”

Âlemlerin Rabbi Yüce Allah’ı doğru bir şekilde tanımak noktasında Kur’an-ı Kerim bize ne söyler?

Allah; varlığı kendinden, ezeli, ebedî ve zaruri olan, her şeyi yaratan, her şeyin maliki ve mukadderatının hâkimi, her şeyi bilen ve her şeye kadir olan... Yüce Mevla’nın öz (özel) ismidir.

Kur’an-ı Kerim’e göre Allah vardır, birdir, O’ndan başka ilah yoktur; ortağı, benzeri, dengi (ve zıddı) yoktur, başkasından doğmamış ve başkasını doğurmamıştır; var olan her şey var olmak için O’na muhtaçtır, O hiçbir şeye muhtaç değildir. (İhlas, 112/1-4.) Allah, âlemlerin Rabbidir,

Allah tasavvuru, kişinin iman esaslarına inanmasını ve bu imanı salih amellerle kuvvetlendirmesini temin eder. Bu da Müslüman'a Allah rızasını ve sevgisini kazandırır. Sonuç olarak kişinin dünya ve ahiret mutluluğu, sahih bir Allah tasavvuruna sahip olmasına bağlıdır.

yani maddi ve manevi, görülen ve görülemeyen, dünyada ve ahirette yarattığı ve yaratacağı her şeyin sahibidir. Allah, Rahman ve Rahim'dir. (Fatiha, 1/1-3.) Yani dünyada bütün yaratılmışlara sonsuz merhametiyle muamele eden, ahirette ise hak edenlere lütuf ve ihlanda bulunacak olandır. Kendisine ibadet edilmeye layık tek varlık O'dur.

Allah ezeli ve ebedidir yani varlığının başlangıcı olmadığı gibi sonu da yoktur; evvel de ahir de O'dur. O, zahirdir (varlığının delilleri açıktır) ve bâtidir. (Zatının mahiyeti gizlidir.) (Hadid, 57/3.) Allah, evrendeki her şeyi yoktan yaratmış fakat kendisi yaratılmamıştır; zamandan ve mekândan münezzehtir; zamanı da mekânı da O yaratmıştır. Allah, noksan sıfatlardan uzak ve yücedir; mükemmel sıfatlara sahiptir.

Yoktan yaratmış olduğu kâinatı sonsuz kudretiyle yönetmektedir.

Allah'ın güzel isimleri vardır. Allah bu güzel isimlerle kendisine dua etmemizi emreder. (Araf, 7/180.) Bu isimlerin en büyüğü, uluhiyete ait sıfatlarının hepsini kendinde toplayan, zatına delalet eden ve İsm-i Azam olan "Allah" lafzıdır.

Allah'ın sıfatları da vardır: Allah daima diridir, sınırsız ilim, irade ve kudret sahibidir; O, her şeyi gören ve her şeyi işitendir. Kelâm (konuşma) ve tekvîn (yaratma) sıfatlarına da sahiptir. Gaybı da şهادeti de bilir yani görüneni, görünmeyen ve bizce bilinmeyen de bilir. (Haşr, 59/22.)

Hakiki manada Allah tasavvuruna sahip olmak için bir Müslüman, hangi çaba ve gayretler içerisinde olmalıdır?

Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ufuklarda ve kendi nefislerinde insanlara ayetlerimizi göstereceğiz ki Kur'an'ın hak (gerçek) olduğu onlara apaçık belli olsun." (Fussilet, 41/53.)

Bir Müslüman, Allah tasavvuruna sahip olmak için bu ayetin gereği olarak önce kendi varlığını sonra da kâinatı düşünmelidir. Daha önce kendisi yok iken anne rahminde onu en güzel bir şekilde (ahsen-i takvim) yaratan, ona gören göz, işiten kulak ve düşünen akıl veren, dünyaya geldiğinde onu başta anne sütü olmak üzere her türlü rızık ile büyütüp besleyen ve ona sayılamayacak kadar çok nimet veren sonsuz bir kudret ve engin bir merhamet sahibinin var olduğunu düşünmelidir. Sonra da kendisinin dışında (ufuklarda) yeryüzünde ve gökyüzündeki canlı ve cansız

varlıkları, güneşi, ayı, yıldızları, gezegenleri düşünmeli; bunları yaratan ve idare eden nihayetsiz bir kudretin var olması gerektiğini tefekkür etmelidir. Yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: “Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde akıl sahipleri için elbette (Allah’ın kudretini gösteren) açık deliller vardır.” (Âl-i İmran, 3/190.) İnsan, uçsuz bucaksız bu varlıkları düşündüğü takdirde bunları yaratan ve yöneten bir kudretin varlığına inanacak ve gerçek Allah tasavvuruna kavuşacaktır.

Ezelî ve ebedî olan Allah’ın (c.c.) doğru bir biçimde bilinmesi, tanınması ve anlaşılmasının gerek bu dünya gerek ahiret hayatının anlam ve amacına dair ilişkisinden kısaca bahsedebilir misiniz?

Allah’ın ezelî ve ebedî olduğunun bilinmesi, O’nun varlığının kendinden ve sonsuz kudret sahibi yüce bir varlık olduğunu düşündürür. Bu inanca sahip olan Müslüman birey, her şeyin fâni, sadece Allah’ın baki olduğu bilinciyle dünya ahiret dengesini korur, ahiret hayatında hesap olduğunu bildiren yaratıcıya karşı kulluk görevlerini yapma gayretinde olur. Kalıcı olan ahiret hayatına hazırlık yapar, imtihan dünyasında karşısına çıkan tüm zorluk ve sıkıntıların geçici birer sınav olduğunu bilerek sabreder.

Aşkın ve mutlak bir varlık olan Allah’ın (c.c.) bilinmesi ve anlaşılmasında ilim ve iman nerede yer alır ve hangi görevleri üstlenir?

Müslüman birey, her şeyin fâni, sadece Allah’ın baki olduğu bilinciyle dünya ahiret dengesini korur, ahiret hayatında hesap olduğunu bildiren yaratıcıya karşı kulluk görevlerini yapma gayretinde olur.

Allah Teâlâ, Kur’an-ı Kerim’de, “Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” (Zümer, 39/9.) buyurarak ilim ehlinin cahillerden farklı olduğunu bildirmektedir. Başka bir ayette de teşbih yaparak cahilleri köre, cehaleti de karanlıklara, ilim ehlini gören kimseye, ilmi de nurlara benzetmiş ve şöyle buyurmuştur: “De ki; körle gören yahut karanlıklarla nurlar eşit olur mu?” (Rad, 13/16.) Kur’an-ı Kerim’de ilmi ve ulemayı öven, cehaleti ve cahilleri yeren birçok ayet vardır. Bunun nedeni ise ilim ehlinin Allah Teâlâ’yı, hakkı ve hakikati daha iyi tanıması ve takdir etmesidir. Nitekim Fatır suresinin 28. ayetinde, “Allah’tan ancak âlimler (hakkıyla) korkar.” buyrulmuştur. Âlimler, Allah’ın kevnî ve vahyî ayetlerini daha iyi okur, daha iyi anlar ve daha çok ibret alırlar; dolayısıyla Allah’ın kudret ve azametini daha iyi takdir eder ve O’na iman ederler.

Çölde yaşayan bedevi cahil Araplar Allah Teâlâ’yı gerektiği gibi takdir etmedikleri ve O’na inanmadıkları için Kur’an’da yerilmişlerdir: “Bedeviler kâfirlik ve münafıklık bakımından hem daha beter hem de Allah’ın Resulü’ne indirdiği kanunları tanımamaya daha yatkındırlar.” (Tevbe, 9/97.)

Bu itibarla ilim, Allah’ın varlığına, birliğine ve kudretine delalet eden kevnî ve vahyî ayetlerin anlaşılmasına ve Allah’a imana yardımcı kılavuz olur. İman ise insanın dünya ve ahiret saadetini, mutluluğunu sağlar.

Bir birey olarak insanın dinî yaşamında Allah tasavvurunun önemi nedir?

Bir insanın dindar yaşayabilmesi için her şeyden önce vahye dayalı bir Allah tasavvuruna sahip olması gerekir. Allah tasavvuruna sahip olmayan bir kimse, yaptığı hayırlı işlerden ve güzel ahlaki davranışlardan fayda göremez. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “İnkâr edenlere gelince onların yapıp ettikleri, susamış kimsenin geniş düzlüklerde görüp su zannettiği serap gibidir; sonunda gelip ona ulaşınca orada herhangi bir şey bulamaz ama yanı başında Allah’ı bulur. Allah onun hesabını eksiksiz olarak görür.” (Nur, 24/39.) Allah tasavvuru, kişinin iman esaslarına inanmasını ve bu imanı salih amellerle kuvvetlendirmesini temin eder. Bu da Müslüman’a Allah rızasını ve sevgisini kazandırır. Sonuç olarak kişinin dünya ve ahiret mutluluğu, sahih bir Allah tasavvuruna sahip olmasına bağlıdır.

İnsan zihninde ve kalbinde Allah inancının oluşumu ve yerleşmesi açısından Allah’ın isim ve sıfatlarının bilinmesi ve anlaşılmasının önemi hakkındaki düşüncelerinizi bizimle paylaşabilir misiniz?

“Kişi bilmediğinin düşmanıdır.” şeklinde meşhur bir söz vardır. Dolayısıyla insanın bir varlığı sevebilmesi için o varlığı tanıması ve özelliklerini bilmesi gerekir. Allah tasavvurunun da bir kimsenin kal-

binde ve zihninde doğru bir şekilde yerleşmesi için Allah’ı isim ve sıfatlarıyla tanıması ve sevmesi lazımdır. İslam dini, Allah ve peygamber sevgisine çok önem verir. Bu sevgi, Kur’an-ı Kerim’de birçok ayet-i kerimede doğrudan veya dolaylı olarak teşvik edilmiştir (Âl-i İmran, 3/31; Maide, 5/54; krş. Bakara, 2/165; Tevbe, 9/24.) Kulun Allah’ı düşünmesi, O’nu zikretmesi ve kendisine lütfettiği sayısız nimetlere şükretmesi, Allah tasavvurunun kalbine ve zihnine yerleşmesine vesile olur. Kur’an-ı Kerim’de, “(Allah’a yönelenler) İman edenler ve Allah’ı zikrederek gönülleri huzura kavuşanlardır. Bilesiniz ki gönüller ancak Allah’ı zikrederek huzura kavuşur.” buyrulmuştur. (Rad, 13/28.)

Allah’ı bilmek, insanın neleri bilmesini sağlar, insana hangi sorumlulukları yükler ve insanda nasıl bir şuur oluşturur?

Yüce Allah’ın varlığının kabul edilmesi, insan hayatında büyük etkiler meydana getirir: “İnsanın, gerek ferdî yücelişinin gerekse hemcinsleriyle olan münasebetlerinin insani değerlere uygun bir şekilde gelişmesini sağlar.” (DİA, II,474.) İnsanların ve cinlerin yaratılış hikmeti Allah’a kulluk olduğuna göre (Zariyat, 51/56.) Allah’ı tanımak, insana, kulluğun gereklerini yerine getirme sorumluluğunu yükler; aynı zamanda insana Allah’a bağlılık şuuru kazandırır.

Allah’a bağlılık, insan fitratında var olan bir duygudur. İnsan,

bu duygusuna uygun eylemler gerçekleştirmekle Allah’ın çizdiği doğrultuda insani ve İslami münasebetlerini geliştirecek ve Allah’a olan bağlılık duygusuyla motive olarak bu doğrultuda yürüyecektir. Başarı Allah’tandır. ■

Öz Geçmiş

Prof. Dr. Sadrettin Gümüş, 1945 yılında Erzurum ilinin Narman ilçesinde doğdu. Hafızlığını 1955 yılında tamamladıktan sonra, 1963’te Fatih ilçesi Akşemsettin İlkokulundan, 1972’de de Erzurum İmam Hatip Okulundan mezun oldu.

İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünü 1976 yılında bitirdi ve sonraki yıl İstanbul müftü yardımcılığına atandı. Aynı yıl İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü Arap Dili ve Edebiyatı asistanı oldu. “Seyyid Şerif Cürcânî ve Arap Dilindeki Yeri” isimli tezini başarı ile tamamladı ve 1981 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü öğretim üyeliğine atandı. 1983 yılında Marmara Üniversitesinde ilahiyat doktoru unvanını aldı. Sadrettin Gümüş, 1989 yılında aynı fakültede tefsir anabilim dalında doçent, 1996 yılında da profesör oldu.

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Temel İslam Bilimleri Bölüm Başkanlığı, dekan yardımcılığı ve dekan vekilliği; Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi Dinî İlimler Fakültesi Dekanlığı gibi görevler üstlenen Sadrettin Gümüş, emekliye ayrıldıktan sonra da çalışmalarına devam etmektedir.

RAŞİT KÜÇÜK HOCAMIZIN ARDINDAN

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyanet İşleri Başkanı

Kendisini tanımadan ismini duymuştum Raşit Küçük Hocamızın. 1981 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü birinci sınıfta iken, bir yıl önce mezun olduğum Sakarya İmam Hatip Lisesi'ni ziyaret etmiştim, okuldan öğretmenim Numan Yazıcı Hocamız haber vermişti Erzurum'dan İstanbul'a geleceğini Raşit Küçük Hocamızın. Erzurum'da birlikte öğretmenlik yapmışlar, öyle güzel anlatmıştı ki bize, bir an önce gelse de tanışsak diye heyecanla beklemeye başlamıştık.

Cep defterime ismini kaydetmişim o gün. O yıl bitmeden geldi İstanbul Yüksek İslam Enstitüsüne. 12 Eylül sonrası alınan karar çerçevesinde Erzurum'dan sürgün edildiğini öğrendik. Kendisine, "Hocam, bu ne güzel sürgün böyle!" demiştim. O da Erzurum'dan sürgün cezası sürecinde kendisine üç yer teklif edildiğini, bunun üzerine İstanbul'u tercih ettiğini, bunun kendisi için büyük bir nimet olduğunu ifade etmişti.

Geldiği günden itibaren sadece hadis derslerine girip çıkan,

evinden okula, okuldan evine giden bir hoca olmadı Raşit Hocamız. Rehber oldu, örnek oldu tüm öğrencilerine. Müslümanca duruşun, İslam ahlakının bütün özelliklerini üzerinde taşıyarak rol model oldu hepimize. Sevgi ve tevazu dolu tavır ve davranışlarıyla, ilminin anlamı istikametinde doğru bildiği yolda yürümekten (râşid) asla taviz vermeyen hâliyle kalbimizdeki yeri her geçen gün büyüyordu. Kimin bir derdi var, ona açardı derdini. Derman olurdu elinden geldiğince. Öyle ki gün geldi, birçok

insan da “Raşit Hocaya gitse-niz...” diyerek ona yönlendirir oldu derdi olanları. Muhteşem bir unvanı oldu Raşit Hocamızın: Dert babası. Evlenmek isteyenler bile kız istemeye onu götürür, nikâhında şahit olmasını ister, onun duasıyla yeni bir hayata başlamak isterdi. Sadece biz öğrenciler için değil kendisini tanıyan herkesin gözünde akil insan, kendisine danışılan insan vasıflarını da kazanmaya başlamıştı. Zaman içinde onun bu özelliği hayatın her alanında gelişti ve kendisinden faydalanılan bir istişare insanı olmasını sağladı.

Çok hatıralarımız var Hocamızla. 27 Mayıs 1983 günü henüz seçimler olmamış, darbe dönemi olağanüstü hâl durumu devam ediyordu. Üstat Necip Fazıl Kısakürek’in cenaze namazında beraberdik. Sakarya İmam Hatip Lisesinden öğretmenim merhum Numan Yazıcı, sınıf arkadaşım Hasan Yavuz ve Raşit Küçük Hocamızla birlikte yürüdük eller üzerinde giden tabutun arkasından. On binlerce kişi Fatih Camii’ndeki cenaze namazından sonra Eyüp Sultan Pierre Loti yolu üzerindeki mezarlığa kadar omuzlarda götürmeye niyetliydik üstadın tabutunu vasiyetine uyarak. “Son günüm olmasın dostum, çelengim, top arabam / Alıp beni götürsün tam dört inanmış adam” demişti ve top arabasına veremiştik tabutu. Edirnekapı’ya geçip Demirkapı’dan Eyüp tarafına döndüğümüzde biraz aşağıda asker ve polis yolu kesip, silahlarını üstümüze doğ-

rultarak eller üstünde giden tabutu zor kullanarak alıp cenaze arabasına koyup kaçırdılar ve büyük bir hisimla üzerimize yürüdüler. Herkes sağa sola kaçışmaya başladı. Yakaladıklarını otobüse atıp gözetimine aldılar ve karakola götürerek birkaç gün nezarete tuttular. Askerlerden birisinin dipçik ve tekmesiyle Hasan Yavuz gözümün önünde birkaç takla atmıştı. Sonra askere yakalanmadan Eyüp Nişancı Mahallesinin sokak aralarına dağıldık ve maalesef cenazenin defnine yetişemedik.

Marmara İlahiyat Fakültesinden 1984 yılında mezun olduktan sonra yüksek lisans ve doktora döneminde de Hocamızla irtibatımız hep devam etti. İlmi çalışmalarımızda, araştırma süreçlerinde hep yardımını gördük. Kütüphanesinde ihtiyacımız olan bir kitap varsa hiç düşünmeden verirdi. Kaynaklara ulaşmamızda yardımcı olurdu. Cömertliğini her alanda gösterirdi.

1993 Temmuz’unda Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yeni kurulmuş ve ilk öğretim kadrosunu oluşturuyorken yapılan araştırma görevliliği sınavlarında jüri üyeleri arasında Raşit Hocamız da vardı. Gayet ince eleyip sık dokuyarak bugün her biri alanında iyi noktalara gelmiş çok değerli hocalarımızı o sınavlarda nasıl seçtiklerini birkaç defa bana anlattığında, onun, işi ehline verme ve adalet konusunda da ne kadar titiz olduğunu bir kez daha anlamıştım. Daha sonra

idarecilik süreçlerinde de buna hep dikkat ettiğine şahit olduk.

1996 yılında üniversitemden izin alarak bir yıllığına alanımla ilgili araştırmalar yapmak için Fransa Strasbourg Beşerî Bilimler Üniversitesi’nde bulunuyordum. Bir yandan da Avrupa’da bulunan yurttaşlarımızın kurdukları STK’ların ve toplulukların birbirlerine yakınlaşmasını sağlamak için çeşitli programlar düzenleyip rehberlik yapmaya çalışıyordum. Zira buna ciddi şekilde ihtiyaç vardı. Strasbourg Eyüp Sultan Camii’nde moderatörlüğünü benim yaptığım bir panel düzenleyerek Süleyman Hilmi Tunahan, Said Nursi, Muhammed Râşid Erol ve Mehmet Zahid Kotku efendileri anma ve anlama programı yaptık. Adı geçen zatları, cemaatlerinin önde gelenlerinin tanıtılmalarını istemiştik. Mehmet Zahid Kotku ile ilgili konferans vermesi için de Raşit Küçük Hocamızı davet etmiştik. Hocamız hiç tereddüt etmeden gelmiş, oldukça sıcak ve muhabbet dolu bir konuşma yapmıştı. Aralık ayıydı ve bol miktarda da kar yağmıştı. Buna rağmen üç bin kişilik caminin içi ve dışı dolmuş, büyük bir katılımı belki de Avrupa’da ilk defa farklı grup ve cemaat mensuplarının bir araya gelmesini sağlayan bir program yapmıştık. Raşit Hocamızın tatlı ve halim üslubuyla orada yaptığı konuşma herkesi çok etkilemiş, birlik beraberliğin, yakınlaşmanın temellerinin atılmasına büyük katkı sağlamıştı.

Geldiği günden itibaren sadece hadis derslerine girip çıkan, evinden okula, okuldan evine giden bir hoca olmadı Raşit Hocamız. Rehber oldu, örnek oldu tüm öğrencilerine. Müslümanca duruşun, İslam ahlakının bütün özelliklerini üzerinde taşıyarak rol model oldu hepimize.

2006 yılı Nisan ayında ben, Sakarya İlahiyat Fakültesine, birkaç ay sonra da Raşit Hocamız Marmara İlahiyat Fakültesine dekan olduk. Artık Hocamızla meslektaş olarak daha sık görüşür olmaya başladık. Hangimizin bir istişareye ihtiyacı olsa birbirimizi arıyorduk. İlahiyat fakültelerinin kontenjanları 20'ye 30'a düşürülmüş, hazırlık sınıfları ve ikinci öğretimler kapatılmış, âdeta resmî olmasa da fiilî olarak kapatma cihetine gidilmişti. O süreçte sürekli istişare hâlinde bu sıkıntıları nasıl aşacağımızın derdini paylaşırdık. Hazırlık sınıfları yeniden açıldıktan sonra sadece Arapça dersleri konulmuş, Kur'an-ı Kerim dersine yer verilmemişti. Kur'an dersinin konulmasının yönetmeliğe aykırı olduğu ifade ediliyordu. Biz Raşit Hocamızla istişare ederek Kur'an dersini dolaylı olarak koymak için Arap Dili

Fonetigi isimli bir ders ihdas etmiş idik. Bu derse Kur'an-ı Kerim hocaları giriyor, normal Kur'an dersi yapıyorlardı. Bugün böyle bir problem kalmadı artık; tüm fakültelerin hazırlık sınıflarında Kur'an-ı Kerim dersleri var diye biliyorum. Hazırlık sınıfında Kur'an-ı Kerim dersi olmayan bir İlahiyat Fakültesi varsa onun da bir an önce bu dersi koyması gerekir. Bunun ne kadar çok ihtiyaç olduğunu Diyanet'te din hizmetlerini yakından görünce daha iyi anlıyoruz.

Dekanlığımız döneminde eski YÖK'ten kalma "ilahiyat millî komitesi" diye bir çalışma komisyonu vardı. Lağvedilmeden önce Raşit Hocamızla, benim de içinde olduğum bir grup dekan arkadaşımızla ilahiyatların programları, müfredatları üzerinde iyileştirme çalışmaları yaptık. Raşit Hocamızın feraset ve itidal dolu yaklaşımları bu toplantıların oldukça bereketli geçmesine vesile oluyordu. Her ortamda ve müzakere edilen hangi konu olursa olsun bir akıl insan duruşu vardı kendisinde.

2011 Ocak sonlarına doğru Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanlık görevimden ayrılarak Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürü olarak atandım. Benden birkaç ay sonra da Raşit Hocamız, Marmara İlahiyat Fakültesi dekanlığından ayrılarak Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı olarak atandı. Antalya'da Diyanet İşleri Başkanlığımızın hizmet içi eğitimlerinden birinde iken o günkü

Başkanımız Mehmet Görmez Hocamız, Raşit Hocamızın Kurul başkanı olduğu müjdesini verince nasıl sevinmiştik, unutamam. Bulunduğu her yere sevgi ve memnuniyeti taşıyan Hocamızın bu göreve gelişi de Diyanet'te büyük bir mutluluğa vesile olmuştu. Makamdan güç alan değil, her zaman bulunduğu yere ve makama güç ve güzellik katanlardan biriydi. Din İşleri Yüksek Kurulu'nda da böyle oldu. Adının her daim anılmasına vesile olacak hayırlı kararlara, projelere imza attı. Bulunduğu yerlerde her daim var olan sakinet ortamı Din İşleri Yüksek Kurulu'na da o kadar güzel yansıdı ki tüm üyelerin ve uzmanların bu konudaki memnuniyetleri yüzlerinden okunuyordu. Başkanlık'ta yaptığımız birim amirleri toplantılarında da Hocamızın varlığı bizim için aynı sakinet ortamının oluşmasına vesile oluyordu.

Ancak ne yazık ki Başkanlık'ta ki bu birlikteliğimiz çok kısa sürdü. 2014 yılında Hocamız yaş haddinden emekli oldu. Fakat hemen ardından İSAM başkanlığına başladı. 2017'de nöbeti devraldıktan sonra da neredeyse vefatından iki ay öncesine kadar sürdürdüğü İSAM başkanlığında kendisiyle birlikte çalıştık. Burada da çok önemli çalışmalar yaptı. Erken Klasik Dönem Projesi, İkinci Klasik Dönem Projesi, Araştırma Yetiştirme Projesi (AYP), Temel İslam Ansiklopedisi, Temel Kültür Dizisi, Ebussuûd Tefsiri gibi bazı klasik eserlerin basımı, Osmanlı Araştırmaları

Dergisi, Uluslararası Osmanlı Türkçesi Tenkitli Neşir Kurusu, İSAM Tenkitli Neşir Kılavuzu, İslam Ansiklopedisi İkinci Edisyon Projesi, İslam Ansiklopedisi Dijitale Aktarma Projesi, İslam Ansiklopedisi'nin farklı dillere tercümesi gibi önemli projelerin başlatılması Hocamızın gayretleriyle oldu.

Allah Teâlâ, "Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele!" (Bakara, 2/155.) buyurmaktadır. Hepimizin bir şekilde imtihanı var, Raşit Küçük Hocamızın en büyük imtihanı ise yaşadığı hastalıklardı diye düşünüyorum. Tanıdığımız ilk günden beri zaman zaman çok ciddi hastalıklarla mücadele ettiğini hep duyduk. Bir insanın tahammül sınırlarını zorlayacak çeşitli hastalıklara düçar oldu. Ama Rabbimizin "sabredenleri müjdele", "Allah sabredenlerle beraberdir", "Allah sabredenleri sever" müjdeleri, onun ruhunda öyle yer etmişti ki "innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" hükmüne boyun eğerek hiç şikâyet etmedi, Müslümana yakışır bir tavırla hep sabretti, teslimiyet gösterdi. Bu kadar hastalıkla uğraşması, onu işini yapmaktan hiç alıkoymadı. Dekanlığının ilk yıllarında yine ciddi bir hastalığı sebebiyle ameliyat olmuş ve ameliyat sonrası hiç dinlenmeden fakültedeki görevine dönmüştü. Fakültede işini yapıyor, akşam da hastaneye pansumana gidiyordu. İSAM'da da hep böyle yaptı, hastalığını hep işiyle birlikte yaşadı. Gelemeyecek ka-

dar ağırlaştığı zaman da telefonla işini hep takip etti. Belki hastalığından daha çok İSAM'ı düşünüyordu.

Vefatından üç ay kadar önce beni arayarak hastalığının git-tikçe arttığını, bir hocamıza başkanlığı devretmek istediğini söyledi. Bunun üzerine Prof. Dr. Murteza Bedir, ricamız üzerine nöbeti devraldı. İSAM'da göreve başlama merasiminde bizim için en üzücü olan Raşit Hocamızın devir teslimine gelememesi idi. Ancak 12 Kasım 2022 Cumartesi günü hastanede kendisini Murteza Hocayla ziyaret ettik. Çok acı çekiyordu ama sabır ilacını kullanmaya devam ediyordu. Bizim için âdeta bir vedalaşma oldu, Murteza Bey ile de göz göze de olsa bir devir teslim yapmış gibi olduk. Ziyaretimiz ve vedalaşmamız sonrası yoğun bakıma alınmış Hocamız. 22 Kasım 2022 Salı günü sabah namazı vakti sırasında ise tüm ömrünü rızasını kazanmaya adanmış Rabbine kavuştu. Fatih Camii'nde kıldığımız cenaze namazının ardından İstanbul'un fatihi cennetmekân Sultan Mehmet Han'ın yanı başında ebedî istirahatgâhına tevdi ettik. Mekânı cennet, makamı âlî olsun. Kitabına da isim olarak verdiği Sevgi Medeniyeti'nin kurucusu Hz. Muhammed Mustafa'ya komşu olsun. Yetiştirdiği biz talebelerine onun gibi özelliklere sahip olmayı ve o özelliklere sahip talebeler, gençler yetiştirmeyi Yüce Rabbimiz nasip eylesin. Âmin. ■

İMANLA YÜCELMEK

Dr. Bayram KÖSEOĞLU
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“Gevşeklik göstermeyin, üzölmeyin; eğer inanmışsanız şüphesiz en üstün olan sizsiniz.”

(Âl-i İmran, 3/139.)

İslam tarihinde meydana gelen Uhud savaşı, Müslümanlar açısından pek çok tecrübe ve vesile olmuştur. Bedir Savaşında elde edilen zafere karşılık Uhud Savaşında yaşanan birtakım olumsuzluklar, Müslümanlara birçok mesaj vermiştir aynı zamanda. Yüce Allah'ın, “O günleri biz insanlar arasında döndürüp duruyoruz ki Allah gerçek müminleri ortaya çıkarsın...” (Âl-i İmran, 3/140.) buyurduğu üzere hayat, iniş ve çıkışlarıyla, acısı ve tatlısıyla, olumlu ve olumsuz yönleriyle her an bir imtihan vesilesidir.

Uhud Savaşı bağlamında, başlarına gelenlerden dolayı üzölmelerini, ümitsizliğe kapılmamalarını Müslümanlara tavsiye eden yukarıdaki ayet-i kerime, güçlü bir imana sahip olmanın verdiği azim ve kararlılık sayesinde nice zaferlere ulaşmanın mümkün ola-

cağını müjdelemek suretiyle onları teselli etmektedir. Aynı zamanda, karşılaştıkları olumsuzluklardan dolayı sorumluluklarını terk etmemeleri gerektiğini de hatırlatmaktadır. (Nesefi, Medariku't-Tenzil, 1/295; Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, c.1 s.678.) Zira “güvende olmak, korkmamak, emniyette olmak” gibi anlamları bulunan “emn” kökünden gelen iman kelimesi (İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, “emn” md.) Allah'a inanmakla birlikte O'na güvenmeyi, iman sayesinde güvende olmayı da ifade etmektedir.

İslam tarihinde yaşanan bu tecrübe bağlamında nazil olan yukarıdaki ayetler elbette ki bizler için de önemli mesajlar içermektedir. Hayatın her anını bir imtihan olarak değerlendiren bilinçli bir mümin, sahip olduklarıyla övünmeyecek, kibirlenmeyecek, “ben yaptım”

demeyecektir. Tıpkı kaybettikleri karşısında sabredeceği gibi, sızlanmayacağı gibi, isyan etmeyeceği gibi... Zira çalışan, gayret eden, gerekli tedbirleri alan başarıya ulaşacaktır. Çalışmayan ve sorumluluğunu yerine getirmeyen için ise başarısızlık kaçınılmaz olacaktır.

Bir mümin, Allah'ın rahmetinden ümit kesemeyeceği gibi (Zümer, 39/53.) Allah'ın rahmetine güvenerek tembellik de etmeyecek, sorumluluktan kaçmayacaktır. (Fatır, 35/5.) Hayatın her alanında olduğu gibi bu hususta da dengeyi gözeteyecektir. Allah'ın müminleri, müttakileri, salihleri, sabredenleri, şükredenleri, ihaslı olanları... sevdiğini ve onlarla beraber olduğunu bilen, idrak eden bir mümin öncelikle bu vasıflara sahip olmaya gayret edecektir. Sonrasında ise Yüce Allah'ın bu özelliklere sahip olan mümin

kullarına karşılığını vereceğine inanarak sorumluluk bilinciy-le hareket edecektir. Zira sa-hih bir iman, güçlü bir kalbi, Al-lah'a ve O'nun müminlere olan vadine güvenmeyi gerektirir. (Beyzavi, Envaru't-Tenzil, 2/39; Nesefi, Medariku't-Tenzil, 1/295.) Kur'an'ın, insanın çalışıp çabalamasının karşılığını alacağı (Necm, 53/39.) yönündeki beyanlarının insa-nın sorumluluğuna işaret eden ayetlerden olduğunu da hatırlamakta fayda vardır.

Kur'an-ı Kerim'de, "Ey iman edenler! Allah'a yardım eder-seniz O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam bastırır." (Mu-hammed, 47/7.) buyrulduğu üzere, Allah'a gereğince inanan, O'na karşı gelmekten sakınan, O'nun dinine ve peygamberine yar-dım edenleri Allah yardımsız bı-rakmayacaktır. Bu ayet aynı za-manda ilahi bir kanuna da işaret etmektedir. Buna göre imtihan için yaratılan dünya hayatında Allah'ın yardımı da kulun üzeri-ne düşeni yerine getirmiş olma-sına, sözlü dua yanında amel ve çabalarıyla fiilî duasını da yap-mış olmasına bağlıdır. Kul soru-mumluluklarını yerine getirirse Allah (c.c.) bunu karşılıksız bı-rakmayacaktır. (Kur'an Yolu Türk-çe Meal ve Tefsiri, c.5 s.49.) Nitekim Kur'an'da anlatılan peygamber kıssalarına baktığımızda, inkâr-cı toplumları cezalandıran Yüce Allah'ın, kendisine ve peygam-berlerine iman eden kullarını yardımsız bırakmadığını, onları inkârcılar arasından çekip kur-tardığını görmekteyiz. Buna mu-kabil, inkârcıların sonu ise felaket olmuş, yaptıkları ameller de boşa gitmiştir. (Muhammed, 47/8.)

Güçlü bir iman, sağlam bir tes-limiyet ve doğru bir tevekkül

aslında hayata bakış açımızı, hayatı nasıl anlamlandırdığımızı belirleyen temel değerlerdir. Allah'a inanan/güvenen, O'nun kanunlarına teslim olan ve bu doğrultuda hayatını yönlendiren bir mümin kazandıklarının da kaybettiklerinin de iman, teslimiyet ve tevekkül sınırları içerisinde meydana geldiğini idrak edecektir. İsteddiği sonuca ulaşmışsa şükredek ve bu, onun imanını daha büyük da güçlendirecektir. Başarısız ol-muşsa bundan ders çıkaracak, eksiklerini giderecek, daha bir gayretle o işe sarılacaktır. Yıl-mayacak, yıkılmayacak, her hâl ve şartta ayakta kalmayı başa-racaktır. Hz. Peygamber'in bu-yurduğu üzere, mümin taze ekin gibidir; rüzgâr her taraftan eser ve onu eğer ama o yıkıl-maz, tekrar kalkar ve doğrulur.

(Buhari, Tevhid, 31.)

Allah'a gereğince iman eden bir mümin, imanın kendisini yücel-teceğini, imanı sayesinde üs-tün olacağını bilmelidir. Öyle ki Allah'a gereğince inanan bir mümin, salih amelleri ve sahip olduğu güzel ahlakı sayesinde insanlar arasında saygın bir konuma ulaşacaktır. İnanan-ların inanmayanlara ahirette-ki üstünlüğü ise Kur'an'ın her vesileyle vurguladığı ve çarpıcı örneklerle ortaya koyduğu bir hakikattir.

Müslümanların içinde bulun-dukları olumsuz durumlardan hareketle iman ve İslam gibi değerlerimize yönelik günü-müzde karşılaştığımız sorgula-malarda, iman ve İslam üzere yaşama konusundaki eksikliği-mizin payı olduğu bir gerçektir. İmanımızın sözde değil özde olduğu, Müslümanlığımızın dil-

de kalmayıp hayata yansıdığı güçlü bir iman bizi de güçlü kı-lacaktır aynı zamanda. Her şey-den önce Rabbimize ve kendi-mize olan inanç ve güvenimiz, hayatın olumsuzluklarını daha kolay göğüslememizi sağlaya-caktır. İbadet, salih amel ve gü-zel ahlakla süslenmiş bir iman dünyada da ahirette de sahibi-ni koruyacak, güçlü kılacak ve kurtuluşa ulaştıracaktır. Rabbi-mizin buyurduğu üzere, ümit-sizliğe kapılmaya, gevşeklik göstermeye, zaafa düşmeye fırsat verilmemelidir. Zira Allah'a iman gibi güçlü bir silahımız vardır. Yeter ki bunun idrakinde olalım ve gereğince yaşayalım. İşte o zaman başarı da başarısızlık da gerçek anlamını bulacaktır hayatımızda. Müslüman, Allah'a olan imanı ile güçlü olacak, diri kalacaktır. Dünya-da mutluluk, ahirette kurtuluş vesilesi olan sağlam bir Allah inancı hayatımızın merkezinde olduğu sürece Allah'ın yardımı da bizimle olacaktır.

Yunus Emre'nin şu dizeleri as-lında konunun bir özeti'dir:

*Ne varlığa sevinirim,
Ne yokluğa yerinirim,
Aşkın ile avunurum,
Bana seni gerek, seni! ■*

Allah'a gereğince iman eden bir mümin, imanın kendisini yücelteceğini, imanı sayesinde üstün olacağını bilmelidir.

AMELLERİN EN FAZİLETLİSİ ALLAH İÇİN SEVMEK

Ahmet OĞUZ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ الْحُبُّ فِي اللَّهِ وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ

“Amellerin en faziletlisi Allah için sevmek ve Allah için nefret etmektir.”

(Ebu Davud, Sünnet, 2 [4599].)

Sevgi, insan ruhunun derinliklerine işleyen ve yaratılıştan gelen bir duygu olup değişik tezahürleri bulunan bir kavramdır. Kur’an-ı Kerim ve hadislerde, genellikle “hubb” ve “muhabbet/mahabbet”, bazen de “vüdd”, “meveddet” kelimeleri ve bunların türevleriyle ifade edilmekte olup sevginin coşkulu şekli için aşk, zıddı için ise “buğz” ve “adâvet” kelimeleri kullanılmaktadır. (Süleyman Uludağ, “Muhabbet”, DİA, 30/384.)

İnsanın hayatını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için yeme içme gibi maddi ihtiyaçlarının yanı sıra iman, ibadet ve dua gibi manevi ihtiyaçları da vardır. Dolayısıyla insanın mutlu olabilmesi için bu ihtiyaçla-

rın dengeli bir şekilde karşılanması gerekir. Hiç şüphesiz manevi ihtiyaçlarımızdan biri de sevmek ve sevmektir. Sevgi, yaratılıştan gelen önemli bir duygudur. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) ifadesiyle “Mümin, seven ve sevilen kimsedir. Sevmeyen ve sevlmeyen kişide hayır yoktur.” (Taberani, el-Mu’cemü’l-Evsat, 6/58 [5787].) Ancak sevgi, iman ve onu besleyen salih amelle zirveye ulaşır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “İman edip salih amel işleyenler için Rahman, (gönüllere) bir sevgi koyacaktır.” (Meryem, 19/96.) Sevgi ve muhabbet kavramı hem Allah’a hem de insanlara nispet edilmektedir. Sevginin değişik ta-

rifleri olmakla beraber bunların müşterek noktası, sevenin Allah, sevilenin kul veya sevenin kul, sevilenin Allah olmasıdır. (Raşit Küçük, Sevgi Medeniyeti, s. 25.) Zira Allah’ın bir ismi de el-Vedûd olup (Hud, 11/90; Buruc, 85/14.) rızası doğrultusunda hareket eden mümin kullarını seven ve yaratılmışlar tarafından sevilen anlamına gelmektedir. (Bekir Topaloğlu, “Vedûd”, DİA, 42/598-599.) Hz. Peygamber, insanların Allah’ı tanımalarına ve sevmelerine vesile olduğu için (Âl-i İmran, 3/31.) hem yaratıcıyı hem de yaratılmışı seven kâmil bir insandır. Kendisi, Allah’ın sevgili kulu anlamına gelen “habibullah” olduğunu, fakat bunu övünme vesilesi yapmadığını söylemiştir. (Tirmizi, Menakıb, 3 [3616].) “Habibullah” nitelemesi, Müslümanların, “Resulullah” lafzından sonra en çok zikrettikleri bir vasıf olmuştu. (Topaloğlu, “Muhammed”, DİA, 30/438.)

Hz. Peygamber, sevgi ile iman arasındaki ilişkiye şöyle dikkat çekmektedir: “İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız...” (Müslim, İman, 93 [54].) Allah’a iman edip salih amel işleyenlerin, Allah’ın sevgisini kazanacakları bir ayette şöyle dile getirilmektedir: “... İyilik edin. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.” (Bakara, 2/195.)

Sevgiye öncelikli olarak layık olan elbette Allah ve Resulü’dür. Nitekim hadislerde Allah ve Resulü’nün, herkesten daha çok sevilmesi gerektiği (Buhari, İman, 8 [15]; Müslim, İman, 69-70 [44].), böyle davranmanın âdeta tadının iliklerde his-

sedildiği kâmil bir imanın göstergesi olduğu ifade edilmiştir. (Buhari, İman, 9 [16]; Müslim, İman, 67 [43].) Birbirini Allah için seven, bu sevgiyle buluşup bu sevgiyle ayrılanların, mahşer gününde Allah'ın özel konukları olarak arşın gölgesinde ağır lanacak yedi bahtiyar zümreden olacakları müjdelenmiştir. (Buhari, Zekât, 16 [1423]; Müslim, Zekât, 91 [1031].) Ancak Allah ve Resulü'nü sevmek kuru bir iddiadan ibaret olmayıp onların rızası doğrultusunda yaşamayı gerekli kılmaktadır. Zira seven kişi, sevdiğine itaat ederdir. İmam Şafi'ye nispet edilen bir şiirde şöyle denilmektedir: "Allah'ı sevdiğini söylersin, O'na isyandan geri durmazsın. Böyle bir sevgi sahte olup gerçek olması muhaldir. Şayet sevginde samimi olsaydın elbette O'na itaat ederdin. Zira seven kişi, sevdiğine itaat edendir." (Divanü'l-İmami's-Şafii, s. 96.) Ashab-ı Kiram da Hz. Peygamber'i canlarından daha çok sevmişler ve sevgilerini, "Anam babam sana feda olsun ya Resulüllah!" diyerek ifade etmişlerdir. (Beyhaki, Şu'abü'l-İman, 13/27 [9903].)

Allah ve Resulü'nden sonra sevgiye layık olanların başında, dünyaya gelmemize vesile olan anne ve babamız, onlardan birer parça olan kardeşlerimiz, acısı ve tatlısıyla hayatı paylaştığımız eşimiz ve amel defterimizi açık tutmaya namzet evlatlarımız gelmektedir. Dolayısıyla bunları sevmeli ve sevdiğimizi dile getirmeliyiz. Zira sevmek kadar sevdiğimiz kişiye bunu hissettirmek de önemlidir. Sevgililer sevgi-

lisi Hz. Peygamber (s.a.s.) diğer konularda olduğu gibi sevgi konusunda da bize örnektir. Bir hadis-i şerifinde torunu Hz. Hasan'a yönelik, "Allah'ım! Ben bunu seviyorum, onu sen de sev, onu sevenleri de sev!" (Buhari, Libas, 60 [5884]; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 56-57 [2421].) demek suretiyle sevgisini dile getirmiştir. Biricik kızı Hz. Fatıma yanına geldiği zaman, ayağa kalkar, elinden tutar, onu öper ve kendi yerine oturturdu. Hz. Fatıma da bu güzel ahlakı örnek alarak babasına aynı şekilde davranırdı. (Ebu Davud, Edeb, 143-144 [5217].)

Rivayet edildiğine göre bir adam, Hz. Peygamber'in yanında iken oradan birisi geçti. Adam, "Ey Allah'ın Resulü, ben o adamı gerçekten seviyorum." dedi. Peygamber de ona, "Bunu ona söyledin mi?" diye sordu. Adam, "Hayır" dedi. Hz. Peygamber, "(Git) ona söy-

le." buyurdu. Bunun üzerine adam, o kimsenin yanına gitti ve "Ben seni Allah için seviyorum." dedi. Öteki adam da "Beni kendisi için sevdiğin Allah da seni sevsin." karşılığını verdi. (Ebu Davud, Edeb, 112-113 [5125].)

Resul-i Ekrem efendimiz bir gün Muaz b. Cebel'in elini tutarak ona, "Ey Muaz! Ben seni seviyorum." dedi. Muaz da "Ben de seni seviyorum, ey Allah'ın Elçisi!" diye karşılık verdi. (Nesai, Sehih, 60 [1304].) Bunun ardından Hz. Peygamber (s.a.s.) ona şu tavsiyede bulundu: "Ey Muaz! Sana her namazın ardından şu duayı söylemeyi terk etmemeni tavsiye ediyorum: 'Allah'ım! Seni zikretmek, sana şükretmek ve sana güzelce ibadet etmekte bana yardım eyle!'" (Ebu Davud, Vitir, 26 [1522].)

Yüce Allah, kudsi hadiste şöyle buyurmaktadır: "Sırf benim rızam için birbirini seven, benim rızam için toplanan, benim rızam için birbirini ziyaret eden ve benim rızam için infakta bulunanlar, benim sevgimi hak ederler." (Muvatta, Şa'ar, 16.); "Benim rızam uğrunda birbirlerini sevenler için peygamberlerin ve şehitlerin bile imreneceği nurdan minberler/köşkler vardır." (Tirmizi, Zühd, 53 [T2390].) Bu hadislerden anlaşıldığı üzere sevgiyi değerli kılan, dünyevi çıkar beklemeden sırf Allah rızası için olmasıdır. (Hadislerle İslam, 3/71-84.) Ashab-ı Kiram da bu müjdeye nail olmak amacıyla birbirlerini Allah için sevmiş ve her türlü fedakârlıkta bulunmuşlardır. (Haşr, 59/9.) ■

İnsanın hayatını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için yeme içme gibi maddi ihtiyaçlarının yanı sıra iman, ibadet ve dua gibi manevi ihtiyaçları da vardır.

KÖY, KÖY AHALİSİ VE DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ

Dr. Mehmet BULUT

DİB Emekli Başkanlık Müşaviri

Cumhuriyetin ilanı sonrasında çıkartılan ilk kanunlardan biri, 18 Mart 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu'dur. Bu kanunun birinci maddesinde nüfusu 2 binden aşağı olan yerler "köy" olarak tanımlanmış, ikinci maddesinde bir köyü teşkil eden üniteler sayılırken ilk sırada cami zikredilmişti. Ayrıca 13. maddesinde "köylünün mecburi işleri" sıralanırken "köyde bir mescid yapmak" da bunlar arasında sayılmış, ilk defa yapılacaksa bu mescidin köy meydanının bir kenarına yapılması kaydı da düşülmüştü. Bu hükümlerden hareketle her köyde en az bir caminin bulunmasının zorunlu kılındığı söylenebilir. Nitekim sonraki yıllarda cami bulunmayan meskûn alanlara cami yaptırılması söz konusu olduğunda Başkanlık da zaman zaman bu hükme atıfta bulunmuş, camii ve imami

bulunmayan köyler hakkında kaymakamlığa yazı yazarak cami yaptırılması ve görevli tayin ettirilmesi yönünde çaba sarf etmenin müftünün görevi olduğu belirtilmişti.

Başka vesilelerle de değinmiştim; işbu Köy Kanunu'nun 9. faslı "Köy İmamları" başlığını taşıyordu ve faslı oluşturulan 83, 84, 85 ve 86. maddeler doğrudan köy imamlarıyla ilgiliydi. 84. maddede imamlık yapabilmek için ilmihâl, dört işlem ve yeteri kadar Türkiye coğrafyası, Türk ve İslam tarihi ile sağlık işlerini bilmek ve okunaklı yazı yazmak şartları sıralanmıştı. Bu kanun, 1928 tarihli harf inkılabından önce çıktığına göre burada ifade edilen okuma yazmadan maksadın, Osmanlıca Türkçesiyle okuyup yazmak olduğu açıktır. 85. maddesinde ise köy imamlarına köy derneğince öteden beri ne ücret veriliyorsa gene onun verileceğini, bir

farkla ki bundan böyle verilecek şeylerin köy ihtiyar meclisi aracılığıyla toplanacağı derpiş edilmişti. Bu keyfiyet, bazı yetkililerce kanunun, "imamlara bahşeylediği" bir lütuf olarak değerlendirilmişti. 86. maddede de bir köyde birden fazla imam bulunursa ihtiyar meclisinde aza olarak bulunacak imamı kaymakamın seçeceği tasrih edilmişti. Ayrıca kanunun 23, 24 ve 39. maddelerinde de dolaylı olarak köy imamlarından söz edilmişti. Mesela 23. maddede köy imamının köy öğretmeniyle birlikte köy ihtiyar meclisinin sürekli azası olduğu kaydedilmişti.

Diyanet İşleri Reisliğinin kuruluşunu da amir olan 429 sayılı kanundan 15 gün sonra kabul edilmesine ve özel bir fasıl ayrılarak köy imamlarına yer verilmesine rağmen bu kanunda Diyanet İşleri Reisliği hiç zikredilmemiş, sadece 83. maddesinde köy imamlarının köy

derneğinin seçimi ve müftünün buyrultusuyla (yetki belgesi) tayin olacağı hükmü yer almıştı. Reislik, ilerleyen yıllarda köye imam tayininde anlaşmazlık yaşandığında sürekli bu maddeye atıfta bulunarak bu yetkinin sadece müftülerde olduğunu, müftülerin de Reisliğin taşradaki temsilcileri bulunduğunu hatırlatmıştı. Anlaşılacağı gibi bunun ötesinde, genel anlamda Reisliğin ve özel olarak müftülüklerin köy imamları üzerinde bir tasarrufu bulunmuyordu. Köy imamlarının asli amirleri köy ihtiyar meclisleriydi. Şu veya bu düzeyde Kur'an ve dinî bilgisi olan bir kişi, imamı olmayan bir köyün muhtarlığına müracaat eder, köylerine "imam durmak" isteğini bildirirdi. Bu kişi çoğunlukla o köy veya civar köylerden olur ve tanınırdı. Köy ihtiyar meclisi talipliyle oturup şartları görüşürdü. Şartlar arasında köylüce imama verilecek ücret de vardı. Anlaşma sağlanırsa muhtarlık müftülüğe hitaben bir dilekçe yazar, imam bu yazıyla müftülüğe müracaat ederdi. Bu kişi imamlığa ehil görülürse müftü bir buyrultu yazarak eline verir ve görevlendirme bu şekilde tekemmül ederdi. Usulen bir yıl süreyle tutulan imamın sonraki yıl görevine devam etmesi de muhtarlığın kararına bağlıydı. Köy imamlarıyla ilgili uygulama 1965 tarihli 633 sayılı teşkilat kanununun kabulüne kadar büyük ölçüde bu şekilde devam etmiştir.

İmamları her bakımdan yetkin hâle getirmek, 1920-1924 yılları arasında görev yapmış Meclis hükümetlerinin hedef-

lerinden biriydi; bu çerçevede mesela, "imamı okutmamız" deniyordu. İmam eğitilip donanımlı hâle gelince köylünün de bilgilenmesini, aydınlanmasını sağlayacaktı. Köyü ve köylüyü yakından tanıyan vekiller, köy imamlarının halk üzerindeki etkilerini iyi biliyorlar, bunu, "her köyün başı, başı sarıklı bir hocadır" gibi ilginç tezlerle, hem de Meclis kürsüsünden ifade edebiliyorlardı. Bu doğrultudaki talepler, Reisliğin ilk bir-iki yılında da dile getirilmişti. Ancak ilerleyen yıllarda Reisliğin görev ve yetki alanı daraltıldı. Mesela 1924 tarihli kuruluş kanununda camilerin ve cami görevlilerinin idaresi Reisliğe verilmişken 1931'de şehirlerdeki camiler ve maaşlı cami görevlileriyle ilgili idari tasarruflar Vakıflar idaresine geçmiş ve

bu hâl 1950'ye kadar sürmüştü. Ancak bu süreçte, zaman zaman müdahaleler olsa da Vakıflar idaresinin köy imamları üzerinde bir yetkisi bulunmuyordu.

Burada "köy" derken 1920-1960 yılları arasında ülkemizin demografik yapısını hatırlamamız gerekir. 1925 yılında 40 bin civarında köy vardı. Bu yıllarda ülke nüfusunun kabaca yüzde 70'i köylerde yaşıyordu, yani günümüzdeki durumun tam tersi. Mesela bu oran 1927 yılında yüzde 76, 1965 yılına gelindiğinde bile yüzde 66 idi. 1935 yılında okuma yazma bilenlerin oranı da yüzde 20 civarındaydı. Bu durum aynı zamanda sözü edilen yıllarda halkın kahir ekseriyetinin dinî açıdan muhatap olduğu kişilerin köy imamları olduğunu ortaya koyar.

Bütün namüsaid şartlara rağmen Reislik, süreçte köylerde yaşanan sıkıntıların çözümünde yol göstermeye çalışmıştı. Mesela, 1928 tarihli harf inkılabından sonra ilk yıllarda, bilhassa köylerde imamlığa talip olanlar, yeni harflerle okuma yazma şartını sağlamakta zorlanmışlardı. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda müftülüklerden Reisliğe zaman zaman gönderilen yazılarda, bilhassa ilçe merkezlerine uzak köylerde ve ileri yaşlarda bazı kişilerin imamete ehil olmakla birlikte söz konusu şartı sağlayamadıkları için imam bulmada sıkıntı yaşadığı ifade edilmişti. Reislik, dinî hizmetlerin muattal kalması için bu nitelikteki kişilerin imamlığa kabul edilmesini ve bilmediklerini öğrenme konusunda kendilerine gerekli tembihin yapılmasını önermişti.

Öte yandan Başkanlık, başta çocuklar olmak üzere köy halkının dinî irşadı için de çareler arıyordu; ancak önerilen şeyler günümüzle asla kıyas edilemeyecek kemiyet ve keyfiyette idi. Mesela 1943 yılında bir vatandaşın Reisliğe müracaat ederek çocuklara dinî bilgi verilmesi talebine karşılık Müşavere Heyetinin önerisi, dönemin reisi Şerefettin Yaltkaya'ya ait çocuklara yönelik *Benim Dinim* adlı şiir kitabıyla Reis Muavini Ahmet Akseki'nin *Yavrularımıza Din Dersleri* gibi birkaç kitabın olabildiğince köylere gönderilmesi, vaizlerin haftanın belli günlerinde köylerde vaaz etmeleriyle sınırlı kalmıştı.

Başkanlık ilk defa 1965'te, adında "köy" kelimesi bulunan bir kitap yayımladı (Yayın

No: 112, 96 sayfa): *Köy Hocası İlmihali* (İtikat Kısmı). Kitap, 1925-1932 ve 1937-1940 yıllarında Müşavere Heyeti azalığı da yapmış Ali Vahid Üryani (1879-1940) tarafından yazılmıştı. İtikat konularını on beş ders hâlinde anlatan bu küçük kitap bildiğimiz ilmihâl formatında bir eser değildir. Ele alınan konuların işleniş tarzı da klasik ilmihâllerden farklıdır. Konular köy ahalisinin rahatlıkla anlayabileceği bir dil ve üslupla işlenmiştir. Bir örnekle yetinelim. Birinci derste, imanın ibadetle güçlendirilmesi gereği şu ifadelerle açıklanmıştı: "Size sorarım: Bir adamın sıca-cık bir evi olsa, o evin anahtarını da cebine yerleştirmiş bulunsa, sonra da o adam karda kıyamette evinin semtine uğramayıp dağ başlarında dolaşsa, soğuktan donacak

bir hâle gelse, hiç o cebindeki anahtar o adamı ısıtır mı? Bu adam evinin anahtarlarını gösterse, ‘bu bende oldukça bana bir şey olmaz’ dese pek gülünç olmaz mı? İşte bizim hâlimiz de buna benzer.”

Ali Vahid Üryani, Başkanlık yayını olmamakla birlikte, *Köy Hatibi, Köylü İlmihali* gibi köylülere ve köy hocalarına yönelik daha birçok kitap yazdığı gibi Millî Mücadele yıllarında *Köy Hocası Mecmuası* ve daha sonra *Köy Hocası Gazetesi* adıyla iki süreli yayın da çıkarmıştı. Reislikten müftülüklere gönderilen bir yazıda adı geçen gazeteye abone kaydedilerek katkı sağlanması istenmişti. Üryani, kurduğu matbaaya bile “Köy Hocası Gazetesi Matbaası” adını vermişti. Denilebilir ki o, kendini köy ahalisine ve köy hocasına adanmış bir zattı.

1960’lı yıllara gelindiğinde Başkanlık köylülere ve köy imamlarına özel iki süreli yayın çıkarma teşebbüsünde bulundu: *Yeni Köy Hocası* ve *Köy Hocaları İçin Belleten*. Bu iki mevkuteyi Diyanet dergimizin Temmuz 2018 tarihli sayısında tanıtmıştım. İlki Ağustos 1963’te sadece tek sayı olarak, ikincisi de birincinin devamı olarak 1963-64 yıllarında 11 sayı olarak yayımlanabilmişti. Dergilerin birincisinde köy, ikincisinde köy hocası adı öne çıkarılmıştı. Bu mevkutelerle köy hocalarının halkı dinî yönden bilgilendirmesinde onlara yardımcı olunması amaçlanmıştı. Köy halkının dinî ve dünyevi aydınlatılması, bilgilendirilmesi, ayrıca köyde imam-öğretmen işbirliği ve dayanışmasının sağlanması arzu edilmişti.

Hedef kitle olarak seçtiği köy ahalisinin dinî bilgi ve kültür düzeyi göz önünde tutularak yazılar sade ve anlaşılır bir üslupla kaleme alınmıştı. *Köy Hocaları İçin Belleten*, özel olarak köy imamlarını hedef kitle olarak seçmesi yönüyle Başkanlığın tek süreli yayını olmuştur. Başkanlığın *Diyanet Dergisi* adıyla bir süreli yayınının devam ettiği bir zaman diliminde olması yönüyle de bu teşebbüs önemlidir.

Sonraki yıllarda Başkanlığın “köy” adını taşıyan özel bir süreli yayını olmasa da bilhassa 1968 yılında yayın faaliyetine başlayan ve 1990 yılı sonuna kadar yayını sürdüren *Diyanet Gazetesi*’nde köy halkını ve köy imam hatiplerini hedef kitle alan makalelere, dizi yazılara ve haberlere de yer verildi. Bu tür yazılara, Fersahzade (Yaşar Fersahoğlu) imzasıyla kaleme alınan ve Ekim 1971’den Ekim 1973’e kadar “Köy Kahvesi” üst başlığıyla yazılan 17 civarındaki yazı örnek olarak gösterilebilir. Farklı bir konseptte kaleme alınan bu yazılarda köy ahali, köy kahvesinde, muhtemelen Çukurova havalisi şive ve ağzıyla köyde olup bitenler üzerine konuşuluyordu. Köyün hocası bu konuşmaları dinliyor, ahalinin anlattıkları arasında geçen hurafelere, yanlış kader ve tevekkül inancı gibi İslami prensip ve ahlaki kurallara uymayan, ilmî gerçeklere ters sözlere müdahil oluyor; bu çerçevede sahipsiz dinî bilgiyi vermeye çalışıyordu. Verilen mesajlar arasında sağlık, temizlik, çalışma, köy kalkınması gibi hususlar da yer alıyordu. Diyalog-

larda bazen öğretmen de yer alıyor ve hocayı teyit eden sözler söylüyordu. Bu gibi yazıların yayımlandığı *Diyanet Gazetesi*’nin imamlar aracılığıyla bir kısım köylere de ulaştığını göz önünde tutarsak hocanın, köylünün hoşuna gideceği bu köy kahvesi sohbetleri yanında gazetenin diğer yazılarını da halka okuyup anlatmasının hedeflendiği kuşkusuzdur.

Özetlersek Başkanlığın, dönemin şartlarında “köy” adını öne çıkartarak yaptığı yayın faaliyetinde amacın, dinî bilginin sunumunda köylünün bilgi ve genel kültür düzeyini göz önünde tutarak dinî konuları sade ve anlaşılır bir dil ve üslupla anlatmak, bu yolla köylüyü din konusunda aydınlatmak olduğu açıktır.

Bu yazıda yer verdiğim hususlardan birinin altını çizerek konuyu bitireyim: 1960’lı yılların ortalarına kadar Diyanet İşleri Başkanlığının köy imamları üzerinde yetkisi, 1925 tarihli Köy Kanununda geçen, “köy imamları köy derneğinin intihabı ve müftünün buyruğuyla tayin olunur” hükmüyle sınırlı kalmıştı. Buna rağmen Başkanlık, basit gözükse de bu hükmü önemli bir yetki telâki etmiş, bu yetkinin kendilerine bir sorumluluk yüklediği kanaatine varmış ve imamlar bağlamında köylüimize din hizmeti götürmenin yollarını aramıştır. Onların bu çabası, sahip oldukları imkânları en verimli şekilde hizmete dönüştürme noktasında günümüz din hizmetlilerine sorumluluklar yüklemektedir. ■

DİKİZLEME ÇAĞINDA DİJİTAL AĞLAR VE MAHREMİYETİN AŞINAN SINIRLARI

Dr. Mustafa Derviş DERELİ

Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İnsanoğlu günümüzde, tarihte eşi benzeri görülmemiş bir şekilde iletişim teknolojilerinin kuşatması altında. Yaşadığımız evlerde, çalıştığımız yerlerde, girip çıktığımız mekânlarda, caddede, sokakta, kısaca nefes alıp verdiğimiz hemen her yerde kameralar var artık. Hangi tarafa baksak, ne yana dönsek, dijital bir göz bizi gözetlemekte. Hayatımız anbean yakından izlenip kaydedilmekte. Hemen her dakika bir kadrajın içerisindeyiz. Güven(siz)lik ve gözetimin zirveye çıktığı dönemde yaşayan bizler, artık neredeyse kamerasız bir hayatı düşünememekte, onları hayatımızın olmazsa olmaz bir parçası olarak kabul etmekteyiz. Geleneksel dönemlerde kabul gören sınırların aşınmaya uğradığı, mahremiyetin dönüşüm geçirdiği, teknoloji aracılığıyla insanoğlunun en dokunaklı taraflarının dahi zarar gördüğü bir çağda hemen hepimiz “akışkan gözetim”in bir parçasıyız. Bile-rek, isteyerek. Gözetildiğimiz farkında olarak. Hatta daha fazla gözetle(n)meyi talep ederek.

Sosyalleşme ve kendini ifade etme ihtiyacını yeni teknolojik imkânlarla gidermeye çalışan modern bireyler; haber alma, arkadaşlarıyla anlık sohbet etme, eğlenme ve paylaşımlarda bulunma gibi amaçlarla sosyal medya dünyasına akın etmekte, bunun bir bedeli olarak da gelişmiş gözetimin kolları arasına ister istemez kendilerini bırakmaktadır. Dijital ağların, sosyal medya ortamlarının en büyük çelişkisi de burada

yatmaktadır: Bir yandan fiziki dünyanın sınırlarını ortadan kaldırarak bireylere, görece daha geniş bir özgürlük alanı sunarken diğer taraftan teknolojinin en gelişmiş aygıtlarıyla onları sınırsız gözetiminin içine dâhil etmektedir. Bir kişi dijital dünyaya adımını atmayagörsün, geri dönüşü hemen hemen mümkün olmayan bir yola girmiş oluyor. Akıllı telefonlar da hesaba katıldığında, internete dâhil olduğu andan itibaren yapılan tüm araştırmalar, gönderilen e-postalar, incelenen sayfalar, beğenilen fotoğraflar, yazılan iletiler, yapılan retweetler kayıt altına alınmakta ve istenildiğinde farklı amaçlarla kullanılabilir.

Dijital ağların gözetim kültürüyle olan derin irtibatı, yalnızca bu mecraların teknik arka planındaki hususiyetlerinden kaynaklanmamaktadır. Kullanıcıların sosyal medya ortamlarındaki paylaşım tercihleri de dijital ağların görme, görünme, gösterme, gözetleme, gözetlenme, dikizleme ve dikizlenme pratiklerine doğrudan hizmet etmektedir. Hemen her şeyin seyirlik bir gösteriye dönüştüğü postmodern dönemde, “Ben de varım, buradayım!” anlayışıyla pek çok kişi sosyal medya mecrasında kendini yeniden var etmekte, yeni kimlik arayışlarına yönelebilmektedir. Durmadan çekilen ve anında paylaşılan fotoğraflar, bir süre sonra olmazsa olmaz bir boyut kazanarak adım adım hayatın hemen her anını kapsar hâle gelmeye başlamaktadır. Artık gidilen herhangi bir yerde

çekilen görseli sosyal medyada paylaşmak ile sosyal medyada o görseli yayınlamak için bir yere gitmek iç içe geçmiştir. Kendi mahremini kamuya açma doğrultusundaki yoğun iştihak, birtakım kullanıcılarda, kameraya girmeyen ve başkalarıyla paylaşılmayan şeylerin gerçekten yaşanmadığı şekilde bir hissiyat oluşturmuştur.

İnternetin ve sosyal ağların teşhir dünyasını, Fransız teorisyen Guy Debord’un meşhur deyişiyle, “gösteri toplumu” şeklinde adlandırmak da mümkün. Debord’un ilk olarak 1960’lı yıllarda ileri sürdüğü bu kavram; görüntülerin, ürünlerin ve sahnelenmiş olayların üretim ve tüketimi etrafında örgütlenmiş bir medya toplumuna karşılık gelmektedir. Kanadalı sosyolog Hal Niedzviecki de benzer şekilde kameraların hâkimiyet kurduğu ve internet ağlarının toplumu kuşattığı bu çağa “dikizleme çağı” adını verir. Zira sosyal medya aracılığıyla bizler sürekli başkalarını dikizlerken birileri de bizi her an dikizlemektedir. Popüler kültür unsurları aracılığıyla dünyanın hemen her yerine hızlı biçimde yayılan gösteri ve dikizleme kültürü, bir nevi “kendini ifade etme”yi de “kendini ifşa etme”ye dönüştürmüştür. Bu yeni durum, biz farkına varsak da varmasak da korunaklı hüviyetini geçmişten bugüne kadar belli düzeyde devam ettiren anlayışlarımızı, bireysel ve toplumsal dünyamızı, aile hayatımızı ve bunların hepsine doğrudan etki eden mahremiyet algımızı ve mahremiyete

olan bakış açımızı önemli düzeyde değiştirmektedir.

Mahremiyet, insan olmanın fitri bir göstergesidir. “İnsan neden mahremini ifşa etme ihtiyacını hisseder?” sorusuna verilebilecek belki de ilk cevap, meraktır. Merak duygusu ve bunu güdüleyecek davranışlarda bulunma, mahremiyet ihlaline yol açar. Mahremiyet ihlali, kamusal alan ile özel alan arasındaki denge- nin bozulmasından kaynaklanır. Kamusal ve özel alanların, zamanın ruhuna göre yeniden düzenlenmesi, mahremiyete olan yaklaşımda köklü değişimler meydana getirir. Mahremiyetin tarihine bakıldığında, moderniteyi hazırlayan süreçlerin ve özellikle de önce mimaride başlayıp sonra bütün düşünce sistemine hâkimiyet kuran Rönesans’ın, mahremiyet anlayışının farklılaşmasında önemli etkilerinin olduğu görülür.

Rönesans ve Reform hareketlerinden bu yana Batı coğrafyasında aşama aşama yeni bir hüviyet elde eden mahremiyet anlayışları, sonraki dönemlerde dünyanın diğer bölgelerine de sirayet etti. Kitle iletişim araçlarının sofistike hâle gelmesinin bir sonucu olarak akıllı telefon teknolojisiyle küreselleşen dijital kültür ise yüzyıllardır farklı görünüm-lerle de olsa dünyanın hemen her coğrafyasında var olan kamusal-özel alan sınır çizgisini belirsizleştirdi. Böylece özel ve kamusal alanlar arasındaki ayırım bulanıklaşarak sınır çizgisi, özel alanın aleyhine devran etti. Bu durum, gündelik hayatta mahrem olarak

algılanan pek çok durum ya da yaşam deneyiminin, sosyal medya söz konusu olduğunda normal karşılanabilmesini beraberinde getirdi. Başka bir deyişle, bir zamanlar “kutsal” olarak algılanan ve belki iması dahi yapılmayan birtakım mahrem mevzuların veya hayat pratiklerinin aleni olarak dile getirilmeye başlanması, toplumun mahremiyet algısında köklü bir farklılaşmayı ortaya çıkarttı.

İnsan, özü itibarıyla mahrem bir varlıktır. Fakat hem gündelik hayatta hem de dijital platformlarda ailesi veya arkadaşlarıyla görece daha samimi ilişkiler kurabilmesi için, kısmen de olsa mahremini açma ihtiyacını hissetmektedir. Bu paradoks kimi zaman kullanıcıları muazzam bir görsele ve teşhire sahne olan dijital ağlara bağımlı olmaya ve sosyal medyanın kullanım vasatına teslim olmaya götürebilmektedir. İçerisinde yaşadığı toplumun ahlak anlayışı, bu tarz görselleri paylaşan kişi sayısı çoğaldıkça ister istemez değişikliğe uğrama durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Sosyal medyanın ironisi de bize göre buradadır. Gündelik hayatta yapılmayan, başkası yaptığı zaman eleştirilen ve hatta sorulduğu zaman yanlış olduğu itiraf edilen pek çok görselin paylaşımı, fiziki sınırların ve bedenün görece ortadan kalkmasından olsa gerek, kimi zaman bireyler tarafından normal karşılanabilmektedir. Bu da bireylerin ve toplumun mahremiyet kodlarında önemli dönüşümlere sebebiyet vermektedir.

Dijital platformların bugün için Müslümanın, belki de en büyük imtihan alanı olduğu düşünüldüğünde mahremiyet sınırlarını aşındıran içeriklerden ve paylaşım pratiklerinden mümkün olduğunca kaçınmayı, bu hususta en azami itina-yı göstermeyi hem insani hem de dinî bir düstur hâline getirmenin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Teknolojinin hayata hız kazandırdığı günümüzde, toplumumuzda geleneksel anlamda kabul gören ve uzunca bir süredir pratiğe dökülen birtakım sınır çizgileri, ortadan kalkmakla karşı karşıyadır. Bu da son derece doğaldır; zira bireylerin ve toplumların aynı kalmaması, değişimler yaşaması kaçınılmazdır. Dolayısıyla kuşaktan kuşağa aktarılan amentü, özünü devam ettirse de dini ya da geleneği anlama ve yorumlama biçimleri geçmişten günümüze değişmiştir, değişmeye de devam edecektir. Fakat bu dönüşümün çağımızdaki en sancılı süreci, bize göre “mahremiyet” konusunda yaşanmaktadır. Bir taraftan dinin/geleneğin düsturlarını önemseme gayreti içerisindeyken diğer taraftan da içerisinde yaşadığı hayatın albenili yeniliklerine açık olan ya da olmak zorunda kalan bireylerin, özellikle de genç kuşakların zihniyet dünyası arafta kalmaktadır. Bahsini ettiğimiz bu güçlük; mesaj, fotoğraf, video ve bildirim bombardımanının neredeyse hiç susmadığı akışkan sosyal medya dünyasında daha belirgin hâl almakta ve nihayetinde mahremiyet de büyük yara almaktadır. Dijital platformların bugün için Müslümanın, belki de en büyük imtihan alanı olduğu düşünüldüğünde mahremiyet sınırlarını aşındıran içeriklerden ve paylaşım pratiklerinden mümkün olduğunca kaçınmayı, bu hususta en azami itina-yı göstermeyi hem insani hem de dinî bir düstur hâline getirmenin önemi daha iyi anlaşılacaktır. ■

DÜNYA DEDİKLERİ BİR GÖLGELİKTİR

Dr. Lamia LEVENT ABUL

DİB Süreli Yayınlar ve
Kütüphaneler Daire Başkanı

“Sultanlar rahatı aradılar ve bu yüzden yollarını şaşırıldılar. O sultanlar, o sultan çocukları bizim içinde bulunduğumuz ölümsüz coşku ve ebedî sevincin farkında olsalardı kılıçlarını sıyırıp sahip olduğumuz bu zahmet azlığı ve hayat zevkini elde etmek için savaşmışlardı.” diyen İbrahim b. Ethem, dünyevi zevklerin anlamını kaybettiği ve manevi zevkleri tattığı bir makamdan konuşuyordu. Bu makama gelebilme ise ancak dünyadan ve zevklerinden vazgeçebilecek bir manevi olgunluğa erişmekle mümkün olur. Hz. Mevlana, vefasız olan dünyanın insanı bir gün terk edeceğini ve ona gönül verilmemesi gerektiğini öğütler ve şöyle der: “O senden vazgeçmeden, sen ondan vazgeçmeye çalış! Kim, zahitliği yüzünden dünyayı terk ederse dünya onun önüne çok, daha çok gelir.” İbrahim b. Ethem de vazgeçtiği dünya önüne serilse bile Yunusça bir tavır göstermiştir: Ballar balını buldum kovanım yağma olsun!

Dünyayı gönül çelici güzellikte var eden Hak Teâlâ, ilahi imtihanın gereği olarak insanı ondaki güzelliklere meyilli kılmıştır. Her mihnet bir imtihan olduğu gibi her nimet de insan için bir imtihandır. Şimdi şöyle bir düşünelim, tüm dünya nimetlerini yaratıp insanın emrine veren Allah Teâlâ, bu nimetlere gönül vermeden onlardan istifade etme imkânı da verseydi insanın dünya ile imtihanının bir anlamı kalırmıydı? Elbette kalmazdı. Zira tüm bu nimetler içindeyken ve nefsi onları şiddetle arzularken imtihan ediliyor insanoğlu. “Biz, kimlerin daha güzel amel edeceğini deneyelim diye yeryüzündeki her şeyi oranın süsü yaptık.” (Kehf, 18/7.) buyuran Rabbimiz, nimetlerin sınanma için verildiğini ve dünyanın güzelliklerine kapılıp aldanmaması hususunda insanı uyarır. (Fatır, 35/5.)

Bir taraftan Rabbine vuslat arzusu içinde diğer taraftan dünyanın nimetlerinin ve saltanatının önüne serildiği İbrahim b. Ethem, Belh ülkesinin sultanıydı. O, bir fâninin bu dünyada arzulanabileceği her şeye sahipti ancak ruhunda hissettiği derin ızdırabın da farkındaydı. Bir gece konağında ipekten libaslar içinde, kuş tüyü yatağında Rabbini düşünürken yukarıdan sesler duydu. Çıkıp baktığında bir adamın, sarayın damında gezindiğini gördü. Adama, orada ne aradığını sordu. Adam kaybolan devesini aradığını söylediğinde İbrahim b. Ethem kızgınlıkla damda devenin işinin olmadığını, devesini yanlış yerde aradığını söyledi. Bunun üzerine adam ona, “Sen, Allah’ı nasıl debdebeli yatağında arıyorsan ben de aynen öyle devemi damda arıyorum.” cevabını verdi. İbrahim b. Ethem bunun bir uyarıcı işaret olduğunu anladı. Ancak halkına hizmetle vazifeli olduğuna inandığından ülkesini ve saltanatını bırakmayı düşünmedi. Onu tüm saltanatını bırakıp hakikat arayışı için yola düşüren hadise bir av esnasında oldu. Maiyetindekiyle ava çıkmıştı. Avlandığı esnada gaipten bir ses duydu: “Bunun için mi yaratıldın?” Birkaç defa duyduğu bu ses, hakikate duyduğu özlemi tutuşturdu. Bunun üzerine

Rabbiyle arasına girdiğini düşündüğü malını, mülkünü ve ailesini bırakarak yola revan oldu. İbrahim b. Ethem, zühd sahibi bir derviş olarak diyar diyar dolaştı ve yüzyıllardır zahidane hayatın sembol ismi olarak anılır oldu. Zira zühdün manası dünyadan yüz çevirmektir. Mala mülke, şana şöhrete, makam ve mevkiye önem vermemektir. Hz. Peygamber'in ifade buyurduğu gibi bu dünyada bir ağaç altında gölgelenen bir yolcu gibi yaşamaktır. (Tirmizi, Zühd, 44.) İbrahim b. Ethem tüm bu anlamlarıyla zühdün ortaya konulduğu bir hayat yaşamıştır. Muhyiddin İbnü'l Arabi, gerçek zühdün, mal ve mülke olan talebi terk etmek olduğunu ve mal ve mülke sahip olmayanın zühdünden de söz edilemeyeceğini söyler. (Semih Ceyhan, "Zühd", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 44, s. 533-535.) Bu açıdan İbrahim b. Ethem, dünya adına ne makam varsa hepsini terk ederek zahitlik makamına erişmiştir.

Zühd makamlarını ilk sınıflandıran kişinin İbrahim b. Ethem olduğu söylenir. Ona göre zühd; farz, nafîle ve selamet olmak üzere üç makamlıdır: Haramdan kaçınmak farz olan zühddür. Helalinden bile olsa elindekiyle yetinmek şeklindeki zühd nafîledir. Selamet olan zühd ise şüpheli şeylerden uzak durmaktır. En mükemmel zahit, kalbi en temiz, en samimi olan ve en fazla cömertlik yapan kişidir. Sufiler zühdün bir terk eylemi olduğunu söylerler. Önce dinin yasakladığı şeyleri terk etmek, sonra şüpheli şeyleri terk etmek, ruhsatları terk etmek ve nihayetinde Allah'ın dışındaki her şeyi kalpten çıkarmak ve kalpte Hak'tan gayri bir şeye yer vermemektir. Zühd, sufiler tara-

fından "terk-i dünya, terk-i ukba, terk-i hesti, terk-i terk" şeklinde özetlenmiştir. (Reşat Öngören, "İbrahim b. Ethem", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 21, s. 295-296.)

İbrahim b. Ethem'in zühd anlayışı dünyadan el etek çekmek, insanlardan uzaklaşmak şeklinde değildi. O insanların arasında yaşamış, onların dertlerine ortak olmuş, sorularını yanıtlamış ve sohbetlerde bulunmuştur. Çeşitli işlerde çalışarak elinin emeğiyle geçimini sürdürmüştür. Helal lokmaya çok önem veren İbrahim b. Ethem, kazancının büyük kısmını sadaka olarak dağıtarak dünyaya karşı hep zahidane bir tavır içinde olmuştur. Ona "yaptığımız dualar neden kabul olmuyor?" diye sorduklarında verdiği cevap onun zühdünü de açıklar mahiyettedir: "Cenab-ı Hakk'ı bilirsiniz, buyruğunu tutmazsınız. Peygamberi bilirsiniz, sünnetlerini yerine getirmezsiniz. Kur'an okursunuz, amel etmezsiniz. Hak Teâlâ'nın nimetlerini yersiniz, şükretmezsiniz. Cenneti bilirsiniz, onu istemesini bilmezsiniz. Cehenem vardır dersiniz, ondan lâyıkiyla sakınmazsınız. Ölüm vardır dersiniz, hazırlanmazsınız. Bu kadar fenalıkla duanız nasıl müstecap olsun?" (Feridüddin Attar, Tezkiretü'l Evliya, Erkam Yay., s. 40.)

Hak Teâlâ insanın içinde bir gönül yaratmıştır. O'nun gönle nazar kılması için gönlü dünya sevgisinden arındırmak lazım gelir. Dünyaya karşı zahit olan gönül gözüyle bakar. Hak'tan gayrisine meyletmeyen gönül güzel bakar, güzel söyler, güzel eyler. İbrahim b. Ethem, zühdüyle hep güzellikleri gören bir gönül kıvamına erişmişti. Bir arkadaşı İbrahim b. Ethem'e şayet bende bir hata kusur gö-

rürsen beni uyar diye ricada bulunmuştu. Ancak o, "Sendene bir ayıp ne de bir kusur gördüm çünkü sana sevgi gözü ile baktım." diyerek gönül gözüyle gördüklerini terennüm etmişti. (Kuşeyrî Risale, Süleyman Uludağ, Der-gâh Yay. s. 383.)

İbrahim b. Ethem, dünyaya rağbet etmeyen Hak dostu bir zahitti. Bu payeye erişmek ona göre en büyük devlettir. Ve kim veliler mertebesine erişmek gibi bir devleti murat ediyorsa gönlünü perdeleyen şu üç şeyi gidermesini tavsiye ederdi: "Bu dünyayı bir uçtan bir uca verseler bile sevinmeye, tüm dünya kişiye verildikten sonra ondan alınsa dahi üzölmeye. Her kim kişiyi övdüğünde şad olmaya ve yerildiğinde ise üzüntü duymaya." (Feridüddin Attar, Tezkiretü'l Evliya, s.38.) Dünya denilen gölgelikte garip bir yolcu gibi yaşayanlara selam ola! ■

Hak Teâlâ insanın içinde bir gönül yaratmıştır. O'nun gönle nazar kılması için gönlü dünya sevgisinden arındırmak lazım gelir. Dünyaya karşı zahit olan gönül gözüyle bakar. Hak'tan gayrisine meyletmeyen gönül güzel bakar, güzel söyler, güzel eyler.

İstanbul Sultangazi İhramcızade Kız Kur'an Kursu Öğreticisi

Hülya TONBUL:

“Kur'an-ı Kerim'e parmaklarımın ucu değil sanki kalbim dokunuyordu.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Hafız olmaya nasıl karar verdiniz ve çalışmalarınız esnasında ne gibi zorluklar yaşadınız?

Aslında ben Kur'an-ı Kerim'i okumayı 17 yaşında öğrendim ve hafızlık yapmaya 20 yaşında başladım. Hafızlığı iki yılda tamamlamış oldum. Hafızlık sürecinde gören insanlar bile bazen çok zorluklar yaşayabiliyor. Benim ise zorlandığım tek durum, arkadaşlarım gibi Kur'an-ı Kerim'i hızlı okuyamamam oldu. Görme engelli bir kişi, parmağıyla sadece bir harfi hissedebilir fakat gören bir insan gözüyle satırı sonuna kadar takip edebilir. Hâliyle bu durum, Kur'an-ı Kerim okumayı yavaşlatmış oluyor. Bu nedenle ezber yaparken diğer insanlardan daha fazla zaman harcamış oluyorum. Aslında hafız olmak gibi bir düşüncem yoktu ancak benim gibi hafızlık yapan görme engelli ablaları görünce “Ben neden hafız olmayayım ki!” diye kendi kendime düşünmeye başladım. Kur'an-ı Kerim'i okudukça hafız olma düşüncem daha da derinleşti ve hafızlık yapmaya karar verdim.

Görme engelli olmanıza rağmen hafız olmayı başardınız, şimdi de hafızlar yetiştiriyorsunuz. Bu nasıl bir duygu?

Görme engelli bir kişi elbette diğer insanlara göre birçok durumda dezavantajlı olabiliyor. Ama buna rağmen Rabbimizin bize emanet ettiği kelamını, parmak uçlarımla okuyup ezberlemek beni son derece mutlu etti. Kur'an-ı Kerim'e parmaklarımın ucu değil sanki kalbim dokunuyordu ve her okuduğum ayet hafızama değil de sanki kalbime yazılıyordu. Bu duygu kelimelerle anlatılamaz. Rabbime, bana eşsiz kelamını öğrenme ve öğretme nimetini bahşettiği için her zaman şükrediyorum. Hafızlığını yapan her öğrencimle ben yeniden hafızlık yapıyorum ve hafızlığını tamamlayan her öğrencimle de sanki kendim bir daha hafız olmuş gibi hissediyorum. Bu eşsiz mutluluğu ve heyecanı her öğrencimle birlikte yaşıyorum.

Gerek hafız olmak için çalışırken gerekse hafız yetiştirirken unutmadığınız bir anınızı bizimle paylaşabilir misiniz?

Öncelikle şunu söylemeliyim ki hafızlık yaparken geçirdiğim zamanlar, ömrümün en güzel ve en özel yılları olmuştur. Elbette böylesi güzel ve özel zamanlarıma ait pek çok anım oldu. O anılarımdan şu an aklıma gelen bir tanesini paylaşmak isterim.

Hafızlık yaptığımız günlerden bir gün ders çalışırken kursun elektrikleri gitmişti. Tabii elektrikler kesilince bütün arkadaşlarım hâliyle ders çalışmayı bırakmıştı, sadece ben ders çalışıyordum. O sırada arkadaşlarıma bir espri yaptım: “Yarın siz ders veremezseniz bahaneniz hazır ama ben ne yapacağım? Ben hâlâ ders çalışmaya devam ediyorum.” Bunun üzerine herkes kahkahalarla güldü. Engelliyiz diyerek kendimizi bir kenara ittiğimiz oluyor. Hâlbuki öyle zamanlar geliyor ki engelimiz sayesinde bazı durumlarda diğer insanlardan öne geçip durumu lehimize çevirebiliyoruz. Dolayısıyla doğuştan ya da sonrasında engelli olmak bizi yaşamdan, yaşamın sürdürülebilirliğinden ve hatta bu hayatta başarılı olmaktan alıkoymuyor.

Hafız olup din hizmeti görevinde bulunmanız öğrencileriniz ve çevrenizdeki insanlar tarafından nasıl bir karşılık buldu?

Öğrencilerim kursa ilk geldiklerinde önümde normal yazılı bir Kur’an-ı Kerim değil de Braille

alfabesiyle yazılı büyük bir kitapla karşılaştıklarında tabii önce bir şaşırıldılar. Benim Kur’an-ı Kerim’im onlara, ilk etapta Kur’an izlenimi vermemişti. Parmaklarımı Kur’an’ın üzerinde gezdirdiğimde okuyabileceğimi tahayyül edememişlerdi. Ama zamanla herkes bu duruma alıştı ve hatta Braille alfabesini öğrenmek isteyen öğrencilerim bile oldu. Ben de ilgilenen öğrencilerime kendimce öğretmeye çalıştım ve hâlâ da öğretmeye devam ediyorum. Çevremizdeki insanlar da sağ olsunlar teveccühlerini eksik etmediler. Bizleri birer ibret vesilesi olarak gördüler.

Tecrübelerinizden hareketle sizin gibi din görevlilerine yönelik ne gibi tavsiyelerde bulunursunuz?

Malumunuzdur ki Peygamber Efendimiz (s.a.s), engelli sahabeyi hayatın dışına itmeyip yeteneklerine uygun vazifelerle onların hayatın içinde yer almalarını sağlamıştır. Diyanet İşleri Başkanlığımız da bu düstur üzere hareket ederek çeşitli kademe ve unvanlarda birçok görme engelli arkadaşımızı bünyesine katmıştır. Bu durum, kurumumuzun engelli insanlara karşı hassasiyetinin ne kadar üst seviyede olduğunu göstermektedir. Diyanet İşleri Başkanlığımızın sağlamış olduğu imkânlarla çalışan engelli arkadaşlarımızın, Türkiye’nin dört bir tarafında ellerinden geleni

yapıp canla başla çalıştıklarına inanıyorum. Elbette bize düşen pek çok görev var. Bizim gibi engelli kardeşlerimiz ve bize ihtiyacı olan birçok öğrenci için elimizden gelen ne varsa yapmalıyız. Özellikle görme engelli kardeşlerimizi karanlıktan aydınlığa çıkaracak köprüler olmalıyız. Çünkü engelli olup da kendisini dünyaya kapatan pek çok kimse var.

Bizler ifa ettiğimiz bu vazife gereği sosyal hayatın içerisine bizzat girerek her insanın bir değer olduğunu ve asıl engelin fiziki açıdan eksiklik olarak algılanan değil de Allah’tan (c.c.) uzak kalmak ve hayata karşı umudunu yitirmek olduğunu onlara anlatmalıyız. ■

Öz Geçmiş

Hülya Tonbul, 1992 yılında Konya’da doğdu. İlköğrenimini Konya’da tamamladıktan sonra 2009 yılında İstanbul’da, Faslı Bahar Kız Kur’an Kursunda Kur’an-ı Kerim ve hafızlık eğitimine başladı. Hafızlık eğitimi esnasında imam hatip lisesine de devam eden Hülya Tonbul, hem hafızlığını hem de imam hatip lisesini 2013 yılında tamamladı. Mezuniyetinin ardından, 2014 yılında Kur’an kursu öğreticisi olarak atandığı Bolu’da bir yıl görev yaptıktan sonra 2015’te İstanbul’un Sultangazi ilçesi İhramcızade Kız Kur’an Kursuna tayin oldu ve hâlen aynı yerde öğreticilik görevini sürdürmektedir.

KAYGAN ZEMİN ÜZERİNE MÜSLÜMANLIK İNŞASI

Kerim ALPTEKİN

Ordu Altınordu Yemişli Mahallesi Hasanbey Camii İmam Hatibi

Zemin kavramını, içinde bulunulan çok yönlü, çok boyutlu şartlar için kullandığımı ifade edeyim. Hızına yetişemediğimiz, şekilden şekle giren dünyanın yorgun insanları olarak şaşkınlık ve kötümserlik arasında gidip geliyoruz. Sürekli dipten gelen akıntının ayaklarımızın altını oynattığını hissediyor fakat bir şey yapamıyoruz. Durmak bilmeyen hareketlilikten toplumun her kesimi gibi dindarlar da nasibini alıyor. Bu durumda payına düşen kısmın ne kadar sorun ürettiğinin, ne kadar tahribat veya başkalaşma yaptığının dökümünü çıkarmamız gerekiyor. Zira dindar kitleleri şekillendiren çok farklı dinamik-

lere gözümüzü kapattığımızda dindarlık temsillerinin hangi pozisyonlara evrilebileceğini, hangi görüntülerle ekrana gireceğini kestirmek zorlaşabilir. O hâlde bizi bu anlamda körleşmeden kurtaracak, yaşadığımız değişimleri anlayabileceğimiz bir çözümlenmeye ihtiyacımız var. Zira hayatın kaçınılmaz gerçekliği olan değişim gibi dinamik kavramın bize söylediği şudur; durağan olan bir şey yoktur.

Mevcut durumun neticesinde sürekli yenilenen dış etkenler yüzünden bir anlam kayması, sabitlenememe, bağlanamama gibi sorunlar ortaya çıktı. Mesela sosyal medya, yeni dindarlık tiplerinin geliştiği zemin hâline geldi. Dijital

dünyanın ürettiği teknolojiler rakip bir kültür oluşturdu. Değişmemesi gereken sabitleri yerinden oynattı. Teknolojinin nesnesi hâline gelen insanın, bu yeni kültürün çelişkilerini, farklı formlarıyla ortaya çıkardığı karmaşık sıkıntıları, trajedilerini aşma iradesi olmalı. Ama nasıl? Sosyolog Zygmunt Bauman, *Akışkan Modernite* adlı kitabında akışkanlık kavramını, modern dönemi betimlemek için kullanıyor. “Akışkanlar çok kolay yer değiştirir; akarlar, damlarlar, dökülürler, taşarlar, fıskırır, sızarlar, püskürürler, süzülürler. Katıların aksine, akışkanların hareketini durdurmak kolay değildir. Bazı engellerin etrafında dolaşırlar, bazılarını

içlerinde eritirler.” Bauman, her taraftan kuşatılan insanların inançlarını, değerlerini, katı olan yanlarını açığa çıkarmakta zorlanacağını ima ediyor. Bu kuşatma psikolojisine teslim olmuş bireylerin itikatlarını, ibadetlerini teslimiyet, bağlanma, odaklanma, duygusuyla hayatına taşımasının kolay olmayacağı ortadadır.

Ülkemiz açısından sosyoekonomik ve sosyokültürel değişim, 1950’lerden sonraki hızlı şehirleşme ile başlamış, küresel kapitalizmin tüketim kültürüne eklenmesiyle ivme kazanmıştır. Kademeli olarak muhafazakâr dindarlıkta geleneksel kalıplar yerine kent hayatının içinde seküler, modern yorumlara geçiş başladı. Mekânsal modernliğin simgesi kabul edilen kentlerin getirdiği yeni durumların neticesinde dindarlık farklı kalıplarda şekillendi. Modern şehirlerde yaşayan insanlar için dindarlık muhtelif seçeneklerden birisi oldu. Bu büyük bir kırılma noktasıdır. Devamında gösterişçi dindarlık, burjuva dindarlığı, geleneksel halk dindarlığı, kent dindarlığı, akılcı bireyselleşmiş dindarlık gibi çoğullaşan mikro dindarlıklar ortaya çıktı. Fakat tüm bu adlandırmalar dindarlığın dışarıdan görünen zahîrî boyutudur. Dış kabuğu veya elbisesidir. Aslolan özünden beslenen bir kimliğe, şahsiyete bürünmesidir. Müslüman, dindarlığını bir paye olarak sunmaz, insanların gözüne sokmaya çalışmaz. Kaliteli insan olmaya gayret eder.

Tam zamanlı dindarlık

Dindarlık kavramı göreceli bir kavramdır. Yani neye göre,

kime göre ne kadar dindar olunabilir? Bunun ölçüleri nelerdir? Kestirmesi zordur. Bu yazıda dindarlık kavramını, vahyin insan hayatına nüfuz etme derecesi anlamında kullanıyorum. Zira Müslüman olmanın beklenen bazı sonuçları vardır. *Kendine Yardım* adlı kitabıyla bilinen Samuel Smiles, “Sözde ve harekette doğruluk, karakterin belkemiğidir.” der. Bir tarafta sözle ifade edilen yoğun dinî söylemler diğer yanda amelde sekülerlik. Sözde zengin ama bildiklerini hayata taşımada fukaralık. Bu ikilemin varacağı yer, Müslüman zihninin, karakterinin parçalanmasıdır. Bu parçalanma hâli ile Müslümanın; ilahi sıfatları kendinde, kimliğinde, kişiliğinde göstermesi mümkün olmayacaktır.

Meseleyi biraz irdeleyerek devam edelim. Neden hayatımızın bütününde görüntü ile içeriğin bulunduğu tam zamanlı dindarlık bilinciyle var olamıyoruz? Defalarca tekrarlanan ibadetlerin, dindar kimlikle bağdaşmayan davranışları engellememesinin bir izahı olmalı. Veyahut hayatı aleladedelikten kurtarmak olan ibadetlerin monotonlaşmasını, sıradanlaşmasını açıklayacak bilgiye ihtiyacımız yok mu? Yüce kitabımızın mekanik ve ezberci davranışa müsaade etmediğini biliyoruz. Her daim diri bir idrak ve aktif çalışan akla vurgu yapıyor. Yapmayacağımız şeyleri söylemememiz konusunda bizleri uyarıyor. Sadece inandık demenin yeterli olmadığını, bunun sınanmayı da gerektirdiğini söylüyor (Ankebut, 29/2.) İnanıldığı hâlde ibadet-

ler konusunda gevşek olanların iç dünyalarında yaşadıkları gelgitlerin, önceliklerin, içsel ve dışsal sebeplerini bilmemiz gerekir. Bunun için toplumsal özelliklerin kültürel ve ekonomik koşulların iyi analiz edilmesi lazım. Hayatın akışına teslim olmadan yaşayabilenler, her işinde olduğu gibi ibadetlerinde de farklılıklarını hissettirirler. Nereden baktığımız da önemli. Hangi ilke bizim için öncelikli ise hayatımız o ilkenin ağırlığını ve izini taşır. Müslüman birey için ibadetlerde nihai gaye güzel ahlak sahibi olmak olduğuna göre ilkelerimizin canlılığına göz atmamız gerekecektir. Tabii “ahlakla” ayağa kalkma niyetimiz varsa!

Bugün içinde bulunduğumuz koşullar mevcut ibadet anlayışımızı da başka bir karaktere büründürüyor. Yeni tip dindarlıkların türemesi de bunun göstergesi.

Okülersentrik (göz merkezci) modern zamanların inanç ve ibadete etkisi

İnsanoğlunun evrildiği tarihsel süreci şöyle sıralayabiliriz: Önce masalların, menkıbelerin, efsanelerin, destanların, ağıtların olduğu sözlü kültür vardı. Sonra sözün gücünü yazıya kaptırdığı dönem yaşandı, bugün ise görsel kültürün her ikisinin üzerindeki iktidarı söz konusu. Âdeta dilin sustuğu, görüntünün konuştuğu bir iletişim şekli oluştu. Artık birbirini anlamamanın yolu göstergelemlerden geçiyor. Üstelik her anı paylaşmak sosyalleşmek için gerekli görülüyor. Oysa mahrem sosyalleşme üzerine düşünülmesi.

Aşk, gizli bir hazine olan yaratıcıya duyulan muhabbetir. Görmek, anlamak için yeterli değildir. Eşyaya nüfuz edebilmenin yolu gören gözün arkasındaki derinliklerde saklıdır.

Okülersentrik dönemin iman, ibadet ve dindarlığa yönelik yan etkileri üzerine düşünmemiz gerekiyor. İslam Can ve Ejder Ulutaş, bir duyu sosyolojisi çalışması olan *Teşhir Toplumu* adlı kitapta teşhir toplumunun karakteristik özelliklerini özetle şöyle açıklıyorlar: “Bugünün bilim dünyası, duyular arasında kurduğu hiyerarşik yapılanmada görme duyusunu zirveye çıkarmıştır. Kamusal alanda göz kuktan daha belirleyicidir, en merkezî organ konumundadır. Görünmeyen bir harbiyesi, kıymeti yoktur. Sadece görünenele amel edilir. Hakikatin işitme üzerinden inşa edilmesi geçmişte kalmıştır. Etrafımızın her türlü resim, ekran ve reklamlarla kuşatılması bunun somut örneğidir. Bu, göz referanslı modern dünyada görmenin hegemonyasıdır. Oysa sözün imgeler üzerinden iletişim gücü vardır. Görünenin arkasını da hesaba katar. İmaj ise imgenin görünen kısmıdır, sentetiktir. İmgeyi tüm çıplaklığıyla değil, bazen gizleyerek bazen de olduğundan fazlasını göstererek görünen hakkında tereddüt uyandırır. Teşhir toplumu, bir kültür değişimiyle bedenleşmektedir. Teşhir, her şeyin sergi değeriyle ölçülmesidir. Teşhirciler için dünyanın her yeri bir sahnedir. Sokaklar, caddeler, sosyal medya, dijital platformlar... Teşhir, utanç duygusunun yitirilmesidir. Böylece voyörozim (dikizcilik) kültürü mahremiyeti sürgüne göndermiştir.” Hakikatin bilgisine, bir Müslüman, “İşittik, itaat ettik.” (Nur, 24/51.) yani duydum kabullendim teslimiyetiyle ulaşır. Batı kültüründe

ise hakikatin bilgisi direkt gördüğüyle bağlantılıdır. Bu temel ontolojik bakışın yansıması sonucu İslam toplumlarında söz kendini edebiyat ve müzik üzerinden ifade etmiş, Batı kültüründe ise daha çok heykel ve resim gibi sanatlar üzerinden eşyanın, hakikatin bilgisi anlatılmaya çalışılmıştır.

Neticede insanın ontolojik zeminde yeniden tanımlanması söz konusudur. Cemil Meriç, din bir bilgi meselesi değildir, aşk meselesidir, diyor. Görünenle yetinmenin yerine görünmeyenin varlığını hissetmek, peşine düşmektir, şeklinde aşk ile açıklıyor. Aşk, gizli bir hazine olan yaratıcıya duyulan muhabbetir. Görmek, anlamak için yeterli değildir. Eşyaya nüfuz edebilmenin yolu gören gözün arkasındaki derinliklerde saklıdır. Artık tüm yatırımlarımızı vitrinimize yapıyoruz. İbadetlerimiz de bu vitrinin bir köşesinde yerini alıyor. Gösterime girdiği andan itibaren vitrinin teşhirciliğinde anlamını, ruhunu yitiriyor. İbadetler de şekilci anlayışla ne kadar izleniyorsak hayatın o kadar anlamlı olduğu hissiyatının kuşatması altındadır. İsrâfın binbir çeşidinin sergilendiği merasimler, aldığı kurbanın resmini sosyal medyada paylaşan, Kâbe'nin önünde sel-fi çekerek sizin dualarınızı burada zikrettim diyen, orucunu bulunduğu şehrin ünlü restoranında açtığını gösteren teşhirci karakterlerle sık sık karşılaşılıyor. İslam'ın ilke ve değerlerinin araçsallaştırıldığı bu vasatın Müslümanı götürüleceği yer ruhsal tatminsizliktir, boşluktur.

Ekonomi inanç ilişkisi

Modernleşme sürecinin etkisiyle hızlanan akışkan zaman, insanın ilişkilerini, yaşam tarzlarını muğlaklaştıran özel bir yapıya sahip. Bu dönemin temel karakteri ekonomik alanla metafizik olanın iç içe geçmesidir. Her ekonomik gelişmenin dindarları da dönüştürmesidir. Ekonominin, yaşamın, maneviyatın niteliğini etkilemesi kaçınılmaz bir gerçekliğe işaret ediyor. Toplumsal kurumların diğerleriyle teması olduğundan din ile ekonomi arasındaki derin bağlar, müte-deyyin kitleyi de şekillendiriyor. Dindar kesimin dini yaşama pratiklerine sirayet eden bu yeni dönemin en belirgin özelliği, dinin temel ibadetlerini yerine getirmek yerine daha kolay kabul edilebilir olan kapitalist ve seküler nimetlerin tercih edilmesidir. Bu da doğal olarak dindar insanlarda zihinsel ve ruhsal parçalanmayı, bir ikilem içerisine girmeyi getiriyor. Örneğin ibadet eden kim senin aynı zamanda harama, günaha kolayca yönelmesi gibi... Yönelişini de çeşitli mazeretler, gerekçeler, yorumlar üzerinden meşrulaştırması. “Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?” (Bakara, 2/85.) sorusu âdeta dinin genelinden kopan ama içindeki imandan kopmayan bir Müslüman tipini muhatap alıyor. Diğer yandan tüketimin dünyasına teslim olmuş moda ve eşya fetişizminden Müslümanlar da payını alıyor. O zaman tüm mesele dünya ile kurduğumuz ilişkide odaklanıyor. Dünya nimetle-

Dünya nimetlerinden yararlanalım, mahrum kalmayalım derken nimetlerin içinde sarhoş oluyorsak din ve inanç meselelerini paranteze alıyorsak bırakmamız gereken tüketim alışkanlıklarımız var demektir.

rinden yararlanalım, mahrum kalmayalım derken nimetlerin içinde sarhoş oluyorsak din ve inanç meselelerini paranteze alıyorsak bırakmamız gereken tüketim alışkanlıklarımız var demektir.

İsmet Özel, “Dünyaya alışan, şiir yazamaz.” demişti. Konumuzla bağdaştırırsak dünyaya alışan, ibadetin ruhunu yakalayamaz. Ya da sloganik bir ifadeyle dünyayı cebinden kavrayan, dindarlığını derinden yaşayamaz. Ekonomik şartların kötüye gitmesi veya tersine iyileşmesi karşısında birey için iki boyutlu durum söz konusu. Genelde dindarlığı, özelde ise bütün ibadetlerdeki huzuru, huşuyu zamanında eda etmeyi baskılıyor.

Erich From, *Sahip Olmak ya da Olmak* kitabında, modern toplumlarda yüzeydeki dinin arkasında büyüyen ve toplumun karakter yapısında yer eden bir gizli dinin (endüstriyel din) tanımını şöyle yapıyor: “Bu yeni din, insanları, kendi elleriyle yaratmış oldukları ekonominin ve makinelerin kölesi hâline sokmaktadır. Ve bu, gerçek dinin özü ile taban tabana zıttır.” Yeni bir sosyal karakterin ortaya çıkmasına sebep olan bu gerçeği artık Doğu-Batı ayrımı yapmaksızın tüm toplumlarda görebiliyoruz. O hâlde ayakta kalabilmek için muhtaç olduğumuz şey her durum ve şartta iç dünyamızı dinin değişmez prensipleriyle beslemektir. Dış dünyayı da tüm yönleriyle anlamaktır. Bu sayede teslimiyeti ve temsiliyeti tüm yalınlığıyla gösterebiliriz. ■

HAYAT BİZDEN NE İSTER?

Mesut AKDAĞ

Ankara Etimesgut Güzelkent Mimar Sinan Camii İmam Hatibi

Güneş her gün doğar, hayat tekrar dün kaldığı yerden devam eder. Yaşanan güzelliklerin devamı, aksaklıkların da düzeltilmesi için yeni günde, yeni bir başlangıca adım atılır. Yeni güne, yeni bir hayata başlarken kimi nefesler sönerken yeni canlar hayata gözlerini açar. Bazı kötülüklerin izleri silinir, bazılarının da yaraları deşildikçe deşilir, yeni gün merhem olmak için bu yaraların üzerine serilir. Yeni başlangıçlar ve sonlar için güneş, hayata can katmak üzere her sabah doğar. Bu yeni gün, içinde neler saklıyor neler. Bunları yaşadıkça görürüz.

Bir soru aklıma geliyor. Yukarıdaki saydıklarımız neden oluyor? Kimileri hüzün yaşarken kimileri sevinç yaşıyor. Yeni umutlar doğarken bazı umutlar ölüyor. Yeni canlar hayat bulurken bazı canlar hayata veda ediyor. Bunlar hep yaşanan gün içinde aynı anda oluyor. Herhâlde bu soruya verebileceğimiz cevabı her zaman danıştığımız en büyük rehberimiz olan Kur'an'a bakarak bulabileceğiz. "Güneş ve ay bir hesaba göre hareket etmektedir. Otlar ve ağaçlar (Allah'a) boyun eğler.

Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu. Ölçüde haddi aşmayın. Tartıyı adaletle yapın, teraziyi eksik tutmayın.” (Rahman, 55/5-9.), “Gerçekten biz her şeyi bir ölçü ve dengede yarattık.” (Kamer, 54/49.) ayetlerinde her şeyin bir denge üzerine kurulu olduğu bildirilmektedir. Doğada her şey tam bir denge üzerine kurulmuştur. Yağmur bile yağdığı yere bu dengeyi korumak için belli bir ölçüde yani tam ihtiyacı karşılayacak kadar yağar. “Biz gökten belli bir ölçüde su indirdik de (faydalanmanız için) onu yeryüzünde tuttuk. Bizim onu tamamen gidermeye de muhakkak gücümüz yeter.” (Müminun, 23/18.)

Hayatı daima diri ve canlı tutan, hayatı yaşanır kılan en büyük etken dengedir. İyilik ve kötülük, sevinç ve hüznün, ölüm ve can, hepsi birlikte dengede yani bir uyum ve ahenk içinde devam edecek ki hayatın anlamı ve manası anlaşılabilir ve hayattan lezzet alınabilir.

Allah, her şeyi bir denge üzerine yaratmıştır. “O, göklerin ve yeryüzünün mülkü (hükümlerini kendisine ait olandır. Çocuk edinmemiştir. Mülkünde hiçbir ortağı da yoktur. O her şeyi yaratmış ve yarattığı o şeyleri bir ölçüye göre takdir etmiştir.” (Furkan, 25/2.) Sonsuz kudret sahibi Allah, var olan ne varsa en mükemmel bir şekilde yaratmıştır. Bu mükemmellik tüm varlıkların birbirleriyle uyum içinde hareket etmeleridir. Allah, yarattığı varlıklarının, uyumu devam ettirebilmesi ve iletişim hâlinde olmaları için dengeyi kurmuştur. Bu sebeple ne gece ne de gündüz, ne yaz ne de kış birbirle-

rini geçmektedir. Gece ve gündüz, yaz ve kış sırasıyla gelip gitmektedirler.

Denge kelimesinin manalarına baktığımızda şunları görmekteyiz: “Bir nesnenin veya bir insanın devrilmeden durma hâli, muvazene. Ekonomik hayatın uyumlu düzeni. Birbirini ortadan kaldıran güçlerin sonucu olan durma hâli. Zihinsel ve duygusal uyum, istikrar...” Bu manalar içinde insanı ilgilendiren ve insanın hem kendisi ile hem insan ve diğer varlıklarla hem de dünya ile uyumlu olarak yaşamasını sağlayacak manası, “zihinsel ve duygusal uyum, istikrarı” ele alacağız. Bir kişinin çevresiyle barışık yaşaması için ilk önce kendisi ile barışık olması, kendisini sevmesi ve kendi içindeki dengeyi kurması lazım gelir. Kişi kendi içindeki dengeyi kurması için ilk önce kendisinin dünyaya gönderiliş gayesini bilmelidir. Bu gayenin Allah’ı bilmek, tanımak ve O’na iman edip kulluk vazifelerini yapmak olduğunu bilmelidir. Dünyanın ve her şeyin insan için ve insanın tüm varlıkların merkezinde olduğunu ve insan olmadığında evrenin hiçbir hükmünün kalmayacağını anlamalıdır. Kısacası kişi kendi iç âlemi ile çevresi arasında manevi bir bağ kurup o bağı sağlam ilişkilerle kuvvetlendirmeli, bunu da kendi ruhu ile dış dünya arasındaki dengeyi koruyarak yapmalıdır.

“Hey şey zıddı ile kaimdir. (bilinmektedir ve varlığını devam ettirmektedir)” sözü dünyanın bir denge üzerinde olduğunu gösteren delillerden biridir. Sıcaklık kavramını anlamamız

için soğğun olması gerekir. Kısayı ölçmemiz için uzunluğun olması gerekir. Güzeli, karıştı olan çirkinlikle severiz. İki zıtlık arasındaki ilişki dengedir. Bu zıtlıklar arasındaki dengeli muhafaza edip zıtlıklar arasında muvazene, dengeli bir şekilde yaşadığımız takdirde bizden iyisi olmaz. Bu zıtlıklar arasındaki denge ise kötü hâldeyken sabır, iyi hâldeyken şükür, kötü hâldeyken iyiliği düşünüp bir gün iyiliğe kavuşacağımıza inanarak o kötü hâlin durumuna ve şartlarına göre hareket etmektir.

İnsan bu hayatta huzur, saadet ister. Bu mutluluğu da ancak kendinde ve dünyadaki dengeyi kurabilirse kazanabilir. En başta bu denge bize bulunduğumuz hâlin devamlı olmayacağını, gündüzün, yazın, baharın devamlı olmadığı gibi ister neşe olsun ister hüznün olsun mutlaka bir gün geçeceği inanamamızı sağlar. Bilhassa musibet anlarında nasıl gece gündüz oluyorsa, biz gecede iken diğer yerler gündüzü yaşıyorsa başkalarının yaşadığı saadetler mutlaka bir gün bize de gelecektir inancı ile hüznlerimiz sevince dönüşür.

Evet, hayat bir denge üzerine dizayn edilerek yaratılmıştır. Cenab-ı Allah bizden dengeyi kurup ölçüyü bozmamamızı, bilhassa dünya ve ahiret dengesini iyi kurmamızı istiyor. Peygamberimiz (s.a.s.), “Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya çalış, yarın ölecekmiş gibi de ahirete çalış.” (Camii’s-Sagir, II/12, Hadis No:1201.) hadis-i şerifi ile hakiki dengeyi nasıl kuracağımızı bize öğretmektedir. ■

ÜMMÜ'L-KİTAP FATİHA SURESİ

Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Kur'an-ı Kerim; Yüce Allah'ın son peygamber Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.) aracılığıyla gönderdiği ilahi kitaptır. O, insanlık için bir hidayet rehberi, dünyada ve ahirette huzur ve mutluluğun anahtarı, kurtuluşumuzun yol haritasıdır. Bu ilahi mesaj, Allah'ın insana lütfettiği hayat nimetinin O'nun rızası doğrultusunda nasıl yaşanacağını gösteren ulvi bir kılavuzdur. Kur'an, öncelikli olarak müminler ve muttakiler; daha geniş çerçevede ise tüm insanlık için bir rahmet ve hidayet vesilesidir. Yaklaşık 23 yılda peyderpey nazil olan Kur'an, 114 sureden oluşmaktadır. Bunların ilki "Fatiha", sonuncusu ise "Nas" suresidir. Bir seri hâlinde kaleme alınacak bu yazı dizisinde Fatiha'dan başlayarak Nas suresine kadar bütün surelerin nüzul, içerik ve fazileti açısından tanıtımı yapılacaktır.

Kur'an'ın tertibi bakımından ilk suresi olan Fatiha, 7 ayet olup Hz. Peygamber'in risaletinin ilk yıllarında Mekke'de indirilmiştir. Ayrıca bu sure Kur'an'ın, bir bütün olarak tamamı bir defada indirilen ilk suresidir. Mushaf'ta birinci, nüzul sırasında beşinci sure olan Fatiha'nın indiriliş sebebiyle ilgili tefsir kaynaklarımızda özel bir olay zikredilmemiştir. Fatiha suresi Kur'an'ın hem bir mukaddimesi/girişi hem de özeti mahiyetindedir. Zira Kur'an'ın tamamı özlü olarak Fatiha suresinde yer almaktadır. Söz konusu sure ilahi Kitabın tüm amaçlarını; içerdiği mana, bilgi ve hükümleri bir özet hâlinde kapsamaktadır. Dolayısıyla Fatiha suresini okumak, özet olarak Kur'an'ın tamamını okumak

gibidir. Fatiha suresi aynı zamanda namaz suresidir. Allah Resulü'nün "Fatiha'yı okumayanın namazı yoktur." (Buhari, Ezan, 95.) hadisinin gereği olarak farz kılınan günden beri namazlarda okunmaya başlanmıştır. Her mümin, farz ve nafil olarak kıldığı namazların tüm rekâtlarında bu sureyi okuyarak Rabbine yaklaşmayı murat eder. Sünnetlerle birlikte her gün beş vakit namaz kılan kişi tam 40 kez bu sureyi tekrar etmekte, onu âdeta kalbine nakşetmektedir.

Fatiha suresinin otuza yakın isminden söz edilir. Bu durum, onun değer ve önemini de bir göstergesidir. Bu isimlerin en yaygın olanı ise "Fatiha" ismidir. "Fatiha" açmak, bir şeyi genişletmek, sıkıntıya düşene yardım etmek, yol göstermek, meşakkati gidermek, başlamak anlamındaki "fetih" kökünden türemiş bir isim olduğu gibi (İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, "Fetehe", 2/536 vd) bir şeyin evveli başlangıcı manasında da kullanılır. Dolayısıyla Fâtihatü'l-kitap tamlamasının kısaltılmış şekli olan Fatiha, Kur'an'ın ilk suresi, onu açan ve bir bakıma onun önsözü olduğu için bu ismi almıştır. Ayrıca Kur'an'ın tertibinde, okunuşunda, yazılışında ve namazdaki kıraatinde ilk sure oluşu itibarıyla bu isim verilmiştir.

Fatiha suresine, her türlü övgü Allah'a mahsustur anlamına gelen "Elhamdü lillâh" ile başladığı için "el-Hamd", Kur'an'ın mukaddimesi ve özeti mahiyetinde olması hasebiyle "Ümmü'l-Kur'an" (Kur'an'ın anası) ve "el-Esas" (Kur'an'ın esası); yedi ayetten oluştuğu ve

namazın her rekâtında okunduğu için “Seb’u’l-Mesânî”; kitabın aslı, esası, özü, temeli olduğu için “Ümmü’l-Kitap”, namazda bölünmeden tamamının okunması, ayrıca hidayet isteyenlere yeterli olması anlamında “el-Vâfiye”; namazda sadece Fatiha okunularak yetinilebildiği için “el-Kâfiye”; Allah’a nasıl şükredilip dua edileceğini öğretmesi sebebiyle “Şükür” ve “Dua” suresi; her namazda okunduğu için “Salât” (namaz) suresi; manevi ve kalbî hastalıklara, dertlere deva olduğu için “eş-Şifa”; arşın hazinelerinden bir hazine olduğu için “el-Kenz” gibi isimler verilmiştir. (Suyûtî, el-İtkân fî ulûmî’l-Kur’an, 1/70; Hadislerde geçen isimleri için bkz. Buhari, Tefsir, 1, Ezan, 109; Tirmizi, Salât, 183.)

Fatiha suresi güzel bir dua örneği olarak Müslümanın günlük hayatının ayrılmaz bir parçasıdır. Söz konusu surenin önemi, hem Kur’an’da hem de hadislerde vurgulanmıştır. Nitekim bir ayette “Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (ayetlerden) yedisini ve yüce Kur’an’ı verdik.” (Hicr, 15/87.) buyrulmaktadır. Farklı yorumlar olmakla birlikte çoğunluğun görüşüne göre bu ayette, Kur’an’la birlikte tekrarlanan yedi (seb’an mine’l-mesânî) ifadesiyle “Fatiha suresi” kastedilmiştir. Söz konusu surenin bu şekilde anılması, yedi ayetten oluşması; namazlarda tekrar tekrar (her bir rekâtta) okunması; her okunuşta bir de zammı sure ilave edilerek bir nevi ikilenmesi; surenin, ilki Allah Teâlâ’ya hamd ve senâ, ikincisi dua ve niyaz olmak

üzere iki bölümlü olması gibi sebeplerle izah edilmiştir. (Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, 3/369.)

Fatiha suresinin önemini anlatan bir rivayette Hz. Peygamber (s.a.s.), Ebu Said el-Mualla’ya şöyle demiştir: “Sana öyle bir sure öğreteceğim ki o, Kur’an’daki surelerin en büyüğüdür. Bu sure, ‘Elhamdü lillahi Rabbi’l-âlemin’ diye başlayan Fatiha suresidir. O tekrarlanan yedi ve bana verilen yüce Kur’an’dır.” (Buhari, Fezâilü’l-Kur’an, 9.) Bunun yanında Fatiha’nın Tevrat ve İncil’de bir benzerinin bulunmadığı (Tirmizi, Fezâilü’l-Kur’an, 1.), Bakara suresinin son ayetleri ile birlikte “iki nur” diye anıldığı ve geçmişte hiçbir peygambere benzerinin verilmediği (Nesai, İftitah, 25.), şifa niyetiyle okunduğunda etkisinin görüleceğine dair (Buhari, Tıp, 33-39.) hadisler vardır.

Fatiha suresini bir bütün olarak değerlendirdiğimizde surede üç temel hususun ön plana çıktığını görürüz. Bunlar yaratılan (Allah), yaratılan (insan) ve bu ikisi arasındaki ilişki yani hidayet ve sırat-ı müstakimdir. Bu sure, Allah ile kul arasında bir nevi sözleşme olarak da nitelendirilebilir. Müslüman, Fatiha’yı her okuyuşunda Allah’la manevi olarak irtibat kurmuş, O’na zikir, şükür ve hamd görevlerini yerine getirmiş, dua ve niyazda bulunmuş olur. Nitekim Hz. Peygamber’in bir kudsi hadiste haber verdiğine göre Allah Teâlâ, namazı (Fatiha’yı) kendisi ile kulu arasında ikiye bölmüş, ilk bölümü kendisine ait kılmış, kulun isteklerini beyan ettiği ikinci kısmı ise kuluna tahsis etmiş ve bura-

daki isteklerinin ona verileceğini müjdelemiştir. (Müslim, Salat, 38.) Dolayısıyla Fatiha suresi, namaz kılan mümin ile Allah arasında âdeta bir konuşma niteliğindedir.

Fatiha’nın başında yer alan besmele; Cenab-ı Hakk’ın özel ismi olan Allah lafzını ve O’nun Rubûbiyyet sıfatlarından sayılan “Rahman” ve “Rahim” gibi iki yüce ismini ihtiva eden surenin ilk ayetidir. Her iki isim, Rabbimizin rahmet ve merhametinin enginliğini ifade eder. Söz konusu sure, bismelenin ardından her türlü övgü ve yüceltmenin âlemlerin Rabbi Allah’a mahsus olduğunu ifade eden ayetle başlar. Bu ayet aynı zamanda Kur’an’ın temel hedefi olan tevhidin bir hülasasıdır. Surenin bütünü bundan sonra neredeyse hamd öğretisine tahsis edilmiş; Allah’a hamdin, imanın, ibadet ve duanın nasıl olması gerektiği vurgulanmıştır.

Cenab-ı Hakk’ın engin rahmet ve merhametini ve O’nun sonsuz kudretini belirten hamd ve sena ayetlerinden sonra “Biz ancak sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz. Bizi dosdoğru yola ilet; Nimetine erdirdiklerinin yoluna; gazaba uğramışların yoluna da, dalâlete sapmışların yoluna da değil!” ayetleri gelir. Bu ayetler, iman eden insana hidayetin ve ibadetin önemini, ebedî nimetin elde edilmiş yöntemini bildirmektedir. Huzurunda durularak ibadet edilmeye ve kendisinden yardım istenmeye layık olan tek varlığın sadece Yüce Allah olduğu belirtilmekte, kulun, kendisini sırat-ı

müstakim denilen doğru yola iletmesini Rabbinden istemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

İnsan ömür yolculuğunda zaman zaman istikametini kaybedip ayağı sürçebilir, yapıp ettikleriyle Allah'ın rızasının dışına çıkan eylemlerde bulunabilir. Nedamet duyup geri dönmediğinde hak yoldan sapmış, bu nedenle Allah'ın gazabına maruz kalmış kişilerin yoluna kayabilir. İşte "Bizi doğru yola ilet!" ifadeleriyle başlayan dua cümleleri tam da burada kişinin imdadına yetişir. Bu büyük tehlike karşısında aczinin ve kendi kendine yeterli olmadığının bilinciyle âlemlerin Rabbi olan Allah'a sığınır ve hidayetiyle kendisini desteklemesi için O'na dua ve niyazda bulunur.

Gerçek manada mümin olmak, kişinin Allah'a gönülden teslim olmasına ve bütün varlığıyla bunu ikrar etmesine bağlıdır. Böyle bir anlayışla Fatiha suresini okuyan her mümin, Allah'a kul olduğunu ikrar ettikten sonra yaratıcısı ile kendisi arasında hiçbir aracı bulunmadan doğrudan O'na yönelir. Doğruluk ve dürüstlük yolunda Allah'ın lütfuna nail olmuş iyilerin izini takip ederek ilerlerken gazaba uğramışların, yolunu şaşırmış ve sapmışların durumuna düşmemek için Allah'tan hidayet ve yardım ister. İnsanların ahiretteki durumlarını, bu dünyadaki inanç ve amellerine göre belirleyecek olan sadece Allah'ın şaşmaz adaletidir. Bu nedenle yalnızca O'na ibadet etmek ve O'ndan yardım dilemek gerekir. (Emin Işık, Fatiha Suresi, DİA, 12/253.)

**Fatiha,
Allah ile kul
arasında bir
nevi sözleşme
olarak da
nitelendirilebilir.
Müslüman,
Fatiha'yı her
okuyuşunda
Allah'la manevi
olarak irtibat
kurmuş, O'na
zikir, şükür
ve hamd
görevlerini
yerine getirmiş,
dua ve niyazda
bulunmuş
olur.**

Diğer taraftan Fatiha'da geçen ifadeler çoğul sığasıyla zikredilmiştir. Bu da Müslümanlar için toplumsal dayanışmanın ne kadar önemli olduğunu gösterir. Bu durum aynı zamanda Müslümanların ümmet şuuruyla, birlik ve beraberlik içinde sırat-i müstakim üzere hareket etmeleri gereğini de ortaya koyar. Bu amaca yönelik olarak cemaatle kılınan namazda imamın kıraatinin aynı zamanda cemaatin kıraati yerine geçmesi, Fatiha'daki bu kuşatıcı anlam ve ifade özelliğinden dolayıdır. Bu nedenle söz konusu surede bütün müminlerin bir bütün teşkil ettiklerine, "sen, ben değil, biz varız" ilkesi doğrultusunda hareket etmelerine, fert ve toplum arasındaki dengeyi korumalarının gerekliliğine işaret edilmektedir. Burada "biz"i oluşturan bağ, iman ve İslam kardeşliği bağıdır, bir ve tek olan Allah'a kulluktur. (Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, 1/62.)

Özetle ifade edecek olursak Fatiha suresi, bize Allah'ı en belirgin özellikleriyle tanıtmakta, sağlam bir imanla ona yönelmemizin, yaratıcıya ve yaratılmışlara karşı sorumluluk duygusuyla hareket etmemizin dinin ve dindarlığın temeli olduğunu vurgulamaktadır. Kur'an'ın özü olan bu surenin, insanoğlunun yaratıcısıyla ve diğer insanlarla uyum içinde yaşamasını temin şeklindeki evrensel hedefi gerçekleştirme gayesi dikkate alındığında, onun bir mümin için ne kadar büyük bir kıymet taşıdığı çok daha iyi anlaşılır. ■

Bu yazı okunaklıysa, anlatım bozukluğu yoksa, özneyle yüklem uyuyorlarsa, meramımı anlatmışsam, sözü sündürmemişsem, mısıldır. Yoksa Allah korusun...

Ne güzel kelime “mısmıl”: Yunus Emre’den bu yana kullanıyoruz. Yunus Emre, “Dur, bir kelime icat edeyim.” demedi ya, kuşkusuz ondan önce helali, temizi, iyi yapılanı, yerli yerinde ve dahi yerli yerince olanı anlatmak için kullanılıyordu.

Hiçbir kelimenin “tam anlamıyla” zıt anlamlısı olmadığı gibi eş anlamlısı da yoktur. Bazı kelimeler, bazı kelimelerin bazı anlamları yerine kullanılır: Mısmıl da öyle! Bir şey mısılısa, gönlünüz rahat olsun. Değilse onda bir murdarlık vardır.

Yemeğin tuzunu, biberini, yenmeyecek kadar fazla mı kaçırdınız? O, mısmıl değildir. Yemeği yaparken kullandığınız malzemeyi israf etmediyseniz o mısıldır. Yemeği kıvamında pişirdiyseniz mısıldır.

Kurt keçiyi boğdu diyelim, yetişip Allah adını anarak canlıyken kestiyeniz mısıldır. Yoksa mısmıl değildir.

“Tam da öyle!” anlamı da verir mısmıl. Bir rüzgârın esmesi, bir yağmurun yağması, bir sıcaklığın bastırması da çağırır kelimeyi: Mısmıl sıcak!

Tabiat kendi hâlinde ve kendi hâlince mısıldır! Suya atık mı karıştı, ortalık çöpten geçilmiyor mu, ara ki mısılı bulasın.

Mısmıl, başına oturulacak sofrayı da konuk olarak gidilecek konağı da seçer. “Ekmeği yenir.” dediğiniz kişinin ekmeği de evi de kendisi de mısıldır.

“Temyiz” ve “tezkiye” çağrışımı şahsi olduğu kadar içtimaidir de kelimenin.

Birini kurtarmaya gidiyorsanız, bir hak arayışında bulunuyorsanız, mısmıl bir eylemde bulunuyorsunuz demektir. “Hak” mısıllığı, tabiatı gereğidir.

Düşen çocuğu kaldırmanız, toplu taşıma araçlarında yaşlılara, gebele-re, hastalara yerinizi vermeniz, ayağınıza dolanan bir köpeği sevmeniz, bir çiçeği sulamanız, bir ıhlamur ağacını kucaklayıp ne güzel kokuyorsun demeniz, mısılın yaşama sevincine tekabül eden anlamlardır.

Tatlı bir kelimedir mısmıl: Dilinizi acıtmaz, yüzünüzü ekşitmez, buruşturmaz.

Mısılı kullanmıyorsak bir öykümüzde, şiirimizde, yazımızda, gündelik konuşmamızda, mısıldan bir şey eksilmez, biz farkında değilizdir. Kelime kaybetmez, biz kaybederiz.

Arınanlar ancak mısmıl olurlar.

Vicdanına ve kalbinin sesine ayarlı yaşayanlar mısıldırlar.

Madem mısıla dair üç beş cümle kurduk, Yunus Emre’nin kullandığından bahsettik kelimeyi, konuyu şairin “mısmıl” dizesiyle bağlayalım:

“Yedi deniz ve dört ırmak seni mısmıl eylemeye

Çünkü işin o Hak ile olmadıysa kaldın irak”

MISIML

*Destanların millî kimliğin inşasına,
toplumsal bağların kuvvetlenmesine
ne gibi katkıları vardır?*

Hilmi Ziya ÜLKEN

Milletlerin yeniden doğuşunda onlara kişiliklerini kazandıran en büyük kuvvet destanlardır. Destan bir ferdin hayalinde meydana gelen bir eser değildir. Onun bütün unsurları cemiyetin hayalinde asırlar içinde yaratılmış ve yaşamıştır. Kökleri cemiyetin en uzak zamanının mitolojisine kadar iner ve onun bütün gelişmesini gösterir. Kavim ve kabilelerin kaynaşmasından milletin doğuşunu, vatanın kuruluşunu, vatan sınırlarının çizilmesi için girişilen savaşları, yetişen kahramanları, vatanın kendine mahsus duygusunu, değişimini belirtir. Destan hür iradelerin çizdiği keyfî bir hedef değildir. Böyle olduğu için vatanın taşı toprağı kadar gerçektir ve onun geleceğe çevrilmiş manevi varlığının, bütün manevi değerlerinin kaynağını teşkil eder. Bir destanda

bu vasıflar bulunduğu zaman, o cemiyetin zümreleri ve tabakalarını birbirine bağlar. Doğusu ile batısı, zengini ile fakiri, bilgini ile bilgisizi arasındaki farkları siler, onları aynı duygu ve dilek etrafında birleştirir.

Destanın yaratıcı kudreti ferdin dehasından değil, vatanın manevi varlığından gelir. Şair gözlerini ne kadar bu toprağın maddi ve manevi gerçeğine, bir tabirimizle içtimai şuuraltına çevirirse; kulağını ne kadar halkın sesine ve deyişine verirse; sanatta mücerret ve umumiden ne kadar uzaklaşırsa, müşahhas ve şahsiye nüfuz ederse destan o kadar bütünlüğü ve canlılığı ile kavranmış ve sanat o kadar öz kökünü bulmuş olur.

(Hilmi Ziya Ülken, *Destanlar*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019, s. 159.)

Gönül YONAR

Destan, bir milletin hafıza deposudur. Bu depo, milleti ortak kader, oluşum ve gelecek etrafında birleştiren mücerret ruhun bütün kodlarını içerir. O hâlde milleti millet yapan özelliklerin en müşahhas göstergeleri, o milletin destanlarında bulunur. Bu yönüyle oluşumları açısından ister doğal ister yapay olsun, içinden çıktıkları milletin fertlerinin arketipal mitolojik hafızasının, bilinçaltının, sabit asıllarının, mutezile felsefesinin deyimleriyle ma'dumâtının temel istidadının bütün özelliklerini taşımasıyla destanlar, milletlerin kimlik kartları niteliğindedir.

Somut olması açısından Türk milleti ve onun destanlarını örneklem alanına aldığımızda; bu destanlarda yer alan inanç, mitoloji, varlığı yorumlayış ve duyumsayış, gündelik ritüeller, ahiret inancı, ölüm, atalar ruhu gibi unsurların Türk milletinin temel kodlarını verdiğini görürüz. Çünkü destana ait unsurların her biri içinden çıktığı milletin temel düşünüş biçiminin bir tezahürü olarak hikâyede somutlaşır. Hikâyeyi kuran bilinç, o milletin ortak bilinçaltını hikâyeye taşır. *Oğuz Kağan Destanı*'nda Türk kozmogonik düşüncesi, yeryüzü tasarımı hâkimiyet algısının Türk şuuraltından neşet eden ritüelleri bulunur. *Türeyiş Destanı*'nda varlıkla bütünleşmiş insanın, yok oluştan kendilik bilincine, millet olmaya giden yolculuğunun izleri vardır. Destanların yüzlerce varyantında örnekleri çoğaltmak mümkün iken değişmeyen tek şey hikâyede sürekli tekrar edilen millet bilincidir.

Destan dönemi bitmiştir. Fakat hikâyeyi kuran bilinç, içinden çıktığı milletin bilinçaltını esere yansıtmaya devam eder ve böylece milletin destanı aralıksız yazılır. Dipdiri millet ruhunun "Başını Vermeyen Şehit"te, "Çanakkale Destanı"nda, "İstiklal Marşı"nda sürmediğini kim iddia edebilir?

ŞİİRİMİZİN HİKMET PINARLARI

Dr. Halil İbrahim HAKSEVER

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

*Çünkü sen âyîne-i kevne tecellâ eyledin
Öz cemâlin çeşm-i âşıkdan temâşâ eyledin
(Y. Avnî)*

Islam inanç ve kültürüyle şekillenen klasik şiirimiz, hayatın her nevi duygu ve hayalleriyle dolu olduğu gibi fikir ve düşüncenin de her türlüyle mezc olmuştur. Tasavvuf ve felsefenin de ürettiği kelime ve kavramlarla düşüncelerine derinlik katan şairler, insanlara yol gösteren, bilgi veren, hayatı yorumlayan sayısız beyitler ibda etmişlerdir. Adına “hikmet” denilen mana dünyasına tercüman olan bu tür beyitler, şiirimize ayrı bir renk ve tat katmıştır. Dil ve edebiyatımızın henüz İslam ile bulunduğu çağlarda milletimize ışık saçan erlerden Ahmed Yesevi, söylediği iman dolu manzum sözlerine “hikmet” adını vermişti. Böylece Türk şiiri hikmetle tanışmış, söze derinlik ve zenginlik katan tılsım daha çok o deryadan akmaya başlamıştır. Zamanla hikmete aşına olan edebiyatımızda “hikemî şiir” denilen bir mektep oluşmuş, bu düşünce ve söylem tarzı ile meşhur şairlerimiz yetişmiştir. Esasen, “aşk” ile beslenen hiçbir divan şairi de hikmet denizinden içmeden eline kalem almamıştır.

Geniş bir mana çerçevesi olan hikmet, “Kur’an, sünnet, din, anlayış, ilim, amel, doğru söz, hüküm, peygamberlik” vs. anlamları içerir. Kelimeye felsefi ve metafizik düşünce nispet eden âlimler de olmuştur. (İlhan Kutluer, DİA, c. 17, s. 503.) Peygamber Efendimizin hadislerinde de hikmet, “Kur’an’ın doğru anlaşılması ve yorumlanması” şeklinde özetlenen bir manada kullanılmıştır. Tarihî dönemlerde felsefe ağırlıklı mana çeşitliliği kazanan kavram, insanları

hayra ve fazilete yönelten özlü sözler ve düşünceler anlamında da kullanılarak edebiyat metinlerine girmiş, şairlerin dilinde estetik bir söyleyişle “hayırlı” misyonunu icra etmiştir. Şairler bu kavramı, yaşanmış hayat tecrübelerine de dayalı olarak bütün mana genişliğiyle kullanmışlar; doğru ve faydalı olan hangi bilgi ve düşünce biliyorlarsa bunu şiir kalıbında insanların hizmetine sunmuşlardır.

Divan şiirinin hikmetlileri

Hüner meydanında her biri farklı bir eda arayışında olan şairler, estetik ve mana yönü güçlü söyleyiş peşindedirler. Kimisi daha yoğun kimisi biraz daha latif hikmet avcıları olarak söze revnak katmışlar, edebiyat tarihinde iz bırakacak “hikmet pınarları” inşa etmişlerdir. Zihni ve gönlü doyuran beyitler, divanlardan taşarak bizlere ulaşmıştır. Bilgi, irfan, öğüt, biraz da irşat içerikli manalarla dolu bu beyitler, insanlara faydalı bir şeyler söyleme niyetiyle kaleme alınmış; muhtemelen dinimizin “marufu emr münkerden nehy” hükmünün (Araf, 7/157.) gereği olarak da düşünülmüşlerdir. Bunların kimisi nasihat üslubuyla okuyucuyu Kur’ani, tasavvufi kavrayışa yöneltir:

*Minber-i şâh üzre çıkmış va’z
eder murğ-ı çemen*

*Selsebîl âyâtını tefsîr eder
enhâra bak (Adlî)*

Şairin sanatkâr zihni, okuyucuyu, tabiatı ibretle temaşa etmeye ve bundan ders almaya çağırıyor. Ağaç minberine çıkıp ötüşüyle sanki vaaz eden kuşa, akışıyla cennet sularını

anlatan nehirlere bakmamızı söyleyen şairin dili, Kur'an-ı Kerim'de, insanları yaratılan varlıklara bakıp ibret almaya çağıran ayetlerdeki hikmetli üslubu hatırlatmaktadır. Benzer bir hikmetli söyleyişi, öncekinden çok sonra gelen bir diğer şairde görüyoruz:

Aç gözün kesretde vahdet zevkin eyle yâre bak

Kalbini sâf eyleyüp âyîne-i dîdâre bak (Hayalî)

“Dünyalık varlıklara gönül vermeyip bunlarda tecelli eden hakiki sevgiliyi zevkle seyret. Onun cemel aynasına bakarak kalbini temizle.” diyen şair, insanları O'na yöneltmeye, kesret âlemindeki vahdetin sırrını çözmeye çağırır.

Aslında gördüğümüz şu âlem baştan başa hikmet sırlarıyla doludur. Şairlerin feryadı ise bunu anlayamayan idraksiz cahiller sebebiyledir:

Kitâb-ı kâinât esrâr-ı hikmetle lebâlebdir

Şikâyet cehlden feryâd bî-idrâklerdenidir (Nabi)

Üslubunu öğütlerle bezeyen bir diğeri de dünyada yaşamaktan amacın, makam sahibi olup şöhret kazanmak değil marifet elde etmek olduğunu, o zaman tam bir adam olunacağını söyler:

Nev'iyâ lâzım değil olmak filân ibn-i filân

Ma'rifet kesb eyle tâ bir âdem ol âdem gibi

Çeşitli duygu dalgaları arasında insana ilahi hakikatleri hatırlatan şairler, topluma karşı bir misyonun icracısıdır. Bu

icrada bazen hissiyat bazen fikriyat galiptir. Onlar insanlara dünyanın geçiciliğini unutmamak gerektiğini, sahip olduklarımızla övünmememizi, ecel nöbeti geldiğinde bir dakika gecikmeyeceğini hatırlatırlar:

Öğünme kendimin deyü bu âsiyâ ki mevt

Etmez çü nevbetin gele aslâ dakîka fevt (Cinânî)

Şairlerin insana dair tespitleri, topluma ait gözlemlerini de yansıtır. Kişilerin manevi değerleri kalplerinin temizliğine bağlıdır. İç güzellikle dış güzellik arasında irtibat kuran şair, İslam ahlakında yeri olan bu gerçeği kevnî âlemden bir misalle anlatır. Kişinin gönül sağlığı, güzel ahlakı yüzüne yansır. Tıpkı gündüzün hâlinin seher vaktinde belli olduğu gibi:

Rûyundan olur sînesinin safveti zâhir

Ma'lûm olur ahvâli nehârın seherinden (Nabi)

Allah'ın kullarına hoş davranmayı İslam ahlakının gereği olarak gören şairler, bunu en veciz ifadeye dökme arzusunda dırlar. Mahlûkatı incitenlerin kendilerinin de bundan zarar göreceğini uyarıcı bir dille şu beyit ne güzel belirtir:

Halkı rencîde eden âlemde

Kendi rencîde olur son demde (Ş. Yahya)

Dinî hakikatleri kendi üsluplarına döken bu söz ustaları, yaşanan hayatta bazen aksi görölse bile değerli olanın Hak katında belli olduğunu bilirler. İnsanlar arasında zelil/aşağılık görülen kimilerinin O'nun nezdinde makbul olabileceğini

söyleyen şair, bu gerçeği, ayakta kaldığında çiğnenen ayakkabıyı camide herkesin “el üstünde” tutması misaliyle belirtir. Camide ayakkabının başka bir sebeple yukarıda tutulması bile sanatkârın güzel ve faydalı bir söz söylemesine vesile olmuştur:

Zillet erbâbı olur nezd-i İtâhîde kabûl

Halk câmi'de el üzre götürür pâpûşun (Nabi)

Dünyalık kazançlarla insanoğlunun şımardığı, kibre kapıldığı, eskiden beri çok görülmüştür. Gösteriş merakının yanlış olduğunu, asıl değer ve faziletin manevi olgunlukta görüleceğini bilen bir başkası da tam bunu söylemiş; sanki belli bir kişi üzerinden herkese ahlak dersi vermeye çalışmıştır:

Libâs-ı nev-be-nevle ey olan ârâyîşe mâ'il

Kemâlınden haber ver kimse senden ihtîşâm almaz (Ragıp Paşa)

İnsanın dünyadaki varlık sebebinin sorgulayan, sorumluluğunu ve fâniliğini hatırlatan beyitler serapa hikmet içeriklidir. Şairler, bu faydalı bilgileri söze döken sanatkârlardır. Nitekim şairimiz de benzetme yaparak öncelikle toprak altına giren bedenimizi, ecel karıncasının harmandaki buğdayı yemesi gibi yiyip gıdalanacağını belirterek bu “acı” gerçeği bize hatırlatır:

Kût edinmişdir bizi mûr-ı ecel erzen gibi

Kim taşır zîr-i zemîne dâne-i hürmen gibi (Derûnî)

En sıradan bilgiyi bile üsluplaştıran hikmetle bezeyen ve okuyucusuna sunan söz ustaları, dinî açıdan da hayırlı bir iş yapmış sayılmalıdır. Beyitlerin kimisi “derinden” gider, kimisi de kolay bir söyleyişle bu temel hakikati fısıldar kulaklarımıza:

Cenneti almak olmaz akça ile Girmek olmaz behişte rüşvet ile (Fuzuli)

Bu ebedî hakikatin hatırlanmasından kim müstağni kalabilir ki? Hayatta bazen herkesin bildiği gerçekleri, söyleyişi güzel ustaların dile getirmesine ihtiyaç duymaz mıyız? Vaktiyle divan şairlerinin yaptığı da budur aslında. Usta şair Fuzuli, meşhur kasidesinde hayatın fâniliğini, mevsimlik açan ve klasik şiirimizin düğüm noktalarından olan gül üzerinden çok güzel belirtir. Gülün, bahar mevsiminde gönüllere ferahlık vererek diğer çiçeklerin önünde, varlığındaki hikmeti göstermek için açtığını söyler. İnsanlar anlayabilse onun her yaprağının toprak altında yatanların ahvalinden haberler verdiğini belirttiği yorum ve yakıştırmaları, hakikate hiç de uzak bir niteleme değil, aksine fânilere bir ders ve hikmet hatırlatmasıdır:

Geldi ol dem kim ola ızhâr-ı hikmet kılmağa

İnşirâh-ı sadr ile sadr-ı saf-ı ezhâr gül

Bir zebân-ı hâldir her yaprağı fehm itseler

Perdedâr-ı hâk olanlardan verir ahbâr gül

Şaire göre, toprağın üstünde güzel görünüm ve kokusuyla

gönüller açan gülün vakti gelince solup yok olması, insanoğluna mahşerdeki dirilişle ilgili derin mesajlar taşır. (İnsanlara güzel şeyler söylemek için ha bire vesile arayan kadim şairlerimize aşk olsun!)

İyi ve güzel olana teşvik ettikleri gibi yanlışla da dikkat çekme görevindedir şairler. Bazı beyitlerin “bahtı açık” olması ki emsallerinden daha fazla bilinir ve okunurlar. Manzumenin “berceste” vasfını kazanması, söyleyişindeki başarı ve zımnında taşıdığı mana ile ilgili olmalı. Böyle bir beyitte şair, dünyayı kötülüklerin değil âlimlerin dalkavukluğunun harap edeceğini söylemiş. Yanılmış mı acaba?

Meşhûrdur ki fîsk ile olmaz cihân harâb

Eyler anı müdâhene-i âlimân harâb (İzzet Molla)

Sözü, şiirimizi ilk kez hikmetle buluşturan üstat Yesevi'den nakille bitirelim. O der ki; “Allah'ın adını an ki gözlerinden kanlı gözyaşları aksın. Hikmetli söyle, sözlerinden inciler damlasın. Her bastığın yerden güller bitsin, yetişsin. Güle barksan o ağaçtan güller açılıp bostan olur”:

Zikrin aytgıl kanlar aksun közlerindin

Hikmet aytgıl dürler tamsun sözlerindin

Güller onsun her bir baskan izlerindin

Güle baksan gül açılıp bostan bolur.

Ne dersiniz, daima hikmetli sözler dinleyip konuşmak gerekmez mi? ■

ZAMANIN NABZINI TUTMAK

Abdurrahman AKBAŞ
DİB Başkanlık Vaizi

İnsan, yaratılışı itibarıyla kendisine eşya üzerinde tasarruf imkânı verilen bir donanıma ve potansiyele sahiptir. Akıl, irade, duygu, sezgi, muhakeme gibi üstün özelliklerinin bir tezahürü olarak bilme, anlama, kanaat ve tutum geliştirme yetenekleri, onu yaratılmışlar arasında müstesna bir yere konumlandırır. Bu yönüyle insanın varlığı, varoluşsal zemininde ulvi bir amacın varlığına da işaret etmektedir. İnsan, elbette bu âleme bir amaç için gelmiş olmalıdır. Böyle bir gerekliliği yok saymak, her şeyden önce insana haksızlık ve onu var edene saygısızlık olacaktır.

İnsandan daha büyük ve güçlü varlıkların yüklenmekten imtina ettiği bir emaneti Yüce Allah, fitri kıvamına (akıl ve irade gibi özelliklerine) binaen bir emanet olarak insana tevdi etmiştir. Kur'an-ı Kerim'deki "Biz emaneti göklere, yerküreye ve dağlara teklif ettik, ama onlar bunu yüklenmek istemediler, ondan korktular ve onu insan yükledi. Kuşkusuz insan çok zalim, çok bilgisizdir." (Ahzab, 33/72.) ayeti, insanın yüklendiği sorumluluğun büyüklüğüne ve ağırlığına işaret etmesi bakımından dikkat çekicidir. Uhdesindeki bu ağır emanetle insan, başlangıcı belli ve sonu kesin bir sürenin sınırlı öznesi olarak şahadet âleminden her şeyin apaçık ortaya konulacağı hesap gününe (yevmün meşhûd) doğru yol almaktadır. Onun bu yoldaki varlık gayesinin temel çerçevesi, yüklendiği emanetin gereğince Yaratıcı'yı tanımak, O'na iman/ibadet etmek, aklını ve iradesini daima iyiliğin öznesi olmak için kullanmaktır. İnsanın yol boyunca söz konusu emane-

te riayet etme kabiliyeti olduğu gibi ihanet etme özgürlüğü de vardır. Ancak, sona ermesi an meselesi olan bu yolculuğun ardından seve isteye kabul edilecek bir menzile varabilmek için insan, taşıdığı emanetin ve yükümlü olduğu gayenin bilinciyle hareket etmek dışında bir seçeneğe sahip değildir. Çünkü o, bu yolun ardışı olan sonsuz hayatın keyfiyetini burada, kendisine bahşedilen zamanda, bizzat kendisi belirlemektedir. Ebedî hayatın azığı olan her hasadı bu dünyada zamanla elde etmektedir.

Bu bağlamda zaman, insan için en değerli sermaye, en kıymetli imkândır. Nitekim İslam, zamanın dünyevi boyutu olan ömrün, gerçek hayat olarak nitelenen ahiretin mahiyetini belirleyecek bir fırsat alanı olarak görülmesini ve geçici olanın ebedî kazanca dönüştürülmesini istemektedir. Bu sebeple insan, korusunu bekleyen nefer misali, bu değerli sermayesini korumak ve onunla sonsuz hayatın huzur iklimini kazanmak için her an teyakkuzda olmalıdır. Geçmiş ve gelecek kaygısından kurtularak yaşadığı anı en iyi şekilde değerlendirmenin gayreti içinde (ibnu'l-vakt) olmalıdır. Kendisini gafletin, ihmalin ve ihanetin hüsrana sürükleyen girdabından uzaklaştıracak, varlık-emanet-gaye denkleminde sonsuzluğa yol almasını temin edecek kıvamda bir zaman bilinci kuşanmalıdır. Kuşkusuz böyle bir bilinç, yolun oyalayıcı nimetleri, ayartıcı güzellikleri ve aldatıcı cazibesi karşısında insana mukavemet imkânı sağlayacaktır.

Zaman bilinci, aslında insanın kendi varlığının idrakine ermesidir. Zira biriktirilemez,

yenilenemez ve yinelenemez bir biçimde akıp giden her an, insanın özünden ve ömründen bir parçadır. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim'de çeşitli evrelerine yemin edilerek zamanın kıymetine dikkat çekildiğini görüyoruz. (Fecr, 89/1; Şems, 91/1-4; Leyl, 92/1; Duha, 93/1; Asr, 103/1.) Bu meyanda İnşirah suresindeki "Bir işi bitirince hemen başka bir işe koyul!" (İnşirah, 94/7.) ifadesi, atalete mahal bırakmaksızın insanın tüm zamanını kuşatan bir kulluk sorumluluğunun ifasına delalet etmektedir. Zaman hususunda farkındalık oluşturan ve onu sorumluluk ekseninde emanet bilinciyle değerlendirmenin önemine işaret eden daha pek çok ayet-i kerime (Fatiha, 35/37; Müminun, 23/99-100.) VE hadis-i şerif (Buhari, Rikak, 3; Tirmizi, Zühd, 25.) vardır. Esasen namaz, oruç, zekât, hac gibi edası zamanla ilişkilendirilmiş ibadetlerin de derûnunda böyle bir hikmet barındırdığı söylenebilir. Muvakkaten emredilen tüm bu ibadetler, insana kim olduğunu, niçin var olduğunu hatırlatarak bir yandan onun benlik ve kulluk şuurunu diri tutarken diğer yandan da zaman, emanet ve sorumluluk bilincini pekiştirmektedir.

Ne var ki günümüz dünyasının algıları kuşatan yapaylığı, varoluşu anlamlandıran değerlere karşı yabancılaşmaya yol açmıştır. Özellikle son yıllarda büyük bir ivmeyle gündelik hayatı dönüştüren teknoloji ve iletişim unsurları, insanların hakikat bilincini yaralamış; benlik, zaman ve hayat algılarında derin savrulmalara sebep olmuştur. Hızına erişilmez bir tüketim kültürünün insanları hakikat idrakini perdelediği böyle bir vasatta, hayatın bu dünya ile

sınırlı olduğu yanılgısı daha da belirginleşmiş; ötesini umursamadan bütün zamanın haz ve ihtiras ekseninde harcanmasını marifet addeden bir yaklaşımın egemenliğine kapı aralanmıştır. Bugün daha fazla tüketme adına hızı hayat standardına dönüştüren modern insan, sahip olduklarının ve tükettiklerinin bile lezzetine tam anlamıyla varamadan kendisini yeni arayışlara sürükleyen çokluk yarışının rüzgârında vaktini ve ömrünü heder etmektedir. Dolayısıyla çağın bir açmazı olarak bencilliği, bireyselliği ve duyarsızlığı besleyen hazza dayalı derinlik-siz bir hayat ve zaman algısı, insanlığın behemehâl kurtulması gereken bir cenderedir.

Zamana ve hayata dair hakikatli bir tasavvuru olanların, insanlığın bugününü ve geleceğini tehdit eden bu manzara karşısında bigâne kalması, elbette yadırganacak bir şeydir. Bilinmelidir ki bu çağın sadece duyulara hitap eden yüzeysel idrak alışkanlıkları karşısında varlığın hakikatine yönelik yeni bir farkındalık oluşturma sorumluluğu, Müslümanların uhdesindedir. Zamanın ve mekânın Rabbine iman edenlerin, varlığın aşkın boyutunu çağın idrakine sunma ve İslam'ın hayata anlam katan değerlerini yeniden insanlıkla buluşturma yükümlülüğü bulunmaktadır. Zira bugün yeryüzü, ufuktan yükselen bir umut ışığı olarak tüm zamanları kuşatan, zihinleri aydınlatan, gönüllere şifa ve ferahlık veren İslam'ın mesajlarına, ilkelerine ve değerlerine susamış vaziyettedir.

Bu noktada Asr suresi, ihtiva ettiği mesaj, ilke ve ölçülerle müminler için öz ve önemli bir referanstır. Bu surede Yüce Allah,

"Asra (zamana) yemin olsun ki iman eden, iyi işler yapan, hakkı ve sabrı tavsiye edenler hariç, insan hüsrandır." ikazıyla hüsrandan kurtuluşun iman, amel, hak ve sebat bütünlüğü içerisinde ortaya koyulacak bir duruşla mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Böyle bir duruşu benimsemek ve temsil etmek, kendisini, insanlık için çıkarılmış en hayırlı ümmetin bir ferdi olarak görenlerin iman ve kulluk sorumluluğudur. Diğer taraftan İslam'ın hakikatlerini hayata hâkim kılmak için zamanın nabzını tutup yeni bir perspektifle numune-i imtisal olacak bir duruş ortaya koymak, bütün zamanı kudret elinde tutan Yüce Allah'a verilen ahdin bir gereğidir. Kaldı ki Müslümanın karakteristik özelliği, yaşadığı zamanın şahidi olmasıdır. Bu gerçek, Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın onu "Müslüman" diye isimlendirmesinin temel gerekçesi olarak ifade edilmektedir. "Allah yolunda, gerektiği gibi cihat edin. Sizi O seçti ve size din konusunda hiçbir güçlük yükledi; ceddiniz İbrahim'in dininde olduğu gibi. O size hem daha önce hem de bu Kur'an'da 'Müslümanlar' adını verdi ki peygamber size şahitlik etsin, siz de insanlara şahitlik edesiniz." (Hac, 22/78.) Şahit olmak, sorumlu olmaktır. Şahit olmak, temsil ettiği kimliğin farkında olarak bizzat hayatın içinde yer almaktır. Olup bitenler karşısında inisiyatif almak, samimi bir iman, şahsiyetli bir duruş ve güçlü bir irade ortaya koymaktır. Ve nihayetinde şahit olmak, zamanın ruhunu kavrayarak Kur'an ve sünnetten alınan ilhamla asrın idrakine rehberlik etmektir. ■

TALAS SAVAŞI

Alparslan AKÇA

TÜRK ARAP İLİŞKİLERİ

Türklerin, Müslümanlarla ilk temasları, Emevi Devleti ile Sasaniler (İran) arasında meydana gelen Nihavend Savaşı (642) sonrasında gerçekleşti. Bir taraftan kendi içinde siyasi çatışmalar yaşarken diğer yandan da hem ezeli rakibi Çinlilere hem de yakın zamanda tanıştıkları Müslüman Araplara karşı Türkistan topraklarını savunmaya gayret eden Türklerle Arapların ilişkileri, çekişmeli olarak devam etti. Ta ki Abbasilerin, Emevi hükümrânlığına son vermek suretiyle (750) Müslüman toplulukların liderliğini (hilafeti) üstlenmelerine kadar.

ÇİNLİLERE KARŞI
OMUZ OMUZA

751 yılının Temmuz ayında, Türkistan'ın hâkimiyetini elde etmek isteyen Çinli T'ang hanedanının topladığı yüz bini aşkın ordu, doğudan ilerleyen Müslüman Araplarla Orta Asya'da çetin bir muharebeye tutuştu. Talas nehri kenarında, beş gün süren bu savaşın seyrini değiştiren hamle ise topraklarını Çinliye teslim etmek istemediği için Abbasilerle işbirliği yapan Karluklardan geldi. Beklenmedik bu atak karşısında âdeta iki ateş arasında kalan Çinliler, büyük bir bozguna uğradı.

Elli bin civarı askerinin ölümü ve yirmi bin civarı askerinin esir düşmesi üzerine Çinliler yenilgisini kabul ederek bu topraklara dair emellerinden vazgeçmek zorunda kaldı. Talas Savaşı, sonuçları itibarıyla neredeyse bir asır devam eden Türk Arap çekişmesinin yerine dostluk, kardeşlik ve işbirliğinin hâkim olmasını da sağladı.

Orta Asya'nın Türk hâkimiyetinde kalmasını, Türk boylarının kitleler hâlinde İslamiyet'i kabul etmesini hızlandırması açısından da büyük bir kırılma noktası olarak kayda geçti.

İSLAM'IN SANCAKTARI BİR MİLLET

Köklü bir töre sistemi, adalet kavramı, aile bağları, kahramanlık ve cihan hâkimiyeti gibi İslamiyet ile örtüşen yerleşik manevi kültürlere sahip olan Türkler, akın akın İslam'a girdiler. Allah'ın ulu dinine hizmetkârlık ve sancaktarlık etme şerefine erişen bu milletin Müslüman oluşu, sadece Türk ve İslam tarihini değil bütün dünya tarihini etkileyen bir hadisedir. Haçlı seferleri başta olmak üzere Müslümanlara yönelik bütün taarruzlar, karşısında Türkleri bulmuştur.

ESİRLERLE GELEN ZANAAT

Talas Savaşı sonrası kültür ve medeniyet tarihi açısından mühim bir kırılma noktası da şudur. O zamana kadar sadece Çin'de kenevir ve ketenden imal edilen kâğıt, savaşta esir alınan Çinliler tarafından, ilk defa Çin dışında, Orta Asya topraklarında üretilmeye başlandı. Önce Semerkant'ta, daha sonra Bağdat ve Mısır'da ardı ardına kâğıt imalathaneleri kuruldu. Bu silsile III. yüzyıl itibarıyla da Endülüs'ten Hindistan'a kadar uzandı. İslam ilimlerinin, kültür ve medeniyetinin yazılması ve yayılmasına büyük katkı sağlayan bu gelişme, özellikle Türkistan'ı yazının, kitabın, kütüphanelerin, medreselerin, külliyelerin, ilmin merkezi hâline getirdi.

Doğudan ilerleyen Araplarla batıdan gelen Çinliler arasında kalan Türk yurdu olan Orta Asya toprakları, cengi seven üç milletin at toynaklarıyla tozuordu.

YENİ BİR MEDENİYETİN İNŞASI

Kâğıdın varlığı, Asya steplerinden başlayan görklü bir uygarlığın bütün âleme yayılmasını hızlandıracaktı. Bilhassa Semerkant ve çevresinde akli ve naklî ilimlerle meşguliyetin artmasına, âlimlerin, bilginlerin, müderrislerin ve sanatçıların yetişmesine zemin hazırlayacaktı. Nitekim Türkistan'da kurulan kâğıt imalathaneleriyle atılan o tohumların, bu topraklardaki semeresi bereketli oldu. Öyle ki sadece Uluğ Bey'in (1394-1449) Semerkant ve Buhara'da kurduğu medreselerde, on binlerce öğrenci dinî ve fennî ilimleri tahsil etti. Özellikle matematik ve astronomi alanlarında şahikalar meydana getirdi.

Hocam soru şu: Allah bizim ne yapacağımızı, sonuçta nerede ve nasıl olacağımızı biliyor. Ben şayet cehennemliksem ve bunu da O biliyorsa beni neden yarattı?

İlginç bir soru. Sorudan çok sanki bir suçlama veya yakınma. Modern zamanların ruh hâlinin yansıması. Modern zamanlarda sürekli gerilim yaşıyoruz. Her gün birçok sorunla karşılaşılıyor ve boğuşuyoruz. Çevremizdeki insanlar hatta hiç bilmediğimiz kişiler bizden bir şeyler bekliyor, istiyor, olmayınca suçluyor. Bütün bunlar da hâliyle bizi geriyor, kötümser ve olumsuz bir düşünceye itiyor. Çünkü bütün beklentileri karşılamak, isteklere cevap vermek ve yaşanan dünyada en iyi olmak ve refah içerisinde yaşamak herkes için mümkün olmuyor. Birisinde olan ötekinde eksik kalıyor, bir tarafın tam olması beri tarafın eksikliğini gidermiyor.

Hocam, biraz somutlaştırsak?

Şöyle somutlaştırayım. Günümüz insanlarına bakıyorum, en çok istedikleri maddi imkân ve teknoloji. Kadın, erkek, genç, yaşlı fark etmiyor. Ulaşmak için çabalıyor ama ulaştığı anda mutluluğu için bunun yeterli olmadığını ve kendisini tatmin etmediğini görüyor, anlayacağınız umduğunu bulamıyor. Ondan sonra tekrar arayışlara başlıyor. Her ulaşmama veya ulaştığında tatmin olamama hâli, insanda muazzam bir gerilim oluşturuyor. Bu arada yaptığı hatalar veya olumsuz işler de eklenince müthiş bir karamsarlık duygusu benliğini kaplıyor.

Peki, soruya gelecek olursak?

Önce soruyu sorana gelelim. Bu soruyu soran ya inançlı birisi veya inancını terk etmiş ama tam da ondan kurtulamamış, hâsılı yeni konumuna bir türlü alışmamış bir kişilik hâli. Bu da onu takıntılı hâle getir-

miş. Takıntısı cehennem veya cehenneme gitme ihtimali. Cehenneme gitmekten korkuyor ama kendisine ve yaşantısına bakınca ondan kurtuluşun mümkün olmadığını düşünüyor. Sorumluluğu, kendisini yaratan Allah'a atarak bu psikolojiden kurtulmaya veya en azından bir teselli bulmaya çabalıyor.

Buna takıntı denilebilir mi?

Takıntı dememin sebebi, bu kişi o kadar kötümser bir psikolojiye kendisini sokmuş ki mutlak surette cehennemlik olduğuna inanmış. İşte takıntı dememin sebebi tam da bu yanlış inancıdır. Hâlbuki hiç kimse mutlak surette cehennemlik değildir. Bu şuna benziyor: Aile içinde suçludan, hapishaneden, mahkûm olmaktan bahsediliyor. Kimlerin buralara düştüğü konuşulurken bazı suçlar da dile getiriliyor. Evdeki genç bakıyor ki o suçları kendisinin de işleme ihtimali var. Bu suçları işlediğinde ise hapse düşeceği düşüncesi bir anda beynini zonklatıyor. Dönüp annesine, "Beni böyle bir dünyaya neden doğurdun?" diye çıkışıyor. Bu ruh hâli, kişinin kendisini mutlak kötü olmaya konumlama, bunun sonucunda suç işleme ve hapse girmeyi kesin görme takıntısıdır. Hiçbir anne çocuğunu kötü olsun diye doğurmayacağı gibi Yüce Allah da hiçbir kulunu cehennemlik olsun diye yaratmaz. Öte yandan dünyada kötülüğün bulunması mutlaka onların işlenmesini gerektirmez. Kişinin bunlardan korunması ve kurtulması, ömür süresi içerisinde her zaman mümkündür. Kurtulamadığı yerde adaletle başvurma imkânı vardır. Şayet adalet bu dünyada gerçekleşmezse ahirette mutlak surette gerçekleşecektir.

Peki ama çelişki yok mu? Hem cehenneme gideceğini biliyor hem yaratıyor?

Buna cevap vermeye şöyle bir örnekle başlayayım: Öğretmen, öğrencisinin çalışmadığını ve yeterince sınava hazırlanmadığını bildiği hâlde sınav yapsa, öğrenci de “Dersten kalacağımı bile bile neden sınav yapıyorsun?” diye sorsa, haklı ve yerinde bir soru olur mu? Tabii ki olmaz. Çünkü öğretmenin görevi sınav yaparak başarılı ve başarısız ayırt etmek, yani adaletin yerine gelmesini sağlamaktır. Sözelimi, bu gerekçeyle okullardaki sınavlar kaldırılrsa eğitimin bir anlamı kalmaz. Çünkü eğitimde amaç iyi ve başarılı kişilere hak ettiği değeri vermektir. Kimin iyi ve başarılı olduğunu tespit de ancak sınav yoluyla gerçekleşir. Sınavı kazanan ve başarılı olan öğrenci öğretmene değil doğrudan kendisine fayda sağlar, başarısız olan da kendisine zarar verir. Başarısız olan öğrencinin öğretmeni ve sınavı başarısızlığına gerekçe göstermesi anlamlı olmadığı gibi dünya hayatında başarılı olması için eline her türlü imkân verilmiş kişinin yaratıcısını sorumlu tutması da anlamlı değildir. Aslında kişi samimi ve inşaf düşünse bu gerekçelerin boş bahane olduğunu kolaylıkla görür.

Bizzat Allah’ın yaratması üzerinden gidersek nasıl anlamalıyız?

Yüce Allah insanı yaratmış, iyi ve kötü şeklinde iki seçeneğin olduğu bilgisini kendisine vermiş ve ayrıca bütün bunları kavrayacak akıl ve zekâyı onu donatmıştır. Nitekim her insan verilen bu imkânlarla lehinde ve aleyhinde olan şeyleri bilir,

ona göre tavır alır ve davranış geliştirir. Bütün bunları bilmesi ve kavraması Yüce Allah’ın verdiği akıl ve zekâ, tavır alması ve lehine olanı seçmesi ise irade sayesinde. Bütün bu imkânlar varken ve insanın önünde de seçenekler belliyken bazı şeyleri takıntı hâline getirmesi ve kaybedeceği karamsarlığına düşmesi ya verilen imkânları kullanmamasından ya da çevrenin baskısından. Birincisinde yani verilen imkânları kullanmama hususunda sorumlu kişinin kendisidir. Çevresel baskı ve zorlama söz konusuysa ya bu çevreyi değiştirme imkânını araştırmalı ya da baskıyı hafifletecek ve kaldıracak bir yol bulmaya çalışmalıdır.

Sanki burada dinin kurallarına yönelik bir yakınma var.

Dinin kurallarından yakınan kişi, pekâlâ diğer kurallara uyabilmektedir. Kuralsız bir dünyanın olmadığını herkes bilir. Böyle bir dünyayı hayal eden anarşizmin ne duruma düştüğü de açıktır. Bütün kuralları kabullenirken sadece dinin kurallarını sorun etmek, inşaf ve haklı bir yaklaşım değildir. Aslında burada benim anladığım: Bu kişilerin bir kısmı öte dünya inancından bir türlü kurtulamıyor ve bu inanç kendilerini içten içe rahatsız ediyor. Bu inancın yerine başka bir şey de koyamıyor. Dinin kurallarını yok saydığına zihninde oluşan boşluğu da bir türlü kapatamıyor. Ayrıca bu yok saymanın dünyayı ne hâle getirdiğini görüyor. Yüz milyon civarında insanın ölümüne sebep olan İkinci Dünya Savaşı bunu anlatmaya yetiyor. Çünkü savaşın aktörlerinin çoğu dinsiz, kalanı da dinden uzak liderlerdi.

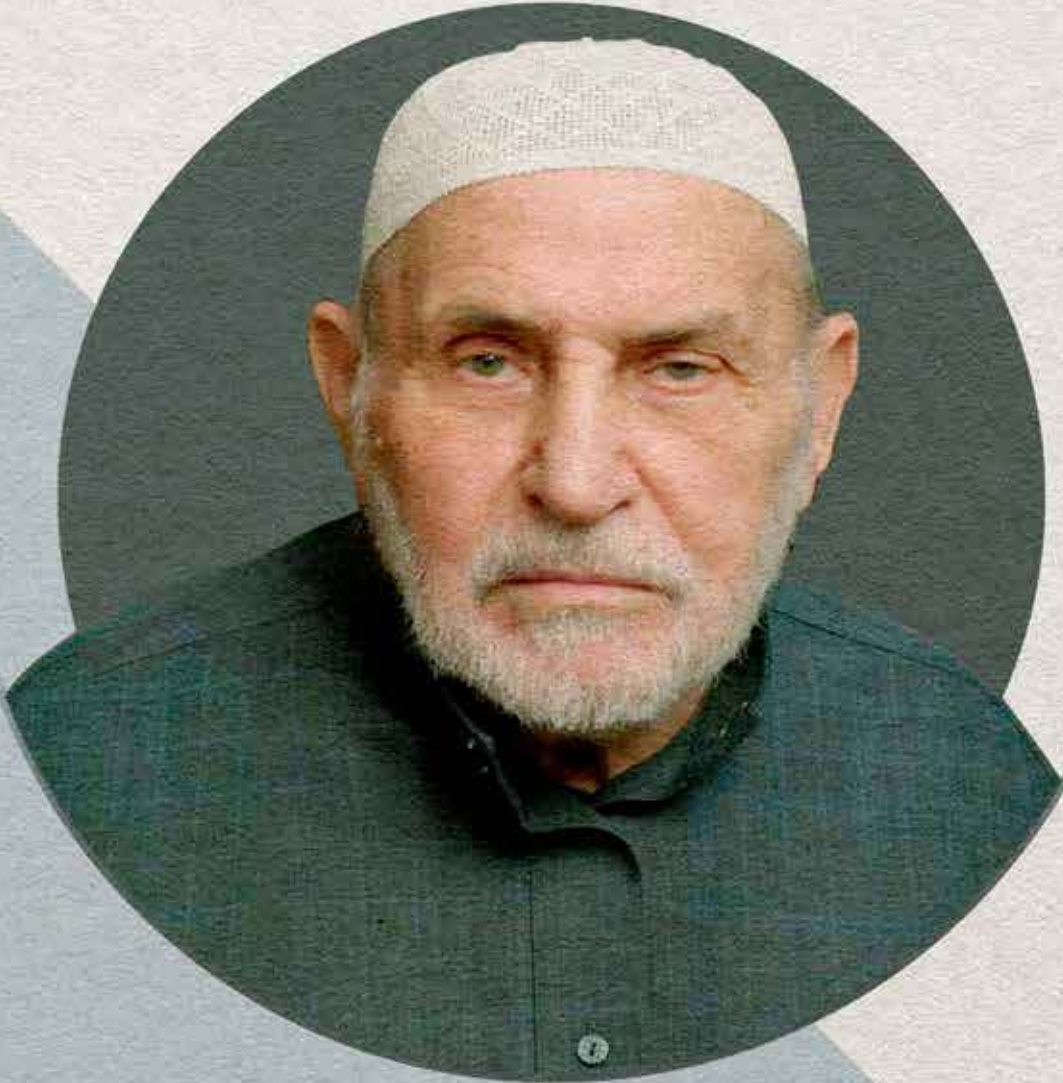
Allah’ın biliyor olmasını nasıl açıklayacağız?

Yüce Allah’ın kişinin cennetlik veya cehennemlik olduğunu bilmesi, zaman ve mekân sınırının olmamasındandır. Dolayısıyla Yüce Allah şu anı bildiği gibi geçmiş ve geleceği de aynı şekilde bilir. Buna karşın insanın kendi geleceğini bilememesi ise zaman ve mekân sınırları içinde bulunmasındandır. Ancak Allah’ın bilgisi kişiyi cennetlik veya cehennemlik yapmaz, bilakis o kişilerin kendileri cennetlik veya cehennemlik olurlar, Yüce Allah da onları o hâlleri üzere bilir. Dolayısıyla burada sorumlu olan bilen değil, yapandır. Şayet kişi cehennemlik işler yapmasa Yüce Allah onun cehennemlik olmayacağını bilir. Öte yandan Allah kullarına karşı merhametlidir ve bunun gereği olarak cehennemden kurtulma imkânını herkese vermiştir. Kişinin kendisinde bulunan duyular, akıl, zekâ ve irade bu imkânların başında gelir. Peygamber göndermek ve kitap indirmek suretiyle yol göstermesi de önemli bir imkândır. Bütün bu imkânları kullanmayıp yok saymak veya tersine hareket ederek cehennemi hak etmek, kişinin sorumluluğundadır. Dönüp “Allah beni neden yarattı?” diye sorması ya tembelliğine bahane bulması veya inkâr ve isyanına gerekçe üretmeye çalışması anlamına gelir. Hele bir de içinde yok edemediği inancın etkisiyle gerilime düşüp karamsarlığa kapılması, bunun psikolojik takıntıya dönüştürülmesi demektir. Bütün bu sıkıntılardan kurtulmanın yolu, kişinin içinde var olan inanca kulak vermesi ve o doğrultuda bir hayata yeniden başlamasıdır. ■

ŞUAYP ARNAVUT

HZ. PEYGAMBER'E HİZMETLE GEÇEN BİR ÖMÜR

Enbiya YILDIRIM

Dinî ilimlerle meşgul olan herkesin, adını bildiği ve kütüphanesinin rafında en az bir çalışmasını bulundurduğu Şuayp Arnavut, büyük kısmı hadis alanında olmak üzere 320 cildi aşan eserleriyle zamanımızın önde gelen muhaddislerinden ve muhakkiklerinden biri olarak kabul edilmeyi fazlasıyla hak etmiş büyük bir muhaddistir.

Şam'da başlayan hayat

Hocamız, Arnavutluk İşkodra kökenli, Şahin soyadlı bir aileden gelmektedir. Ahmed Zogu'nun Arnavutluk'taki idaresinden bunalan Müslümanlardan olan babası Muharrem Bey, 1926 yılında meşhur hadis âlimi Nasıruddin Elbânî'nin babası Nuh Necati Hoca'yla birlikte ailece Şam'a hicret eder. Şuayp Hoca 1928 yılında burada dünyaya gelir. Babası tahsilli biri değildir ancak oğlunun dindar yetişmesi hususunda çok hassastır. Bu nedenle dinî sohbetlere onu da götürür.

Gençlik döneminde şeri ilimlerin tahsiline başlayan Arnavut, 15 yıl sürecek öğrenim hayatı boyunca Şam'da bulunan meşhur hocalardan sarf, nahiv, belagat, edebiyat vb. alanlarda eğitim alır. Ardından fıkıh, tefsir, hadis gibi ilimlerdeki temel kitapları okur. Süleyman Gavnî Elbânî, yukarıda ismi geçen Nuh Necati Elbânî, Arif Düvecî, Edîb Kellâs ile Muhammed Salih Farfûr en çok yararlandığı üstatlarıdır. Özellikle Farfûr, yetişmesinde büyük emeği olan hocasıdır.

Hadis ilmine yöneliş

Fıkıh, tefsir ve hadis eğitimi döneminde Arnavut'un en çok dikkatini çeken ve muhtemelen sonraki süreçte de ilmî hayatında çok büyük etkisi olacak olan husus, hocalarının ve diğer insanların sahih olan veya olmayan hadisleri bilme noktasındaki bariz eksiklikleriydi. Büyük oranda fıkıh alanında malumat sahibiydiler ve tefsir ile hadisteki malumatları yüzeyseldi. Taklit geleneği içinde yetiştiklerinden dolayı fıkıh kitaplarında geçen bilgilere ve rivayetlere sıkıca yapışıyorlardı. Ayrıca zayıf ve mevzu hadisleri hem konuşmalarında hem de meclislerindeki fıkhi tartışmalarda kullanıyorlardı. Hatipler ve vaizler de rivayetlerin sıhhatlerine dikkat etmeyen kitaplarda gördükleri çoğu zayıf ve mevzu hadisleri rahatça aktarıyorlardı. Hâliyle öğrenciler de bu minvalde yetişiyordu. Söz konusu durum Arnavut Hoca'da, bu boşluğun doldurulması, insanların dayanaklarının sağlam olması gerektiği fikrini doğurdu.

Bu düşüncenin zihnine yerleştiği zaman diliminde İslam dünyasında tahkik rüzgârı esmeye başlamıştı. Ahmed Muhammed Şakir, Râğib et-Tabbâh, Reşit Rıza, Sââtî, Ahmed el-Ğumârî ve Nasıruddin Elbânî gibi zevatın çalışmaları büyük rağbet görüyordu. Arnavut, bundan da etkilendi.

Tahkik alanına giriş

Şuayp Hoca, yaşı genç olmasına rağmen mevcut eksikliği tespit etmesi ile tahkik çalışmalarının etkileyciliği bir araya gelince, ömrünü bu alana vakfetmeye karar

verdi. El-Mektebu'l-İslami sahibi Züheyr Şâviş'in de teklifiyle hocası Farfûr'un riyasetinde çalıştığı Ma'hedu'l-Fethi'l-İslami'den ayrıldı ve 1959 yılında yeni yerinde işe başladı. Kader onu burada, hemşehrisi Muhammed Nasıruddin Elbânî ile Kosova'lı Abdulkadir Arnavut ile aynı ortamda buluşturdu. Zahirîye Kütüphanesi'nde kendilerine tahsis edilen bir odada üçü birlikte çalışmalarını sürdürdüler.

Bir süre sonra Şuayp Arnavut, Arapçaya güçlü vukufiyeti nedeniyle yayınevini tahkik grubunun başına geçti. Artık Abdulkadir Arnavut da dâhil olmak üzere 10'u aşkın kişiden oluşan ekibin tahkik edeceği kitapları seçiyor, çalışma yöntemlerini belirliyor, yapılanları dikkatle takip ediyor, bu

arada kendisi de bizzat tahkikler yapıyordu.

Arnavut, el-Mektebu'l-İslami'de yaklaşık 20 yıl kaldı ve burada 72 ciltlik temel eserin tahkiki-ne katıldı. Buradan ayrıldıktan sonra 1977'de –vefat edene kadar devam ettiği- Müessesetü'r-Risâle'ye geçti. Tahkik alanında çok büyük bir birikim sağlamıştı. Benzerlerine göre çok üst seviyedeydi. Burada da tahkik biriminin başına geçti. Ekibin çalışma yöntemlerini ve izlenecek yolu belirledi, çalışmalarını başından sonuna kadar takip etti.

Sonunda birçoğu gibi o da Suriye'yi terk etmek zorunda kaldı. Esasında kendisi aktif olarak siyasal hareketlerin içinde yer almıyordu ancak bir duruşu vardı. Ayrıca yaptığı iş onu sürekli olarak yurt dışıyla irtibatlı olmaya mecbur tutuyordu. Bu çerçevede oluşan olumsuzluklar Suriye'de daha fazla çalışmasına imkân tanımadı. 1982 yılında kütüphanesini bile elden çıkararak Amman'a göçtü. Müessesetü'r-Risale'nin ana çalışma merkezinin burada olması, Ürdün'ü tercihindeki temel nedenlerdendi.

Ürdün'e yerleşmesi hem onun hem de İslam âlemi için bereket olmuştur. Tahkik alanındaki en güzel eserlerini başka bir ifadeyle kitaplarının çoğunu burada hazırlamıştır. Zehebî'nin Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'sı (25 cilt), İbn Balaban'ın el-İhsân fî Takrîbi Sahîhi İbn Hibbân'ı (18 cilt), İbnu'l-Vezîr el-Yemenî'nin el-Avâsım ve'l-Kavâsım'ı (9 cilt), İbnu'l-Kayyim'in Zâdu'l-Meâd'ı (5 cilt), Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i (50 cilt),

İbn Ebi'l-İz'in Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye'si (2 cilt) gibi.

Tükenmeyen azim

Cuma günleri hariç çalıştığı büroya her sabah sekizde gelip öğleden sonra ikide ayrılan Arnavut Hoca, haftanın en az iki gününün akşamında farklı gruplarla kitap okumaları yapardı. Bunu ilmin zekâtı olarak görürdü. Bizzat gelerek veya telefon ederek kendisine ulaşanların yardım talebini de asla geri çevirmezdi. Ömrünün son zamanlarında, çalışma gücünü büyük oranda kaybetmişti ancak öğrencilerine ve kendisine müracaat edenlere evinde yardımcı olmayı sürdürdü.

Bu kadar yekûn tutan kitaplar ortaya koyabilme başarısının ardındaki sır, azmi ve ekip çalışması yapmasıydı. Çalışmalarını, tahkik alanında yetiştirdiği uzmanlarla birlikte bürosunda yürütürdü. Önce üzerinde çalışılacak eser belirlenir. Ardından yeryüzündeki kütüphaneler taranarak ilgili kitabın en eski ve en sağlam nüshaları temin edilmeye çalışılırdı. Sonra bunlar aşama aşama ekibe dağıtılır ve herkes üstlendiği kısmı ciddiyetle hazırlardı.

Çalışmalarında öne çıkan hususiyetler

Arnavut Hoca'nın tahkikleri incelendiğinde bazı yönler dikkati çeker.

1-Yazma nüshaları okumadaki başarısı okuma hatalarını yok seviyesine indirmiştir. Metinlerdeki hatalı ibarelerin aslında nasıl olması gerektiğini belirtmesi de önemlidir.

**Arnavut Hoca,
haftanın en az iki
gününün akşamında
farklı gruplarla kitap
okumaları yapardı.
Bunu ilmin zekâtı
olarak görürdü.
Bizzat gelerek veya
telefon ederek
kendisine ulaşanların
yardım talebini de
asla geri çevirmezdi.**

2-Tahkik çalışmalarının çoğunda, izaha veya tartışmaya müsait ibareler genellikle tetkik edilip ele alınmaz. Şuayp Hoca'nın tahkikleri ise farklıdır. Açıklanmaya muhtaç hususlarda okuyucuya muhtasar da olsa bilgi verir, katılmadığı meseleleri eleştirir.

3-Tahric ettiği hadislerin sıhhat derecesini belirtmesi çalışmalarını farklılaştıran en önemli meziyetlerdendir. Geniş tettebbuâtı sayesinde ravileri ve rivayetleri çok iyi bilmesi ona bu imkânı vermekteydi.

Şuayp Arnavut, Hanefi mezhebine müntesip olduğunu her vesileyle iftiharla söylerdi. Ancak onun Hanefiliği mukallitlik düzeyinin çok üstündeydi. Dört mezhebe ve naslara derin vukufiyeti neticesinde kendi içtihadına göre fetva verdiği durumlar oluyordu. Diğer mezheplerin görüşlerini de bu çerçevede etraflıca değerlendirirdi. İtikadi meselelerde ise ilk dönem Selef bilginlerinin yaklaşımlarını ağırlıklı olarak benimserdi.

Ülkemiz insanına bakışı

Eserlerinden herkesin yararlandığı bir büyük üstat olmasının ötesinde, Arnavut Hoca'nın Türkiye insanı için ifade ettiği çok özel bir anlam vardır. Çünkü geçen asrın ortalarından itibaren Türkiye'den İslami ilim tahsili için Suriye'ye gidenler Salih Farfûr ile öğrencisi Şuayp Arnavut'un öğrencileri oluyorlardı. Ürdün'e taşınmasından sonra da durum değişmedi. Kısa süreli gelenler mutlaka kendisini ziyarete giderler, uzun dönem kalanlar da derslerini takip ederler-

Osmanlı dendi mi, Fatih dendi mi gözleri yaşarırđı. Büyük ecdadın torunları olmamız hasebiyle elinden gelen hizmeti yapmaya gayret ederdi. Balkanlar'ın, dedelerimiz sayesinde İslam'la müşerref olduğunu ve bu minnetin kendilerine bir görev yüklediğini söylerdi.

di. Tezleri ve diğer çalışmaları için onun engin birikiminden yararlanırlardı. Bu nedentle Ürdün'e gidip de Şuayp Hoca'dan istifade etmemiş bir ilim yolcumuz yoktur. Kaldı ki onun bize karşı çok farklı bir muhabbeti de vardı. Osmanlı dendi mi, Fatih dendi mi gözleri yaşarırđı. Büyük ecdadın torunları olmamız hasebiyle elinden gelen hizmeti yapmaya gayret ederdi. Balkanlar'ın, dedelerimiz sayesinde İslam'la müşerref olduğunu ve bu minnetin kendilerine bir görev yüklediğini söylerdi. Bu yüzden ülkemizden giden öğrencilerin ve hocaların ders alma taleplerini asla geri çevirmezdi. Pek çok öğrencisine de kitaplarından hediye eder, beraberinde kitapçılara götürdüklerine de "Siz bunları ülkenizde bulabilirsiniz, yetişmeniz için bu kitaplar gerekli." diyerek satın alırdı. Kira yardımı yaptığı, elektrik ve su paralarını ödediği öğrencileri de az değildi. Çünkü o, dünyalığa hiç önem vermezdi. Resulullah'ın takipçilerinin iyi yetişmesi en çok önem verdiği hususlardandı. Bu nedentle ilim yolunda infaktan geri kalmazdı.

Birkaç defa Türkiye'ye gelmiş olan Hocamız, dokuz vilayette Diyanet İşleri Başkanlığının eğitim merkezleri ile İlahiyat Fakültelerinde konferanslar verdi, genç bilim insanları ile bir araya geldi. Dünyanın en tanınmış hadis âlimiyle buluşmak onlar için tarifi imkânsız bir mutluluk vesilesi oldu.

Hocamız, 27 Ekim 2016 Perşembe günü 89 yaşında rahmetli oldu. ■

ZORLANAN İNSAN VE DİNÎ MANEVİ BAŞA ÇIKMA

Az Seçilen Yol isimli kitabına “Hayat zordur.” söylemiyle başlar Scott Peck. Gerçekten hayat, zaman zaman insanı yoracak ve bunaltacak kadar zorluklar içerir. Bu durumu ifade edebilmek için “psikolojik ya da ruhsal zorlanma”, “yoğun stres altında kalma”, “kaygı hâli” ve “zorlanan insan” şeklinde dillendirilen kavramlar geliştirilmiştir.

Bununla birlikte şu hususu peşinen itiraf edelim: Zaten zor olan hayatta zorlanan insanın izini sürmek ve buradan psikolojik ve dinî manevi çıkarımlar yapmak sanıldığı kadar kolay değildir. Zorlanan insanı anlayabilmek için onun yaşadığı acı ve travmayı âdeta o kişinin şartlarında hissedebilmek gerekir. Ancak bu pek mümkün değil gibi. Zira her insan biricik olduğu gibi onun yaşadığı her acı ve travmatik hadise de biriciktir. Daha açık bir ifadeyle hayatın zorlukları karşısında zorlanma durumu kişiden kişiye değişebildiği gibi ortama, şartlara ve bağlama göre de farklılık gösterebilir. Ahmet ya da Fatma için baş edilmesi zor olan bir husus, Yusuf ya da Betül için hiç de zor olmayabilir. Üç hafta önce kaygı ile bunalım yaşatan hadiseler, üç hafta sonra tebessümle karşılanabilir. Bir de istenmeyen olaylar üst üste gelirse daha farklı tepkiler söz konusu olabilir.

Tam da bu noktada dört temel soru çıkıyor karşımıza:

- 1) İnsan, neden ve nasıl zorlanır?
- 2) Zorlanan insan, acaba kendisinde stres oluşturan kaynakları nasıl algılamakta ve anlamlandırmaktadır?
- 3) Zorlandığı durumlarla başa çıkabilmekte midir?
- 4) Şayet başa çıkıyorsa bu nasıl gerçekleşmektedir?

Başarısızlık yaşamak, ölümcül bir hastalığa yakalanmak, iflas etmek; eş, evlat ve ebeveyn gibi sevilen kişilerin ansızın vefatına şahit olmak, doğuştan ya da sonradan engelli olmak yahut engelli bir çocuğa sahip olmak gibi olgular kişinin üstesinden gelmekte zorlandığı yaşam olaylarıdır. Keza doğal felaketler (yel ve sel felaketleri, grizu patlamaları, depremler), salgın hastalıklar, terörist eylemler ve savaşlar da bu bağlamda insanı zorlayan hadiselerdir. Bir de görelî yoksunluk denen bir husus var; bireyi zorlayan, sıkıştıran ve umutsuzluğa sevk

eden. Göreli yoksunluk hâli, kişinin kendisini başkalarıyla kıyaslayarak mutsuz, huzursuz ve yetersiz hissettiği durumlarda daha fazla hissedilir. Bu da bireyi, ruhsal bakımdan sıkıştıran ve örseleyen bir olgudur. Kuşkusuz insanı zorlayan hadiseler bunlarla sınırlı değil. Geleceğe yönelik karamsarlık içeren bir haber duymak, yüz yüze ya da gıyaben kendisine yönelik olumsuz ithamlara maruz kalmak da insanın dengesini alt üst edebilir. Şunu da ilave edelim: Fiziksel acılar, belirsizlik içeren hâller ve geleceğin daha kötü olacağına yönelik düşünceler, bireyi ziyadesiyle yıpratıcı bir yapı ve muhteva kazanabilmekte. Burada sıralanan bütün hadiseler ve deneyimler temelde stres oluşturan yaşam olayları kategorisinde değerlendirilebilir. Bahsi geçen bütün bu hadiseleri “ilişkisel sorunlar”, “kayıplar” ve “yaşamsal tehdit algısı” şeklinde üç maddede özetlemek mümkün.

İnsanların “kişilik yapısı”, “dayanma gücü/metanet düzeyi”, “sosyal destek algısı”, “inanca adanmışlığı” ve “inancından destek alma potansiyeli” farklıdır. Burada bahsi geçen farklılıklar, zor yaşam olayları karşısında insanın nasıl bir tavır takınacağını, dahası sorunlarının üstesinden nasıl geleceğini belirlemede işlevseldir.

Psikolojik bakımdan kırılğan ve zayıf kişilik yapısına sahip olanlar, yaşadığı ve gözlemlediği olumsuz hayat olaylarıyla baş etmekte zorlanabilir. Zira onlar, ziyadesiyle korunaksızdır ruhsal bakımdan. Tersine psikolojik sağlamlık düzeyleri yüksek olanlar, bu bağlamda sabırlı ve metanetli bireyler, kolayca yıkılıp dağılmazlar. Bu tip insanlar; üzülebilir, ağlayabilir, bocalama yaşayabilir, hatta psikolojik dengelelerini kaybederek

sendeleyebilir fakat kısa sürede toparlanarak gündelik hayatlarına devam ederler. İşte burada bireyin kişilik yapısı ve psikolojik sağlık konusu temel bir unsur olarak ortaya çıkmakta.

Zorlanan insana, çevresinin sunduğu sosyal destek hem “Yalnız değilsin.” mesajı verir hem de alternatif çözüm yollarını gösterir. Yapılan bilimsel çalışmalar fiziksel ve ruhsal rahatsızlıkların üstesinden gelmede sosyal desteğin merkezi bir öneme sahip olduğunu göstermekte. Aristo’dan Farabi’ye hemen her düşünür, insanın doğası gereği içtimai (sosyal) bir varlık olduğunu vurgular. Çalışmayı, temas kurmayı ve mücadele etmeyi

yani hayatın içinde olmayı içeren sosyallik, insanların maddi ve manevi anlamda birbirine omuz vermesini, başkalarının dertleriyle dertlenmeyi gerektirir. Dahası, insanların birbirlerine içlerini dökerek rahatlamasını (katarsis), nihayet olumsuz hadiselerin farklı bir bakış açısıyla algılanmasını beraberinde getirir.

Anlaşılabileceği üzere sosyal destek ziyadesiyle güç ve kuvvet vermektedir zorlanan insana. Nitekim Hz. Peygamber’in gerek ilk vahiy geldiği zaman gerekse inkıta-ı vahiy sürecinde yaşadıklarını anlama ve anlamlandırmada başta eşi Hz. Hatice olmak üzere sosyal çevresinin ona açıkça destek sunduğunu görüyoruz.

Şu hususu da vurgulayalım: “Ahlaki olgunluk” denilen durum, özünde başkalarına verebileceğimiz her türlü “sosyal destek” ile yakından ilişkili. Burada sadece destek alan açısından değil destek veren

açısından da ziyadesiyle kıymetli bir tutum ve davranış sözkonusu. Destek alan, yaşadığı zorlanımlı hadiselerin üstesinden gelme hususunda ilave bir kuvvet elde ederken destek veren de ahlaki bakımdan daha iyi bir düzeye gelmekte.

Zorlanan birey, inançlarından ve değerlerinden içsel destek alamazsa sadece dıştan sunulan sosyal destek onun sorunlarıyla, kaygılarıyla ve örselenmişlikleriyle başa çıkmada yeterli olmayabilir. İşte bu noktada bireyin Allah tasavvuru, kader algısı ve imtihan düşüncesiyle birlikte sabır, metanet, tevekkül ve rıza hâli devreye girmekte. Dua ve ibadet davranışlarını da hassaten anmak gerekir.

Allah’ın celal vasfını reddetmeksizin cemel vasfının öne çıktığı bir Tanrı tasavvuru, bireyi ruhsal bakımdan güçlendirir. Kaderiyye ve Cebriyye’ye savrulmayan dengeli bir kader inancı, yaşanan olumsuzlukları Allah’ın bilgi, irade ve yaratmasıyla ilişkilendirmeye zemin hazırlar. Allah tasavvuru ve kader inancı birleşince rahman ve rahim olan Allah’ın bizimle ilgili bir planının olduğu düşüncesi zihnimizi dönüştürmeye başlar. Evet, bir plan vardır fakat biz bu planın ne

olduğunu bil(e)miyoruz. Zira bilgimiz sınırlı. Daha kapalı bir kapının ardında ne olduğunu kestiremeyen insan, geleceğin nasıl olacağını nereden bilebilir düşüncesi ise sekinet hâlini davet eder. Elden ne gelirse yapılmalıdır. Zira ilahi irade, zorluklardan çıkabilmeyi birtakım nedenlere bağlamıştır: Aramak, araştırmak, mücadele etmek ve hayatın içinde kalmak... “Arayanlar bulur ya da bulanlar arayanlardır.” sözü geliyor aklımıza. Tam da burada “takdire teslimiyetçi” (Allah aktif, birey pasif) ve “benlik güdümlü” (Allah pasif, birey aktif) başa çıkma stratejilerinin verimsiz olduğunu vurgulamak durumundayız. “İşbirlikçi başa çıkma”da ise (Allah aktif, birey aktif) mücadele, arayış ve üstesinden gelme denilen bir durum giriyor devreye. Hem zorlanan insana yeni bir umut ve teselli imkânı hem de yeterince çabaladıktan sonra, sonucu Allah’a havale etme (tevekkül) durumu. Nihayet başa geleme rıza gösterme... Bu süreçte sabır ve metanetin de pasif değil aktif olması lazım. Zira pasif sabır ve metanet sadece tahammül etmeyi yani katlanmayı, aktif sabır ve metanet ise mücadele ile hayata tutunmayı iktiza eder.

Bireyin Allah ile ilişkisini, Allah’ın yanında ve yakınında olduğunu hissetmesini sağlamada en önemli vasıtalar ise dua ve ibadettir. “Yalnız değiliz.” duygusu ve yaşanan ana odaklanma, dua ve ibadetle iyice pekişir. Dahası biriken gerilimin (tansiyon) baskısından

Bireyin Allah ile ilişkisini, Allah’ın yanında ve yakınında olduğunu hissetmesini sağlamada en önemli vasıtalar ise dua ve ibadettir. “Yalnız değiliz.” duygusu ve yaşanan ana odaklanma, dua ve ibadetle iyice pekişir.

dan kurtularak rahatlama duygusu (katarsis) yaşanır. Şunun altını önemle çizelim: Bireyin kişilik yapısı ve inanca adanmışlık düzeyi, onun zorlandığı durumlarla başa çıkmasında nasıl bir yol ve yöntem takip edeceğini belirlemede işlevsel bir değere sahip.

Yaşanan zorluklar, içimizdeki potansiyeli izhar edebilmek için gereklidir, âdeta demirin ateşte dövülerek çelik hâlini alması gibi. Meseleye buradan bakış, “yeniden çerçeveleme” denilen algısal farklılaşmayı yani olayı farklı bir bakış açısıyla değerlendirmeyi beraberinde getiriyor. Bilişsel davranışçılıkta bakış açısını değiştirme olarak tanımlanan bir durumla yüz yüze geliyoruz. Böyle bir değişim hâlinde inançlar bireye âdeta şunu söylüyor: Meseleye oradan değil şuradan bak. Şayet bakış değişirse olumsuz gibi görünen olayın anlamlandırılması da farklı bir boyut kazanacaktır. Esasen insanı sıkıntıya sokan olayın kendisi değil ona yüklenen anlamlardır. Olay aynı kalsa da yüklenen anlam değiştiği anda her şey değişmeye başlar. Zira manzara (görünen yer) noktainazara (bakış açısına) göre yeni bir hâl ve şekil kazanır. Bunun gerçekleşebilmesi için inanca adanmışlık, inançla bütünleşme, Allah ile ruhsal temas kurabilme, ibadetlere sadece beden değil kalbin de iştirak edebilmesi ziyadesiyle önemli. Zira ruh sağlığına iyi gelen asıl husus, neye inandığımızdan öte nasıl inandığımızdır. ■

HAK HACISI OLABİLMEK

Faruk TURHAN

DİB Başkanlık Vaizi

Orta Anadolu'da gül kokan bir ilçede hacdan dönen Ömer'i ziyaret edenler günden güne azalıyor. Ziyaretlerin iyice seyrekleştiği bir günde, yaşı seksene dayanmış, beli bükük, yaşadığı sıkıntılar yüzündeki kırışıklıklara yansımış bir gönül insanı olan Selahattin Amca, merkez caminin imamı Hüseyin Hoca'yla çıkageldiler. Selahattin Amca, gönül insanı ve Hz. Peygamber sevdalısı biriydi. Hazreti Peygamber'in adı anıldığında gözlerinden şıpır şıpır yaşlar dökülürdü. Selahattin Amca'nın olduğu, durduğu, bulunduğu yere bir maneviyat kokusu sinerdi.

Elindeki bastonla, zorlana zorlana Ömer'in birinci kattaki evine vardı ve kapıyı çaldı. Kapıya çıkan Ömer, Selahattin Amca'yı karşısında görünce mahcup bir edayla içeri buyur etti. Bu mahcubiyetin kaynağı, Selahattin Amca'nın ileri yaşına rağmen evine gelme zahmetine girmesiydi.

Selahattin Amca'yı içeri buyur eden Ömer, "Hoş geldin." dedikten sonra, "Neden zahmet ettin amcam, buralara kadar yoruldu? Biz sana geldik." deyince Selahattin Amca, "Guzum! Sen mübarek topraklardan geldin. Hacı, kimsenin ayağına gitmez, hacının ayağı-

na gidilir." dedi.

Selahattin Amca, elini öpmeye yeltenen Ömer'e müsaade etmedi. Ardından Ömer'in avuç içlerini ve göz kapaklarını öptü. "Guzum! Bu gözler Kâbe'yi, Ravza'yı gördü. Bu eller Kâbe'ye dokundu. Bu gözler ve eller öpülmez mi!" dedi.

Ömer, şok hâlindeydi. Ne yapacağını, ne diyeceğini bilemeden hemen içeri koşuverdi. Zenzem, hurma ve hacdan getirdiği hediyeleri ikram etti. Zenzemi sağ eliyle alıp ayağa kalkan Selahattin Amca kıbleye yöneldi. İçinden bir şeyler mırıldanırken zenzemi üç yudumda içti. Sonra fincanın içinde kalan zenzemi de yüzüne sürdü.

Teberrüken bir hurma ve parmağına uygun bir yüzük aldıktan sonra yerine oturan Selahattin Amca, yürekten bir "ah" çekti. Yıllar önce binbir cefayla yaptığı hac yolculuğu ve genç yaşta şehit olan torunu Hamza aklına geldi. Gözleri doldu. Elinde buruşturduğu mendiliyle gözyaşlarını silerken titrek ve hasret dolu bir edayla "Allah kabul etsin guzum." diyebildi.

Sonra da sözüne şöyle devam etti: "Ömerim, Beytullah aşkı, Hz. Peygamber'in sevdası yüreğime düşünce duramadım. Kıt kanaat geçindiğim bir zamanda hacca gitmek benim

için lüks sayılabilirdi. Zaten üzerime de farz değildi. Öyle diyordu hocalarımız. Ama aşk bu, sevdâ bu! Birinin yüreğine düştü mü onu hiç kimse tutamaz. Hacca gitmek için gece gündüz çalıştım. Bin lira biriktirdim. Dönene kadar aileme yetecek kadar para da bıraktım. Üzerimde hakkı olanlarla, üzerlerinde hakkım olanlarla helalleştim, hâlleştim. Param ancak hacca gitmeye yetiyordu. Hacca giderken herkesin verdiği hac yemeğini de veremedim. 'Bismillah' dedim, yola koyuldum. Otobüsle yolculuk, meşakkatli olduğu kadar muhabbetli ve bereketliydi. Konya, Urfa, Bağdat ve Mekke. Her bir yer maneviyat ve aşk dolu. Mevlana, Halil İbrahim Makamı, İmam-ı Azam, Abdülkadir Geylani, Kerbela derken nihayet Beytullah'a varıverdik. Gözlerim pınar, kalbim yerinden fırlayacakmış gibi... Koştu Kâbe'ye sürdürdüm yüzümü, ağladım ağladım. Kavuşmuştum Kâbe'ye, Beytullahıma... Sevinç gözyaşlarıydı bunlar."

Gözleri dolarak yaptığı hacı anlatan Selahattin Amca'yı dinleyen Ömer'in de gözleri dolmuştu, sanki birlikte hac yapıyorlardı. O mübarek yerleri birlikte ziyaret ediyorlar gibiydi. Ömer, Selahattin Amca'nın sözünü kesmek istemiyor; coşkunu akan bir ırmak

gibi konuşan Selahattin Amca'yı dinledikçe kendisi de hâlden hâle geçiyordu.

Kendi haccıyla onun yaptığı haccı kıyaslıyor, çekilen sıkıntıların ve zorlukların aslında yapılan haccın etkisini ve dinî hayata yaptığı katkısını daha da kaliteli bir hâle dönüştürdüğünü düşünüyordu.

Selahattin Amca karayoluyla gittiği hacda, yolda parasını kaybetmiş, dönecek parayı bulmak için kimseye el açmamıştı. Hac mevsiminde, bir yandan aşkla, heyecanla ibadetini yaparken diğer yandan da dönüş parasını kazanmak için yük taşımış, hamallık yapmıştı.

Saatlerce konuşsa bıkmadan usanmadan dinlenecek bu güzel sohbeti, namaz vaktinin yaklaştığını hatırlatan Hüseyin Hoca kesmişti. Hüseyin Hoca da gözü yaşlı bir derviş gibiydi. Birkaç yılda bir umrecilerle birlikte umreye gider, dönüşte daha da güzel bir insan olarak gelirdi. Ancak Selahattin Amca, esas söyleyeceğini söylememişti. "Dur hele Hocam! Şunu da söyleyeyim de öyle müsaade alalım." dedi

Ve Ömer'in kulağına küpe olacak, manevi hayatının vazgeçilmez bir öğüdünü söylüyordu: "Ömer'im, güzel guzum! Canım evladım. Hiç unutma ki hacı üç türdür. Birinci kısım, hacda hiç durmadan yemek yer, otelden çıkmaz. Buralara ne için geldiğinin şuurunda değildir. Boş gider, boş döner. İkincisi de otelden çarşı pazar dolaşmak için çıkar. İş gücü al sattır. O da niye gittiğinin şuurunda değildir. Boş gider, dün-

yalıklarla dolu döner. Üçüncü tür hacı ise 'Hak hacısı' dediğim hacı türüdür. Hakk'ın emri olan hacı, hakkıyla yerine getirendir. Harem'den çıkmaz. Kalbi ve kalıbı hep oradadır. İbadetlerini şuurla yerine getirir, kimseyi de incitmez. Kötü söz söylemez, kötü iş nedir bilmez. Aşkla gider şuurla döner. Anasından doğduğu gibi tertemiz döner. Dolu gider, taşmış olarak gelir. Ondan taşan şeyler çevresini de ihya eder. Hacdaki hâlini ölene kadar de-

vam ettirir. Hak üzere yaşar ve bu hâl üzere ölür. Hakkı ikame eder, Hakk'ın hatırını her şeyden üstte tutar. Kul hakkına hele de kamu hakkına çok dikkat eder. Gerçek hacı, Hak hacısıdır, Hak hacısı olmak lazım!"

Hep birlikte camiye giderken Selahattin Amca'nın hikmet yüklü sözleri âdetâ Ömer'i sarsmıştı. Ömer'in zihninde Selahattin Amca'nın sözleri yankılanıp duruyordu: "Hak hacısı olmak lazım guzum!" ■

İŞİTME ENGELLİLERE ÖZEL DUALAR VE SURELER

Mustafa Mirza DEMİR |

Yüce dinimiz İslam'ın, Kur'an eğitim ve öğretimine gösterdiği ihtimamı önemseyen Müslümanlar, İslamiyet'in ilk dönemlerinden itibaren Kur'an eğitim öğretimiyle ilgili faaliyetler yürütmüştür. "Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretenidir." (Tirmizi, Fedailü'l-Kur'an, 15.) hadis-i şerifinden mülhem, yurdumuzda Kur'an-ı Kerim'in okunması, okutulması, öğrenilmesi ve öğretilmesi hususunda büyük gayretleri olan Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki Kur'an kursları, bu hizmeti devam ettirmektedir.

Kur'an-ı Kerim ve temel dinî bilgilerin doğru öğretilmesi ve sahih kaynaklardan edinilmesi doğrultusunda yürütülen eğitim hizmetlerinde, yazılı ve görsel materyallerin yeterliliği ve çeşitliliği büyük önem arz etmektedir. Bu ihtiyaca ve öneme binaen eğitim materyallerini sürekli yenileyen; bunu yaparken de öğrenci profilinin özelliklerini (bedensel engel gibi özel durumları) göz önünde bulunduran Diyanet İşleri Başkanlığı, basılı yayınlarına çok önemli bir eseri, eğitim materyalini dâhil etti.

Başkanlığımız bünyesinde işitme engellilere yönelik hizmetler yürüten, Diyanet TV izleyicilerinin de (ekranlarının sağ alt köşesinden) yüzüne aşına olduğu işaret dili uzmanı Mahmut Küçük'ün ve özverili bir ekibin büyük gayretleriyle gün yüzüne çıkan "İşitme Engellilere Özel Dualar ve Sureler" adlı eser, işitme engellilere yönelik materyal ihtiyacını karşılamayı amaçlıyor. Kitabın ön sözünde, daha önce konuyla ilgili yapılmış olan bütün çalışmaların titizlikle incelendiği, gerekli değerlendirmelerin yapılması sonucu hazırlandığı, eserin dilinin sade ve anlaşılır olmasına özen gösterildiği belirtiliyor. Eser, yazılı ve görsel olarak 23 bölümden oluşuyor. Her bölümde dua ve surelerin Arapça yazılışı, Türkçe okunuşu ve bunların işaret diliyle gösterildiği fotoğraflar bulunuyor. Kaynak olarak Diyanet İşleri Başkanlığı ve Diyanet Vakfı yayınları esas alınarak hazırlanan bu eserin büyük boy olması, metinlerle birlikte yer alan görsellerin netliği, dua ve surelerin Arapça metinlerindeki bazı renklendirmeler (ince harflerin siyah, kalın harflerin kırmızı, peltek harflerin mavi olması gibi) ve düzeltme işaretlerinin varlığı da kitabın okunurluğunu kolaylaştırıyor.

Ayrıca kitabın tamamının işaret diliyle anlatıldığı ve Sessiz Sureler ve Dualar adıyla Diyanet TV'de yayınlanan video kayıtlarına, hem Diyanet TV'nin internet adresi hem de Youtube kanalı üzerinden ulaşmak mümkün. Okuyucuların / izleyicilerin işini kolaylaştırmak adına kitabın her bölümünün girişinde, bu adreslerdeki video kayıtlarına erişimi sağlayan QR kodları yer alıyor.

İşitme engellilere yönelik büyük bir emek ve titiz bir çalışmanın ürünü olan bu kıymetli eseri, okurlarımızın istifadelerine sunarken yazımızı, yine bu eserin ilk ve son sözleri ile bitirelim: "İşitme engelli olmak vahyi anlamaya engel değildir. Elleriyle Kur'an okuyanlara ve okutanlara selam olsun." ■

DIYANET TV

VESİLETÜ'N-NECÂT

MEVLİD-İ ŞERİF'İ GÜZEL OKUMA YARIŞMASI

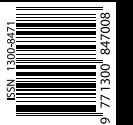
CUMARTESİ

21.30

“Allah, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayandır. En
güzel isimler O’nundur.”

(Taha, 20/8.)

FİYATI 25,00 ₺